

Olekszandr Martinyuk
Olga Hiszem

TANULÁS
HATÁROK NÉLKÜL

ETIKA

Olekszandr Martinyuk
Olga Hiszem

ETIKA

**Tankönyv
az általános oktatási rendszerű
magyar tannyelvű középiskolák
6. osztálya számára**

Ukrajna Oktatási és Tudományos
Minisztériumának ajánlásával

Elektronikus interaktív
melléklet a tankönyvhöz

Csernyivci
„Bukrek”
2023

Kedves hatodikosok!

Ebben a tanévben továbbra is az etika alapelveivel fogtok foglalkozni. Mindannyiunknak ismernünk és értenünk kell az erkölcsi alapelveket annak érdekében, hogy a különböző élethelyzetekben megfelelően viselkedjünk. Az erkölcsi alapelvek ismerete és megértése mindannyiunk számára szükséges ahhoz, hogy tudjunk viselkedni megfelelően különböző élethelyzetekben. Hiszen minden ember a társadalom része, és napi kapcsolatban áll másokkal. A világon minden összefügg, és az Etika tankönyv segít megérteni ezt a bonyolult kapcsolatrendszert.

Folytatni fogod az etika tanulmányozását annak érdekében, hogy:

- jobban megértsd az emberek és a társadalom közötti kapcsolatokat, és ezeket felhasználd a helyes döntések meghozatalához;
- saját állásponthoz legyen, és kapcsolatot építs ki másokkal, még akkor is, ha nézeteik eltérnek a tiéd-től;
- tartsd be az általánosan elfogadott erkölcsi normákat, hogy megoldást találj különböző élethelyzetekben.

Megérted az emberi kapcsolatok erkölcsi alapjait, az emberi élet és a társadalom kölcsönhatásait és kooperációját, az emberi kapcsolatok világának sajátosságait és a társadalmakban kialakult erkölcsi viszonyokat.

A tankönyv négy fejezetből áll, amelyek paragrafusokra tagolódnak. Minden fejezet a tanulmányi célok megfogalmazásával kezdődik: *Ebben a részben megtudhatod*: A további kérdések a *Mondd el a véleményed!* szakaszból segítenek felkészülni az új anyagra.

Minden paragrafus alszakaszokra tagolódik, amelyek önálló, teljes részek abból az anyagból, amellyel a paragrafus foglalkozik. A szöveget a kiemelt szavakra és a *Dolgozzunk együtt, Érdekes tények, Munka a forrásokkal* stb. címszavakra figyelve kell áttanulmányozni. A szövegben használt kifejezések és fogalmak magyarázatát a *Szójegyzék* rész tartalmazza.

Az anyag elsajátításához fontosak a *Gondolkodj el!* részben található kiemelkedő személyek nézetei, valamint az illusztrációk, ábrák és táblázatok. Ezek fontos részét képezik a feldolgozásra felkínált oktatási információknak. Ezen elemek némelyikéhez feladatok elvégzését javasoljuk.

A paragrafusok után található kérdések és feladatok segítenek tesztelni a tudásodat és fejleszteni a készségeidet.

Felhívjuk figyelmedet, hogy a tankönyv elektronikus melléklete a tankönyvi anyaggal való munka különböző formáinak ábráit és leírásait tartalmazza. Ezek hasznosak lesznek a feladatok megoldása során. A mellékletet a QR-kóddal vagy egy rövid link segítségével érheted el.

Sok sikert kívánunk!

Elektronikus melléklet
rnk.com.ua/102701

BEVEZETÉS

1.5. Az erkölcs. Erkölcsi viszonyok a társadalomban

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- az erkölcs az emberi viselkedés alapja;
- mi az erkölcsi kapcsolatok szerepe a társadalomban;
- milyen példák vannak az erkölcsi kapcsolatokra a társadalomban;
- hogyan lehet erkölcsi értékeken alapuló kapcsolatokat kialakítani az emberekkel.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mi az erkölcs és az etika?
2. Mi az erkölcsi értékek lényege?
3. Milyen erkölcsi értékeket ismersz?
4. Egyetértesz-e azzal az állítással, hogy az erkölcsi értékek az ember vezérlő elveiként szolgálnak?
5. Mi az erkölcs arany szabálya? Megőrzi-e jelentőségét a modern ember számára? Miért gondolod így?

1. Az erkölcs az emberi viselkedés alapja

A tavalyi etikai tanulmányaid során megtanultad, hogy az erkölcs fontos szerepet játszik az emberi kapcsolatokban és a társadalmi életben. A normák betartása segít összehangolni az emberek közötti kapcsolatokat, és csökkenti a konfliktusokat a közösségükben. Azt a szintet, ahogyan az emberek az erkölcsi normákat érzékelik, **erkölcsnek** nevezzük. Az erkölcs meghatározza az egyén elképzeléseit arról, hogy mi a helyes és mi a helytelen, és hogyan kell cselekedni különböző élethelyzetben.

SZÓTÁR

Erkölcs – az emberek viselkedése az erkölcsi normák szerint

Mindenkinek megvan a saját elképzelése az erkölcsről. Ami egyes emberek számára teljesen normális, az egy másik számára elfogadhatatlan lehet. Vannak olyanok, akik helyeslik a halálbüntetést bizonyos bűncselekményekért, és nem tartják erkölcsstelennek, míg mások határozottan elutasítják azt.

Tudjuk, hogy az erkölcs tükrözi az ember egyéni elképzeléseit a helyesről és a helytelenről, és meghatározhatunk bizonyos elveket is, amelyeket a többség oszt. Ezek közé tartozik mindenekelőtt valamennyi ember jogai egyenlőségének elfogadása. Ez azt jelenti, hogy az egyént nem érheti semmilyen korlátozás nemzetisége vagy más tulajdonsága alapján.

Az erkölcs másik fontos alapelve, hogy az ember csak olyat tehet és szabad tennie, ami nem sérti mások jogait és érdekeit. Ebben az esetben nemcsak az számít, hogy a törvények mit szabályoznak, hanem az is, hogy az erkölcsi normák mit írnak elő. Például, egy szeretett személy megtevesztése nem bűncselekmény, de erkölcsi szempontból rossz cselekedet és erkölcsstelen.

Az erkölcs egyik alapelve a jól ismert erkölcsi arany szabály. Ennek felhívása – úgy bánj másokkal, ahogyan szeretnéd, hogy veled bánjanak – ma sem vesztett jelentőségéből. Az erkölcs tehát olyasvalami, ami közvetlenül érinti az emberek életét. Csak olyan társadalomban érezhetik magukat az emberek biztonságban és lehetnek boldogok, ahol mindenki betartja az erkölcsi normákat.

ÉRDEKES TÉNYEK

2019 óta minden évben április 5-én ünnepli az emberiség az Erkölcs Nemzetközi Világnapját.

MUNKA A FORRÁSOKKAL

A XIX. sz. brit gondolkodója, John Mill az erkölcs lényegéről

Az erkölcsöt a következőképpen határozhatjuk meg: az emberek cselekedeteinek irányítására szolgáló szabályok, amelyek betartása révén az egész emberiség számára lehetővé válik a szenvedéstől mentes és élvezetekkel teli élet nemcsak az emberiség számára, hanem – amennyire a dolgok természete megengedi – minden más érző lény számára is.

Dolgozzatok párban! Vitassátok meg és határozzátok meg a saját hozzáállásotokat az erkölcs fenti értékeléséhez a *Megvitatandó kérdés* kritikai gondolkodás fejlesztésének módszerével!

2. Erkölcsi kapcsolatok a társadalomban

Az emberek cselekedetei tükrözik erkölcsösségüket. Ezáltal kapcsolatokat létesítenek egymással. Ezt a kölcsönhatást nevezzük **erkölcsi kapcsolatoknak**.

SZÓTÁR

Erkölcsi kapcsolatok – olyan viszonyok és kötelek, amelyekben az emberek egymáshoz és a társadalomhoz való viszonyulása az általános erkölcsi normáknak megfelelően nyilvánul meg.

Bármely társadalomban erkölcsi kapcsolatok jönnek létre az emberek között. Az erkölcs megnyilvánulásai az emberek egymáshoz való hozzáállásában fejeződnek ki tevékenységek és kommunikáció során, és tükrözik a megengedett és a tiltott határait. Az emberi kapcsolatokban az erkölcs ezen íratlan szabályainak figyelmen kívül hagyása társadalmi elítéléshez, megvetéshez és rosszaláshoz vezet. Az erkölcsi értékekhez való ragaszkodás viszont segít harmonizálni az embernek a társadalomhoz

Erkölcösség az ember magatartásában

Mások segítése, a környezet gondozása, a másokkal való osztozkodás: ezek olyan példái az emberi viselkedésnek, amelyek megfelelnek az erkölcs íratlan törvényeinek. Nincs olyan törvény, amely arra kényszerítene valakit, hogy segítsen a másikon, de az erkölcs szabályai erre ösztönöznek bennünket.

Dolgozzatok párban! Válasszatok ki vagy rajzoljatok képeket az emberi viselkedés egyéb példáiról, amelyek megfelelnek az erkölcsi normáknak!

való viszonyát, és elősegíti, hogy pozitívan viszonyuljon tevékenységéhez és tetteihez.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Az *Együtt* interaktív tanulás módszerét alkalmazva, oldjátok meg a következő feladatokat: **1.** Készítsetek és mutassatok be az osztálynak egy rövid jelenetet, amely a résztvevők közötti erkölcsi kapcsolatokat tükrözi! **2.** Mutassatok be egy olyan jelenetet, amely bemutatja az emberek közötti erkölcsi értékek figyelmen kívül hagyásának következményeit!

3. Hogyan alakítsunk ki erkölcsi értékeken alapuló kapcsolatokat?

Ahhoz, hogy valaki sikeres legyen a társadalomban, el kell sajátítania annak **erkölcsi értékeit**. Erre azért van szükség, mert a társadalom erkölcsi értékei szabályozzák

az ember viselkedését az élet minden területén: a munkahelyen, az iskolában, a személyes kapcsolatokban, otthon és a családban. Az erkölcsi értékek szükségesek a civilizált társadalom felépítéséhez, amelyben a közjó magasabb rendű, mint a mások kárára szerzett személyes előnyök.

SZÓTÁR

Erkölcsi értékek – olyan erkölcsi normák és követelmények, amelyek segítik az egyént abban, hogy eligazodjon az őt körülvevő világban.

Az erkölcsi értékeken alapuló kapcsolatok akkor épülnek ki, ha azokat egyfajta iránymutatásként és alapvető viselkedési normákként használják. Ugyanakkor az erkölcsi értékek segítik az egyént abban, hogy cselekedeteinek következményeit még elkövetésük előtt előre láthassa. Így, többek között, a társadalmunkban uralkodó erkölcsi értékek szerint figyelembe kell vennünk az emberek jogait és életüket, meg kell gondolnunk, hogy mit mondunk stb. Az erkölcsi értékek betartása megteremti a feltételeket a másokkal való viszony harmonikus fejlődéséhez.

Az erkölcsi értékek virága

1. Szerintetek miért fontosak az ábrán felsorolt erkölcsi értékek az emberi kapcsolatok szempontjából?
2. Mondjatok olyan erkölcsi értékeket, amelyeket szerintetek hozzá lehetne adni a rajzhoz!

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos megbeszélés. Miért kell az emberek közötti kapcsolatoknak erkölcsi értékeken alapulniuk? Határozd meg a hozzáállásodat ehhez a kérdéshez a *Képzületbeli mikrofon* interaktív tanulási módszer segítségével!

GONDOLKODJ EL!

Ha megértjük, mi az igazi erkölcs, minden más világossá válik (Konfuciusz ősi kínai gondolkodó (i. e. VI–V. sz.).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Az *Asszociatív virág* interaktív tanulási módszer segítségével készíts egy virágot az erkölcs fogalmához!
2. Anne-Louise de Staël, a XVIII–XIX. században élt francia író úgy vélte: ha nem minden hétköznapi embernek tökéletes az erkölce, akkor talán a kivételes embereknek lehet tökéletes az erkölce. Mi a véleményed ezekről a szavakról? Mondj példákat, amelyek alátámasztják a véleményedet!
3. Készítsetek szóbeli vagy írásbeli példázatot (rövid történet erkölcsi tanulsággal) arról, hogyan tanuljunk meg erkölcsi értékek mentén bánni másokkal!
4. A *Vita* interaktív tanulási módszer segítségével elemezzétek a paragrafusban kifejtett nézeteket a következő kérdéssel kapcsolatban: Miért kell az emberek közötti kapcsolatoknak az erkölcsi értékeken alapulniuk?

I. FEJEZET. AZ ERKÖLCSI ALAPOK AZ EMBERI KAPCSOLATOKBAN

2.§. A jó és a rossz, az emberiség, az igazságosság és az erkölcsi döntés

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi a jó és a rossz etikai fogalma;
- mi a helyes és a helytelen cselekedetek közötti különbség;
- mi az emberiség;
- mi az igazságosság és az erkölcsi döntés lényege.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Hogyan értelmezed a *jó* és a *rossz* kifejezéseket?
2. Hogyan definiálsz valamit jónak vagy rossznak?
3. Milyen színekkel ábrázolnád a jót és a rosszat?
4. Szerinted milyennek kellene lennie az emberiségnek?
5. Szerinted mi az igazságos és mi az igazságtalan? Miért?

1. A jó és a rossz

Mindannyian hallottátok már a *jó* és a *rossz* kifejezéseket. Az ember számára ez a két fő mutató az események és jelenségek értékeléséhez, a másokkal kapcsolatos viselkedés és hozzáállás meghatározásához. Minden embernek más-más elképzelése van a **jóról** és a **rosszról**. Van azonban egy közös erkölcsi alap, amelyet több ezer éves emberi tapasztalat alakított ki, és amelyre támaszkodhatunk.

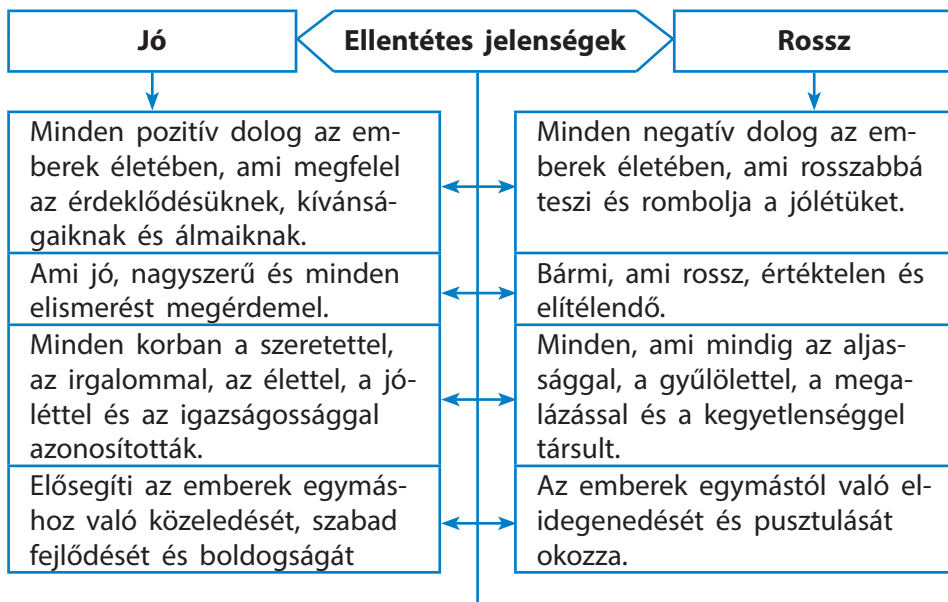

SZÓTÁR

A jó – olyan kifejezés, amely pozitív erkölcsi értékeket jelöl.

A rossz – a negatív erkölcsi értékeket jelölő kifejezés.

A JÓ ÉS A ROSSZ KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉG

Csoportos megbeszélés. Mondjatok példákat a jó és a rossz ismérveire!

A jó és a rossz fogalma segítségével meg lehet magyarázni, hogy egy személy miért cselekszik egy bizonyos módon, lehetőség van ezen cselekvések és eredményeik értékelésére.

A jó valami olyasmi, ami hasznos és szükséges a személy számára, ami reményeivel és elvárásaival, a sikeres fejlődéssel, a szabadsággal és a boldogsággal kapcsolatos elképzeléseivel függ össze. Leggyakrabban ez az emberek tevékenységének fő célja, az az eszmény, amelynek elérésére törekednek. A XIII. század híres európai keresztény gondolkodója, Aquinói Tamás azt írta, hogy a jó az, amire mindenki vágyik. Ezek a látszólag egyszerű szavak határozzák meg a jó alapvető jelentését. A jó ellentéte mindig a rossz.

Az emberek naponta sokféle döntést hoznak. Lehet, hogy egyes döntések nem olyan meghatározók, mint mások (például az egészséges és kevésbé egészséges ételek közötti választás, ahogy az ábrán látható). De ezeknek a napi döntéseknek a végeredménye látványos lehet. Képzeld el, milyen hatással lenne az egészségedre, ha minden nap édességet ennél!

Mindennapi döntések az ember életében

Dolgozzatok párban! 1. Mondjatok példákat olyan helyzetekre a hétköznapi életetekből, amikor választanotok kell a jó és a rossz között!
2. Milyen elvek vezérelnek benneteket, amikor ilyen döntést hoztok?
3. Mindig elégedett vagy a választásod eredményével? Miért?

A rossznak mindig negatív jelentéstartalma van. Ez az, amit az emberek elítélnek, ami nyomort és szenvedést okoz. Az emberek mindig próbáltak küzdeni a rossz ellen, keresték a módját, hogy legyőzzék azt. A rossz elválaszthatatlanul kapcsolódik a jóhoz. Az egyén képzeletében a rossz mindig is olyasvalami volt, amit a jó elvei szerint le kell győzni.

Nagyon fontos, hogy az egyén különbséget tudjon tenni a jó és a rossz között, és ennek megfelelően cselekedjen. Különböző élethelyzetekben választani kell e két irányelv között a tettei során, majd meg kell tapasztalnia döntésének következményeit.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Az *Ötletkör* interaktív tanulási módszer segítségével végeztétek el a következő feladatokat: rajzoljatok plakátokat, amelyek a jóról és a rosszról alkotott elképzeléseiteket tükrözik! Magyarazzátok meg a plakátotok jelentését!

2. Az emberiség

Az emberi erkölcs egyik összetevője, amelyet a jóról és a rosszról alkotott elképzelések jellemeznek, **az emberiség**. Immanuel Kant, a XVIII. sz. és a XIX. sz. elejének német gondolkodója úgy vélte: az emberiség az a képesség, hogy részt vehetünk mások sorsában.

SZÓTÁR

Emberiség – olyan személyiségjegy, amely a mások iránti aktív együttérzésben nyilvánul meg.

Az emberiség azt jelenti, hogy az egyén szeretettel, megértéssel és együttérzéssel bánik másokkal, amikor azoknak erre szükségük van. Az emberiség olyan erkölcsi értékeken alapul, mint a jóság, az engedékenység, a nemesség, a megbocsátás, az irgalom, a másokért való önfeláldozás képessége stb. Az emberiség a **humanizmus** gyakorlati megnyilvánulása. Megvédi minden embernek mint egyedi egyénnek a kreatív önmegvalósításhoz és a szenvedés enyhítéséhez való jogát az esetleges helyzetekkel kapcsolatosan.

SZÓTÁR

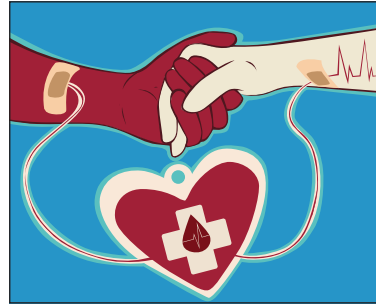
Humanizmus (a latin *humanus* – ember szóból) – olyan nézetrendszer, amely meghatározza bármely személyhez mint egyedi egyéniséghez való viszonyulást.

A XV. századi Rotterdami Erasmus német gondolkodót a korabeli Európában a *humanisták fejedelmének* nevezték, mivel hozzájárult ennek az eszmerendszernek a kialakulásához.

Véradásra buzdító plakát

Az egyik leggyakoribb donorság a véradás. Olyan embertársaink igénylik, akik sérülések vagy bonyolult műtétek következtében sok vért veszítettek. A véradás életet ment.

Munka kis csoportokban. Figyeld

meg a donorságra buzdító plakátot! Készítsetek saját plakátot vagy szórólapot a donorságról vagy más segítségről!

Az emberisést már kisgyermekkorától kezdve belénk nevelte a család és a környezetünkben lévők. A felnőttek példát mutatnak a gyerekeknek azzal, hogy megmutatják, hogyan kell emberségesen bánni másokkal.

A körülöttünk lévő világban sok példát láthatunk az emberiségre. Ezek közé tartozik a személyes érdekek feláldozásának vágya mások érdekében, pénzadományozás a betegek megsegítésére, a donorság (önkéntes adakozás), anyagi segítség és erkölcsi támogatás nyújtása a rászorulóknak, a megbocsátás, a jótékonyági rendezvényeken

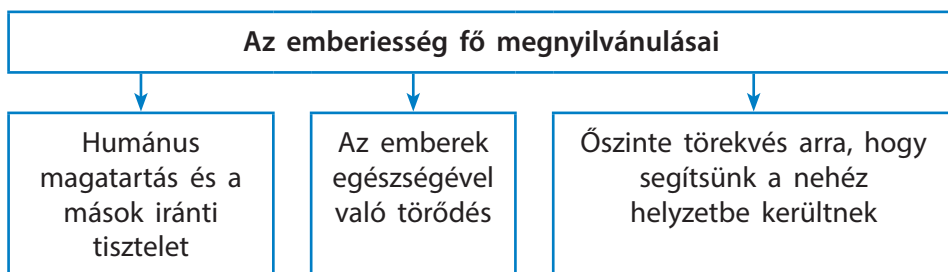
Emberiség az életünkben

Csoportos megbeszélés. Valóban az emberiség az, amire a társadalomnak és minden embernek szüksége van?

való részvétel, az önkéntesség (önzetlen segítségnyújtás) stb. Az emberiség megnyilvánulásainak listája sokkal hosszabb. A lényeg az, hogy megértsük az emberiség szükségességét az életünkben, és a megfelelő helyzetekben kinyilvánítsuk azt.

MIBEN NYILVÁNUL MEG AZ EMBERIESSÉG

Mondj példákat az emberiségre az emberek közötti kapcsolatokban.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! Az emberiségről szóló rész anyagát dolgozzátok fel a kritikus gondolkodás *Insert-módszerével* (beillesztés)! Beszéljétek meg és hasonlítsátok össze a munkátokat!

3. Az igazságosság

Az igazságosságról és az igazságtalanságról alkotott állandósult elképzelések, amelyek a társadalomban széles körben elterjedt erkölcsi értékeken alapulnak, előfeltételei az emberek közötti sikeres kapcsolatoknak.

SZÓTÁR

Igazságosság – valakivel vagy valamivel szembeni helyes, pártatlan, az erkölcsi és etikai normáknak megfelelő magatartás.

Igazságtalanság – helytelen, elfogult viszonyulás valakivel vagy valamivel szemben, amely nem felel meg az erkölcsi és etikai normáknak.

Az egyenlőség és az igazságosság közötti különbség

Dolgozzatok párban! Elemezzétek az illusztrációkat és válaszoljatok a kérdésekre: **1.** Miben különböznek ezek az illusztrációk? Melyiken érheti el bárki a gyümölcsöt? Vajon miért? **2.** Mit gondolsz, hol ábrázolják az egyenlőséget és hol az igazságosságot? Fejtsd ki a véleményedet!

Az igazságosság fogalma lehetővé teszi számunkra, hogy értékelni tudjuk az emberi cselekedeteket, kapcsolatokat, tetteket, eseményeket stb. Ennek megfelelően igazságosnak vagy igazságtalannak minősítjük azokat. Ahhoz, hogy ez az értékelés minél igazságosabb és pártatlanabb legyen, az egyénnek meg kell tanulnia a társadalom alapvető erkölcsi értékeit.

Az igazságosság az egyénnek mint erkölcsi lénynek egyik legfontosabb tulajdonsága a többi emberhez való hozzáállásában. Az, hogy a személy mit tart igazságosnak és igazságtalannak, nagyban meghatározza azt, milyen lesz a másokkal való kapcsolata. Aki úgy bánik másokkal, hogy az sérti az igazságosságról alkotott általános felfogást, nem lesz képes teljes értékű kapcsolatokat kialakítani.

Az igazságos ember magas erkölcsi értékekkel rendelkező személy, aki képes felülemelkedni az önérdeken. Cselekedeteiben az egyetemes erényekre támaszkodik, ideértve a becsületet és a tisztességet.

Az igazságtalan személy nem képes jóhiszeműen és tisztességesen cselekedni. Amikor el akar érni valamit, könnyen megfélemez a becsületről, ravasz, csak a személyes érdekek és a saját hasznára irányuló megfontolások vezérlik.

ÉRDEKES TÉNYEK

2009 óta az ENSZ minden évben február 20-án ünnepli a Társadalmi Igazságosság Világnapját.

Az igazságosság alapjai kisgyermekkorától fokozatosan alakulnak ki, leggyakrabban a népi bölcsességek (mesék, közmondások) elsajátításával és a másokkal való kommunikáció során.

ÉRDEKES TÉNYEK

Az általatok jól ismert népmesék közül számos a jóról és a rosszról, valamint az igazmondásról szól. Ezeket a meséket arra használták, hogy nemzedékről nemzedékre továbbadják a helyes és a helytelen értelmezését. Manapság is a fiatalok és az idősek együtt beszélgethetnek róluk, hogy elmélyítsék a helyes és a helytelen megértését, és megtanuljanak helyesen dönteni.

A könyv arra tanít, hogy különbséget tegyünk a jó és a rossz között

Milyen könyveket ismersz a jóról és a rosszról. Mondj példákat a jóra és a rosszra ezekből a művekből.

4. Erkölcsi döntés

Az ember életében olykor adódnak olyan helyzetek, amikor tudatosan és szabadon választ egy bizonyos típusú viselkedésmintát, ami erkölcsi döntését tükrözi.

SZÓTÁR

Erkölcsi döntés – a személy azon képessége, hogy egy bizonyos helyzetben egy adott viselkedési formát válasszon. Ez az egyén erkölcsi beállítottságától függ.

Például, vészhelyzetben az ember választhat aközött, hogy kívülállóként inkább kimarad abból, vagy saját életét is kockáztatva megmenti egy másik ember vagy egy bajbajutott állat életét.

Az erkölcsi döntés tehát az egyén választása egy bizonyos erkölcsi cselekedet és egy ennek megfelelő magatartás mellett. Érdemes megjegyezni, hogy csak olyan döntés tekinthető erkölcsösnek, amelyet erkölcsi elvek vezérelnek, és amely a legmagasabb egyetemes emberi értékeken alapul.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! A *Kettő – négy – együtt* interaktív tanulási módszerrel végezzétek el a következő feladatokat: **1.** Mondjatok példákat erkölcsi döntés elé kerülő személyekre irodalmi művekből vagy saját életetekből! **2.** Véleményetek szerint, hogyan segít az igazságosság fogalma a példák alapján az erkölcsi döntés meghozatalában?

GONDOLKODJ EL!

Ha valakit megtaníthatsz arra, hogy jót tegyen, de ő nem teszi azt, elveszítesz egy testvért. Ha nem akarja megfogadni a tanácsodat, elveszted a szavadat. A bölcs, művelt ember nem veszíti el sem a testvéreit, sem a szavát (kínai közmondás).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

- 1. Csoportos megbeszélés.** Az *Ötletkör* interaktív tanulási módszer segítségével vitassátok meg az alábbi, különböző kultúrákból származó mondásokat, és állapítsátok meg, mi a jó és a rossz értelmezése bennük!
 - 1) Próbálj úgy cselekedni, hogy jótetteiddel kárpótolhasd a hiányosságaidat (keleti közmondás)!
 - 2) Tégy jót másokkal, és az viszonzásra talál (ukrán közmondás)!
 - 3) Nem az a bölcs, aki különbséget tud tenni jó és rossz között, hanem az, aki a két rossz közül a kisebbik rosszat választja (arab közmondás).
 - 4) Ha rosszat tettél a hozzád közelállónak, bármilyen csekély is az, tekintsd nagynak, ha valami nagyon jót tettél vele, tekintsd jelentéktelennek; a mások érted tett kicsiny jótettet nagyítsd fel (zsidó közmondás)!
 - 5) Aki rosszat vet, az annak a következményét fogja aratni (perzsa közmondás).
- 2. Készítsetek és mutassatok be rövid közleményeket az osztálynak az alábbi témák egyikéről!** 1) hogyan lehet különbséget tenni jó és rossz között?; 2) mi az igazságosság lényege?; 3) az emberiség és annak megnyilvánulásai.
- 3. A *Klaszterek* interaktív tanulási módszer segítségével készítsetek klasztereket az *emberiség, igazságosság, erkölcsi döntés* fogalmakhoz!**
- 4. Csoportos megbeszélés.** A kritikai gondolkodást fejlesztő *Megvitatandó kérdés* módszerrel vitassátok meg az igazságosság fontosságát az erkölcsi döntések meghozatalában!

3.§. A felelősségtudat mint erkölcsi tulajdonság. A kötelességtudat

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi a kötelességtudat mint erkölcsi tulajdonság;
- példákat az erkölcsi felelősségre;
- mi a kötelességtudat fogalma mint erkölcsi érzés;
- olyan helyzeteket, amelyekben az emberek erkölcsi felelősségről tesznek tanúbizonyságot.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Hozz fel példákat olyan kifejezésekre és mondatokra, amelyekben a *felelősség*, *kötelességtudat* szavak szerepelnek!
2. Egészítsd ki a mondatot: *Felelősségteljes személy az, aki... !*
3. Lehetséges az, hogy valakinek nincs felelőssége?
4. Mi a különbség saját és családtagjaid felelőssége között?
5. Véleményed szerint, milyen jellemzői vannak a kötelességtudatnak mint egyéni erkölcsi érzésének?

1. A felelősségtudat mint erkölcsi tulajdonság

Az egyén tetteiért és cselekedeteiért való felelősségvállalás fontos emberi tulajdonság. Ha valaki állítja, hogy megtesz valamit, és azt valóban meg is teszi, akkor felelősségteljes ember. Viszont ha valaki megígért valamit, de nem hajtja végre, akkor az felelőtlen. Aki betartja az erkölcsi normákat, és felelős a tetteiért, azt **erkölcsileg felelősségteljesként** definiálják.

SZÓTÁR

Erkölcsi felelősség – a személy hajlandósága arra, hogy teljesítse az erkölcsi követelményeket, képes előre látni cselekedeteinek következményeit, és törekszik arra, hogy megelőzze az esetleges negatív eseményeket.

Az erkölcsi felelősség felosztható belsőre és külsőre. A belső felelősség a lelkiismerethez kötődik és azt a ké-

pességet tükrözi, hogy az egyén képes felismerni cselekedeteinek következményeit, és ennek megfelelően, erkölcsi normáktól vezérelve cselekedni.

A külső felelősség a társadalom reakciója az egyén cselekedeteire és tetteire. Ez a reakció lehet kedvező vagy kedvezőtlen.

Az erkölcsileg felelősségteljes magatartás során az egyén felelősséget vállal tettei következményeiért. Ennek ellentéte az erkölcsileg felelőtlen viselkedés, amikor az ember cselekedeteit anélkül hajtja végre, hogy tekintettel lenne saját magára vagy másokra gyakorolt következményeire. A felelőtlenység mindig közömbösséggel és gondatlansággal vagy túlzott magabiztossággal jár együtt. A felelőtlenység elsősorban azt mutatja, hogy az egyén megpróbálja tetteinek következményeit másokra hárítani.

A XXI. sz. elején Bohdan Havrilisin ukrán és kanadai-svájci tudós, közéleti személyiség és mecénás arra következtetésre jutott: a világ megváltoztatásához minden embernek meg kell tanulnia, hogy felelősséget vállaljon saját tetteiért. 2014-ben megírta az Emberi felelősségvállalás 15 pontból álló nyilatkozatát.

MUNKA A FORRÁSOKKAL

B. Havrilisin Az emberi felelősségről szóló nyilatkozatából (2014)

1. Mondj igazat, légy őszinte, cselekedj az erkölcsi és etikai elveknek megfelelően!
2. Őrizd meg egészséged a lehető legjobb állapotban, hogy ne terheld a társadalmat kezelésed költségeivel!
3. Tanulj, fejleszd adottságaidat, képességeidet és készségeidet egész életed során, hogy hasznos tagja légy a társadalomnak.

4. Bánj úgy másokkal, ahogy szeretnéd, hogy veled bánjanak!
5. Légy szabad ember, azaz te magad dönts el, mi az igazság és mi nem az, mi a helyes és mi a helytelen. Ugyanakkor folyamatosan teszteld az elméd, hogy megbizonyosodj arról, összhangban áll-e az erkölcsi és etikai elvekkel!
6. Törekedj a közösség részeként személyes, szakmai és társadalmi léted közötti harmóniára!
7. Jogaid gyakorlása során ne korlátozd a társadalom többi tagjának jogait!
8. Oldj meg minél több problémát és ügyet egyéni, családi és közösségi szinten, hogy enyhítsd az irányítás terheit és csökkentsd költségét!

Dolgozatok párban! Tanulmányozzátok a forrásokat és az *Ötletelés* interaktív tanulási módszer segítségével fejtsétek ki véleményeteket arról, hogy az alábbi normák mindegyikének megvalósítása milyen következményekkel jár az egyénekre és a társadalomra vonatkozóan!

ÉRDEKES TÉNYEK

2021-ben Ukrajna Legfelső Tanácsa Ukrajna függetlenségének 30. évfordulója és Bohdan Havrilisin születésének 95. évfordulója tiszteletére bevezette az Összukrán Emberi Felelősségvállalás Napjának évenkénti megünneplését. Ezt október 19-én, a kiemelkedő ukrán tudós születésnapján ünneplik. Az ebből az alkalomból kiadott határozat rámutat az ukrán társadalom minőségi átalakulásának szükségességére a felelősségvállalás magasabb szintjének irányába.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos megbeszélés. A *Sajtó* interaktív tanulási módszer segítségével fejtsd ki véleményed a *Milyen a felelősségteljes ember?* címmel felvetett kérdésről!

2. A kötelesség mint erkölcsi érzés

Ha valamit feltétel nélkül be kell tartanunk, bizonyos cselekményeket a társadalom követelményeinek megfelelően vagy saját lelkiismeretünket követve feltétlenül el kell végeznünk, azt kötelességnek nevezzük. Leggyakrabban ez egy feladatsor vagy bizonyos mennyiségű munka. A kötelességek különbözőek lehetnek: családi, állampolgári, szakmai, diák stb.

Azt a személyt, akinek a tettei megfelelnek az erkölcsi értékeknek, úgy jellemezhetjük, mint aki betartja **erkölcsi kötelességeit**.

SZÓTÁR

Erkölcsi kötelesség – az ember társadalommal szembeni erkölcsi kötelezettségeinek összessége, amelyen viselkedése alapul.

A fejlett erkölcsi érzéssel rendelkező egyén számára az erkölcsi kötelesség betartása szükségességének felismerése határozza meg a különböző helyzetekben való cselekedetét. Számos példa van arra, hogy az emberek az erkölcsi kötelességüknek megfelelően cselekednek. Háború idején, a csatatéren a sebesült ellenségnek segítséget nyújtanak, hogy megmentse az életét. Függetlenül attól, hogy milyen politikai nézeteket vall, ő mindenekelőtt emberi lény. Tűzvész esetén a tűzoltók kimentik a kutyát

A tanulás az iskolások fő kötelessége

1. Milyen egyéb kötelességeid vannak a tanuláson kívül? Miért tetszel eleget ezeknek?
2. Mit gondolsz a kötelességeid teljesítéséről? Miért?

Az egyén erkölcsi felelőségének megértése

Csoportos megbeszélés. Mi az erkölcsi kötelezettségek jelentősége a közösségben való együttélés szempontjából?

a lángok közül. Erkölcsi kötelességük abban áll, hogy felismerjék az élet megóvásának szükségességét annak minden megnyilvánulásában.

Nap mint nap adódnak olyan helyzetek, amelyek nem jelentenek veszélyt az életre, de világosan jelzik, hogy az egyén mennyire érti meg az erkölcsi felelőségét. Ilyen lehet például egy fogyatékkal élő személy megsegítése az utcán, vagy egy másnak tett ígéret betartása. Az erkölcsi kötelességeknek megfelelő cselekedetek közé tartozik például, hogy megetetjük az éhezőt, menedéket nyújtunk annak, aki elvesztette az otthonát, nem hazudunk soha, időben visszaadjuk a kölcsönkért pénzt. Az erkölcsi kötelességek közé tartozik még a kiszolgáltatott helyzetben lévők megsegítése, függetlenül koruktól, nemüktől vagy más jellemzőiktől, a szabadidő eltöltése a természetben a kulturális viselkedési normáknak megfelelően stb.

A törvényi kötelezettségekkel ellentétben az erkölcsi kötelesség megsértését a jogi normák nem büntetik. Ennek be nem tartása a társadalom vagy az egyének erkölcsi elítéléséhez vezethet.

GONDOLKODJ EL!

Lehetetlen egy lépést is tenni a földön anélkül, hogy ne szembeülnénk felelősséggel és kötelességgel, amit teljesíteni kell (Thomas Carlyle, XIX. sz. brit író).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Ismertessétek a *felelősség* és a *kötelességtudat* mint erkölcsi erények fogalmát!
2. A tanárod által ajánlott további források felhasználásával írd rövid beszámolót a következő témáról (nem kötelező): 1) a felelősség mint erkölcsi tulajdonság; 2) a kötelesség mint erkölcsi érzés!
3. Van egy latin közmondás: Senki sem felelős a gondolataiért. Egyetértesz ezzel? Miért?
4. A *Vastag és vékony kérdések* kritikai gondolkodási módszerét alkalmazva dolgozz ki kérdéseket az ebben a részben tárgyalt anyaggal kapcsolatban!
5. **Munka kis csoportokban.** Készítsetek és mutassatok be egy plakátot, szórólapot vagy jelenetet, amely arra ösztönzi az embereket, hogy éljenek erkölcsi felelősségükkel!
6. Kérdezzetek meg különböző korosztályú felnőtteket, hogy mit tudnak az erkölcsi felelősségről és az erkölcsi kötelességről! Osszátok meg a felmérés eredményeit az osztállyal!
7. Írjatok elbeszélést egy olyan lányról vagy fiúról, aki segített másoknak elsajátítani az erkölcsi felelősségtudatot!

4.§. Állampolgári kötelesség. A becsület mint erkölcsi tulajdonság

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi az állampolgári kötelesség;
- mik a becsület mint erkölcsi tulajdonság jellemzői;
- mik a becsület személyes és kollektív megnyilvánulásai.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mi a kötelesség?
2. Ki az állampolgár?
3. Fejtsétek ki, hogy mi az állampolgári kötelesség!
4. Hogyan értelmezték a következő kifejezéseket: *becsületes egyén, becsületlen cselekedet?*
5. Mit jelent a méltóság? Mondjatok példákat a megnyilvánulására!

1. Állampolgári kötelesség

A jó modorú ember nemcsak az erkölcsi normákat tartja be, hanem lelkiismeretesen teljesíti **állampolgári kötelességét** is.

SZÓTÁR

Állampolgári kötelesség – az állam jogi normái által rögzített olyan cselekvések összessége, amelyeket az állampolgároknak feltétel nélkül teljesíteniük kell.

Az állampolgárok kötelezettségei több csoportra oszlanak attól függően, hogy milyen kérdésekkel kapcsolatosak.

Az ukrán állampolgárok főbb kötelezettségei az Alkotmányban vannak rögzítve. Ezek közé tartoznak:

- az állam, annak függetlenségének és területi integritásának védelme;
- az állami szimbólumok tisztelete;
- katonai szolgálat teljesítése;
- a környezet és a kulturális örökség károsításának megakadályozása, valamint a károk megtérítése;
- a törvényben meghatározott adók és díjak megfizetése;
- az Alkotmány és a törvények betartása.

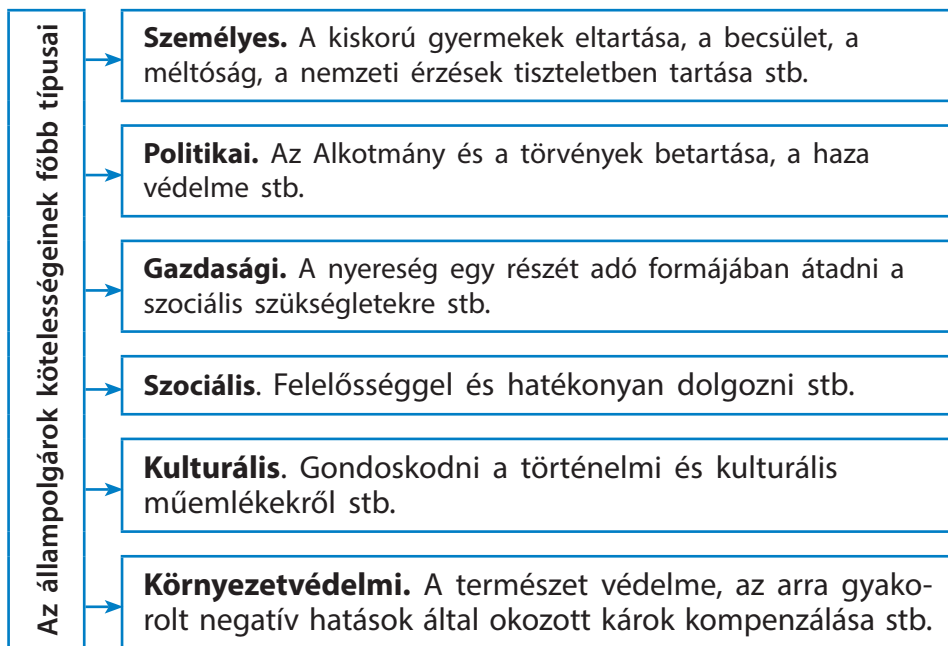
E kötelezettségek szükségesek az állam fennmaradásához, valamint a társadalom és az egyén harmonikus fejlődése lehetőségeinek megteremtéséhez. Azért van szükség arra, hogy az emberek teljesítsék kötelezettségeiket, mert ezek nélkül nincsenek jogok. A kötelezettségek egyfajta akadályt jelentenek az önkénnyel és mindazzal szemben, ami akadályozza a társadalom fejlődését.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Véleményplakát* kritikai gondolkodás fejlesztésének módszerét alkalmazva, grafikusan ábrázoljátok gondolataitokat és nézeteiteket az állampolgári kötelesség helyéről és szerepéről az ember életében és a társadalom fejlődésében!

AZ ÁLLAMPOLGÁROK KÖTELESSÉGEI

Mondj megalapozott véleményt az állampolgárok kötelességei említett típusainak fontosságáról!

ÉRDEKES TÉNYEK

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948) kimondja: mindenkinek kötelességei vannak a közösséggel szemben, mert csak ott van lehetőség személyiségének szabad és teljes kibontakozásához.

2. A becsület mint erkölcsi tulajdonság

Tavaly tanultatok a méltóság fogalmáról mint a társadalom és az egyén önértékének elismeréséről. A méltóság nem függ az egyén tényleges életvitelétől és a társadalomban elfoglalt helyzetétől. A **becsület** mint erkölcsi tulajdonság, a méltósággal ellentétben, az egyén életével és társadalmi helyzetével függ össze.

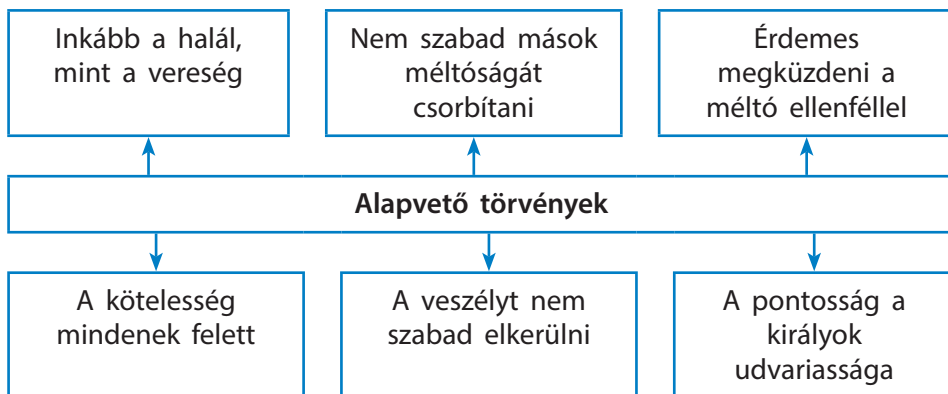
SZÓTÁR

Becsület – az egyén sajátos erkölcsi viszonyulása saját magához, amely társadalmi helyzetének, foglalkozásának és erkölcsi értékei fontosságának tudatával jár együtt, valamint az ennek megfelelő viszonyulásnak a társadalom részéről.

Míg a méltóság azt jelenti, hogy mindenki egyenlő joggal rendelkezik, addig a becsület fogalma lehetővé teszi, hogy annak megléte alapján különbséget tegyünk az emberek között. Ezért bizonyos okokból egyeseket becsületesnek, másokat pedig becstelennek tekintünk. A köztisztelőben álló személy olyan személy, aki erkölcsi tulajdonságai okán tisztelőre méltó, aki a társadalomban jó hírnévre tett szert tisztességével és szakmai tevékenysége során tanúsított kifogástalan magatartásával. Ennek hiányában az illetőről azt mondhatjuk, hogy nincs becsülete, tönkretette a becsületét stb. A becsületről alkotott ilyen elképzelések nem engedik meg a rendőrnek, hogy figyelmen kívül hagyja a törvényt sértéseket, az orvosnak, hogy rosszul bánjon a betegekkel, az építési vállalkozónak, hogy rossz minőségű munkát végezzen az építkezé-

seken, vagy a bírónak, hogy igazságtalan döntéseket hozzon az általa tárgyalt ügyekben. Ha így tesznek, tisztességtelen emberként válnak ismertté, és elveszítik becsületüket a társadalomban.

A TISZTESSÉG TÖRVÉNYEI A MODERN VILÁGBAN

1. Fejtsd ki, hogyan viszonyulsz a becsület fenti törvényeihez a modern világban! **2.** Milyen változásokat javasolsz a tartalmukban?

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! Olvasd el jeles emberek nyilatkozatait a becsületről mint az ember erkölcsi tulajdonságáról! Beszéljétek meg és határozzátok meg, hogyan értelmezik az emberi becsületet. Egyetértesz velük? Mondd el a véleményed!

- 1) A becsület nem más, mint különleges szabályok, amelyek segítségével egy nemzet vagy egy bizonyos réteg osztozik azok elismerésében vagy elítélésében (Alexis de Tocqueville francia államférfi a XIX. sz.).
- 2) Senki sem mondhat le a becsületéért való törődésről anélkül, hogy ne ásná alá a becsület fogalmának tiszteletét (Georges Sand XIX. sz. francia író).

Középkori európai lovag és japán samuráj (modern illusztráció)

A lovag becsületkódexe megkövetelte, hogy a keresztény hitért harcoljon, hogy megvédje az elesetteket és a megbántottakat, hogy bátor és hűséges legyen urához. A japán harcosoknak, a samurájoknak hasonló becsületkódexük volt.

Dolgozzatok párban! A tanár által ajánlott olvasmányok segítségével keressetek adatokat a középkori európai lovagok és a japán samurájok becsületkódexében szereplő viselkedési szabályokról!

ÉRDEKES TÉNYEK

Úgy tartják, hogy a becsület fogalma annak hagyományos formájában a középkori Európában alakult ki, és a társadalom osztályok szerinti felosztásához köthető. Elsősorban a harcosok, vagyis a lovagok tartották magukat a becsületkódexhez. A becsületkódex megszegése az osztályhoz való tartozást és az ezzel járó társadalmi hely elvesztését vonta maga után.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! A kritikus gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Asszociatív virág* módszerrel készítsetek virágot a becsület fogalmáról!

3. Személyes és közösségi becsület

A személyes becsület nem engedi meg, hogy az emberek olyan cselekedeteket hajtsanak végre, amelyek a becsület elvesztéséhez vezetnek. Például, nem szabad olyan cselekedeteket elkövetni, amelyek ellentmondanak az erkölcsi normáknak, illetve nem lehet a szakmai feladatokat nem megfelelően teljesíteni. Az erkölcsi vagy szakmai becsület elvesztése súlyos csapás minden egyén számára.

Egy adott **közösségnek** (csoport, csapat, katonai egység stb.) tagjaként az egyén a tetteivel hozzájárul a becsületéről alkotott felfogás kialakulásához. Érdeemes megjegyezni, hogy a közös feladat egy részét teljesítő személyek mindegyikén múlik, hogy a cél megvalósul-e. Ez határozza meg a **közösség becsületéről** alkotott közfelfogást.

SZÓTÁR

Közösség – olyan egyének csoportja, akiknek közös érdekeik vannak, és bizonyos cselekvéseket közösen hajtanak végre.

Közösségi becsület – a becsületről alkotott olyan elképzelések összessége, amelyek a közös tevékenységek által egyesített emberek egy csoportjának a társadalom számára végzett munkájuk fontosságának tudatával kapcsolatosak.

A tudósoknak, bírának és más közösségeknek saját becsületkódexük van

Munka kis csoportokban. Használjatok további forrásokat, hogy többet tudhassatok meg a modern közösségek becsületkódexeiről!

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos megbeszélés. A *Sajtó* interaktív tanulási módszerrel fejtsétek ki és vitassátok meg azokat a szempontokat, amelyek kedvező és kedvezőtlen hatást gyakorolnak a személyes és a közösségi becsületre!

GONDOLKODJ EL!

Az együttérés döntő része a becsületednek (Rachel Vincent kortárs amerikai író).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mi az állampolgári kötelesség? Mondjatok példákat az állampolgári kötelességek különböző típusaira!
2. Írjatok rövid levelet barátotoknak, amelyben elmagyarázzátok, miért fontosak az állampolgári kötelességek, és miért kell azokat tiszteletben tartani!
3. Teszteljétek az állampolgári kötelességekről szerzett ismereteket a *Bloom-kocka* kritikai gondolkodás fejlesztésének módszerével!
4. Magyarázd el, hogyan értelmezed a más nemzetek következő, becsületről szóló közmondásait és szólásait! Melyik tetszett és melyik nem? Miért? 1) Kevés becsülete van annak az oroszlának, amelyik egeret ejtett el. 2) Az ember szava a becsülete. 3) Minél nagyobb a veszély, annál nagyobb a becsület. 4) Jobb leesni a lóról, mint elveszíteni a becsületet. 5) A becsület nem tér vissza oda, ahol elvesztették.
5. A XIX. század végi és XX. század eleji amerikai újságíró, Henry Louis Mencken véleménye: a becsület az igaz emberek erkölce. Írj esszét, melyben érvekkel alátámasztod ezt az állítást!
6. Írj történetet olyan személyről, aki példaképpül szolgál az állampolgári kötelességek megértéséhez!

II. FEJEZET. KÖLCSÖNHATÁS ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS AZ EMBER ÉS A TÁRSADALOM ÉLETÉBEN

5.§. Az ember személyes tere

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi a személyes tér, és mik az összetevői;
- saját és mások személyes terének tiszteletben tartása a kommunikáció során;
- a személyes tér megsértése elleni védekezés.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mi a tér?
2. Nevezd meg, mi van most körülötted 50 cm és 1,5 m távolságban!
3. Hogyan reagálsz arra, ami e területeken történik? Indokold meg a válaszodat!

1. Mi a személyes tér és melyek az összetevői

Irodalmi művekből, tévéműsorokból stb. a legtöbben tudjátok, hogy az állatok hogyan jelölik meg és védik területüket. Ez a viselkedés az emberekre is jellemző. Ezt a területet **személyes térként** határozzák meg.

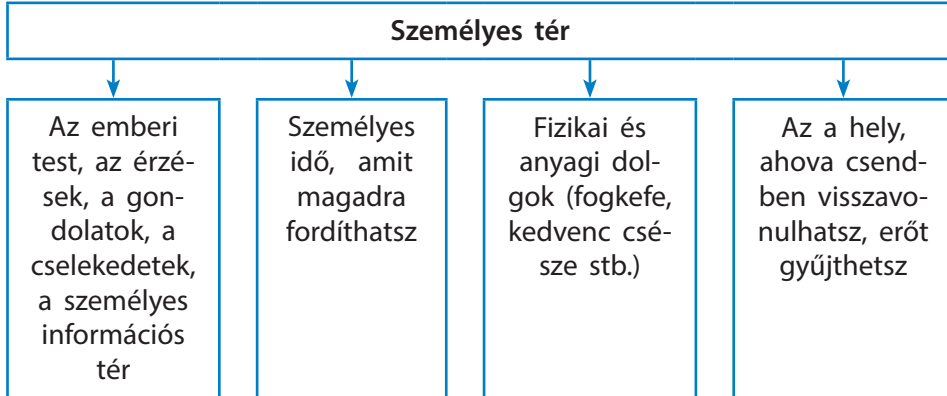
SZÓTÁR

Személyes tér – az a terület, amelyet az ember sajátjának tekint, mások ottani megjelenésére felfigyel, és néha azt fenyegetésként értékeli.

Az ember a személyes terét a teste kiterjesztésének tekinti. Ő maga dönti el, hogyan bánjon azokkal, akik a személyes terébe kerülnek. Ez a tér körülveszi a személyt,

kiterjed az erkölcsi és fizikai állapotának összetevőire, valamint egyéb hozzá tartozó dolgokra.

AZ EMBER SZEMÉLYES TERÉNEK ÖSSZETEVŐI

Fejtsd ki, hogyan viszonyulsz a személyes tér említett összetevőjéhez. Mit gondolsz, min lehetne változtatni?

Edward Hall kortárs amerikai kutató volt az első, aki négy zónát különített el az ember személyes terében, attól függően, hogy milyen területet fed le:

- az intim szféra (15 és 46 cm között) a legfontosabb terület az egyén számára, ahová csak a szeretteit (családtagok, közeli barátok, háziállatok) engedi be;
- a személyes tér (46 cm és 1,2 m között) a leggyakoribb távolság az emberek

Dolgozzatok párban! 1. Hogyan mutatja be a kép a személyes teret és az egyén hozzá való viszonyát? 2 Milyen terület van ábrázolva személyes térként? Hogyan ábrázolnád a személyes tereid?

Személyes tér

között, amikor társas környezetben kommunikálnak vagy csapatban dolgoznak;

- a szociális tér (1,2–3,5 m) az új ismerősökkel vagy idegenekkel (futárok, eladók, villanyszerelők stb.) való kölcsönhatás tere;
- a nyilvános tér (3,5 m felett) az a távolság, amelyet az ember szeretne megtartani, amikor nagy létszámú embercsoporthoz szól.

Minden embernek más-más elképzelése van a személyes térről életkorától, nemétől, másokkal való kapcsolattól, az otthoni környezet kulturális hagyományaitól stb. függően.

A személyes tér típusai

Csoportos megbeszélés. Milyen elképzeléseid vannak a saját személyes teredről? Miben nyilvánul meg a megsértésére irányuló kísérlet?

ÉRDEKES TÉNYEK

Az 1950-es években Heini Hediger német biológus, aki egy zürichi állatkertet irányított, fedezte fel először az állatok személyes terét. Az állatok csak akkor érezték jól magukat, ha a ketrec mérete és alakja lehetővé tette számukra, hogy saját személyes teret alakítsanak ki.

Az állatok természetes környezetben való viselkedését tanulmányozva, H. Hediger egy másfajta személyes teret vett észre, amely sokkal

kisebb volt, mint a ketrecben: olyan volt, mint egy láthatatlan labda, amely megvédte a testüket a nem kívánt érintésektől. Ha például egy gnú észrevesz egy ragadozót, csak akkor menekül el, ha az átlépte a tér képzeletbeli dimenziójának láthatatlan határát. Minél nagyobb az állat, annál nagyobb a biztonságos tere. Egy gyíkot több méterre is meg lehet közelíteni, míg egy krokodilt csak 50 méterre.

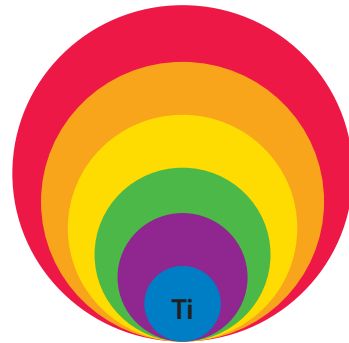
Ne gyere a közelembel!

Hediger megállapításait Edward Hall amerikai pszichológus is felhasználta, aki 1966-ban publikálta az ember személyes terének első tudományos vizsgálatát, a *The Hidden Dimension (A rejtett dimenzió)* című tanulmányt.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! 1. Rajzoljátok le a *Kapcsolatok köre* sémát! A kék kör közepén vagytok ti. Az öt különböző színű körbe helyezd el a következő embercsoportokat aszerint, hogy a személyes teredhez tartoznak-e: idegenek, családtagok, barátok, segítők (tanárok, orvosok stb.), ismerősök! Indokold meg választásodat! **2.** Mondjatok példákat vagy játsszatok el olyan helyzeteket, amikor a kommunikáció során tisztelben tartják és megsértik a személyes térhez való jogot! Beszéljétek meg a munka eredményeit az osztályban a *Kettő – négy – együtt* interaktív tanulási módszer segítségével!

Kapcsolatok köre

2. A személyes tér tiszteletben tartása

Mindenkinek van személyes tere. Ezt szem előtt kell tartani, amikor másokkal kommunikálunk, nehogy megsértsük annak határait. A jól nevelt ember nemcsak a saját személyes terét védi, hanem mások személyes terét is tiszteletben tartja.

Ugyanakkor egyes emberek különböző okokból kifolyólag nem mindig kellően érzékenyek a közeli és távoli kommunikáció határaitra. Nem szabad őket hibáztatni ezért. A személyes tér határaitól alkotott elképzelések eltérőek. Például, a modern Európában az intim tér körülbelül 25 cm, míg az Amerikai Egyesült Államokban 50 cm. Sok keleti nép képviselői kényelmesen kommunikálnak idegenekkel olyan távolságban, amely az európaiak és az amerikaiak számára elfogadhatatlan. E tény figyelmen kívül hagyása félreértésekhez és téves következtetésekhez vezethet mások viselkedésével és kultúrájával kapcsolatban. A személyes tér tiszteletben tartása megtanulható, ha emlékszel az *erkölcs aranyszabályára*: bánj úgy az emberekkel, ahogy szeretnéd, hogy veled bánjanak.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Az Ötletkör interaktív tanulási módszer segítségével fogalmazzatok meg javaslatokat arra vonatkozóan, hogyan lehet tiszteletben tartani a másik ember személyes terét a vele való kommunikáció során!

ÉRDEKES TÉNYEK

Janina Danilcsenko ukrán kortárs pszichológus szerint: a személyes, érzelmi és fizikai tér lehetőséget ad az embernek, hogy foglalkozzon önmagával, hobbijával, hogy megvalósítsa a magányhoz és a saját zugához való jogát a lakásában.

3. A személyes tér megsértésének ellenszere

Mindenkinek meg kell őriznie a személyes terét. Tiszteletben kell tartani és védeni kell azt. A személyes tér mások általi megsértése vagy figyelmen kívül hagyása konfliktusokat, ingerültséget, agressziót és egészségügyi problémákat okoz. A személyes tér megsértésére válaszul az ember stresszt, kellemetlen érzést, fokozott veszélyérzetet érez, és aktiválja a védekező mechanizmusokat.

A személyes tér megsértése esetén tanácsos azt udvariasan, de azonnal megállítani. Nem szabad megvárni, amíg az illető rájön, hogy viselkedése elfogadhatatlan. Meg kell tanulni a személyes tér megsértése ellen fellépni anélkül, hogy elveszítenénk lelki egyensúlyunkat, mellőzve az agresszivitást.

Vannak tippek arra, hogyan lehet ellensúlyozni a személyes tér megsértését. Azonban, hogy ezeket teljesen vagy részben vegyük-e figyelembe, mindenki döntse el maga.

Az ember személyes tere

Dolgozzatok párbán! Megsértik-e a személyes teret az illusztrációkon? Pontosan kiét és hogyan?

Ha valaki megpróbálja megsérteni az intim szférád határait, vegyél fel védekező testtartást. Lépj néhány lépést hátra, karjaidat kulcsold keresztbe a mellkasodon, és egyik lábadat tedd előre. Ez érzékelteti a beszélgető-partnereddel, nem akarod, hogy közeledjen hozzád.

Ha tömegben vagy, soha ne légy tolakodó vagy kapkodó. Térj el a fő sodrástól, mozogj egy kicsit lassabban vagy gyorsabban. Ha ez nem lehetséges, a holmidat mindkét keziddel magad előtt tartva vigyed. Így kapsz egy kis plusz helyet, amibe senki sem tud belépni.

Ne feledkezz meg arról, hogy időnként jól nevelt, kiegyensúlyozott és kitartó módon nemet kell tudnod mondani másoknak, még a szeretteidnek is. Ez is segít kijelölni a személyes tered határait.

Légy körültekintő az időddel kapcsolatban. Mindig legyen legalább napi néhány órád arra, hogy olyan dolgokkal foglalkozz, ami tetszik neked és érdekel.

Ha valaki túl közel kerül hozzád, kérd meg, tartsa a távolságot, és magyarázd meg, hogy kellemetlenül érzed magad.

Ha nyilvános helyen el akarod magad különíteni másoktól, vegyél elő egy könyvet (magazint), telefont (tablettet), és merülj el az olvasásban. Ezzel vizuális és pszichológiai gátat hozol létre magad és a körülötted lévő emberek között.

Vannak, akik szándékosan sértik meg a személyes tér határait, hogy provokálják a másikat. Ha ilyen viselkedéssel találkozol, próbálj meg nem reagálni a provokációra. Maradj nyugodt, őrizd meg önuralmad, növeld a távolságot és maradj közömbös.

Ne vitasd meg a problémáidat idegenekkel. Csak azokkal célszerű őszinte beszélgetéseket folytatni, akikben feltétel nélkül megbízol.

A személyes tér védelme

Csoportos megbeszélés. Hogyan viszonyulsz a személyes tér megsértésének fenti módjaihoz?

DOLGOZZUNK EGYÜTT! _____

Csoportos megbeszélés. Az *Akvárium* interaktív tanulási módszer segítségével osszátok meg egymással a véleményeteket arról, hogyan lehet fellépni a személyes tér megsértése ellen!

GONDOLKODJ EL! _____

Az ember személyes terét saját tulajdonának tekinti (Janina Danilcsenko ukrán kortárs pszichológus).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mi a személyes tér? Állíthatjuk-e, hogy elengedhetetlen az ember számára? Fejtsd ki a véleményed!
2. Szerinted a személyes tér minden egyén számára más és más, vagy mindenki számára ugyanolyan? Miért?
3. **Munka kis csoportokban.** Tartsatok versenyt csoportok között a legjobb reklám vagy plakát (tetszés szerint) témáról: *A felnőtteknek és a gyerekeknek*

saját személyes teret kell kapniuk, és olyan helyet, ahová senki sem léphet be!

4. Fejtsétek ki saját véleményeteket Szerhij Pencak ukrán pszichoterapeuta álláspontjáról: *A személyes tér hiánya – az önmagunkra szánt idő és terület, ahol egyedül lehetünk – önmagunk elvesztéséhez vezethet!*
5. Erősítsd meg vagy cáfold a következő állítást: *A személyes tér az emberi psziché normális működésének legfőbb feltétele!*
6. Adj szóbeli vagy írásbeli javaslatokat a *Hogyan ne sértsük meg mások személyes terét* témakörben!
7. Írj történetet arról, a saját és valaki más személyes tere hogyan vitatkozott arról, hogy melyiket kell jobban tisztelni!

6.§. Az emberek részvétele a társadalom és az állam életében

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- a kölcsönhatások és az együttműködés megnyilvánulásainak típusait az ember és a társadalom életében;
- a közérdekű együttműködést.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Kell-e az embereknek együttműködniük? Miért?
2. Milyen típusú kölcsönhatásokat ismersz?
3. Mondj példákat a kölcsönhatásra és az együttműködésre az életedből!

1. Kölcsönhatás: megnyilvánulásai és típusai

Előfordul, hogy ugyanazon nyelvet beszélő emberek nem értik egymást kommunikáció során. Ennek oka az, hogy nincs köztük semmilyen **kölcsönhatás**.

SZÓTÁR

Kölcsönhatás (szociális) – két vagy több ember kölcsönös befolyása egymás viselkedésére.

A kölcsönhatás olyan folyamat, amelynek során az egyének hatással vannak egymásra, és ennek eredményeként alakítják további cselekedeteiket. Ha például a barátod beszámol neked egy új sportklubról szerzett tapasztalatairól, és ez arra ösztönöz benneteket, hogy együtt menjetek el oda.

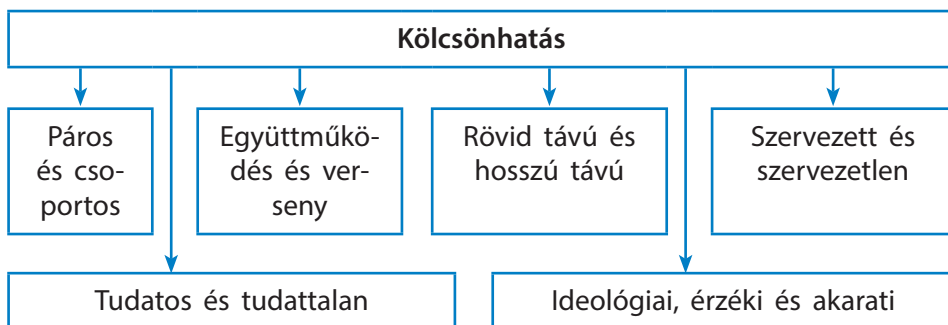
Mit jelent a kölcsönhatás

Csoportos megbeszélés. Vajon ez az ábra illusztrálja-e az emberi kölcsönhatás fogalmának jelentését? Fejtsétek ki a véleményeteket!

A KÖLCSÖNHATÁS TÍPUSAI

1. Mondj példákat a kölcsönhatás típusaira! **2.** Milyen típusú kölcsönhatásokat tapasztaltál meg, és melyeket nem? **3.** Melyik típusú kölcsönhatást kedveled a legjobban, és melyiket a legkevésbé? Magyarázd meg, miért!

Így tehát a ti kölcsönhatásotok sikeres lett. Mindkét fél aktív és kölcsönösen elkötelezett volt a tetteiben. A kölcsönhatásnak sokféle típusa van. A résztvevők száma szerint párosra és csoportosra osztják, a résztvevők közötti kapcsolat szerint **együtműködésre** és versengésre, időtartam szerint rövid és hosszú távúra, szervezés szempontjából szervezetre és szervezetlenre, a kölcsönhatás tudatossága szerint tudatosra és tudattalanra, a megvalósítás jellege szerint ideológiaira, érzelmire és akaratira.

SZÓTÁR

Együtműködés – bizonyos számú ember erőfeszítéseinek egyesítése egy cél elérése vagy egy adott szükséglet közös kielégítése érdekében.

A kölcsönhatás együtműködésre és versenyre való felosztása az egyik legáltalánosabbnak tekinthető. Az együtműködés azt jelenti, hogy a résztvevők egyesítik erőiket egy bizonyos cél elérése érdekében. A verseny során a résztvevők versengenek egymással, és megpróbál-

Együttműködés az emberi kapcsolatokban

Dolgozzatok párban! 1. Nevezhetjük-e a gyermekek játékát az együttműködés példájának? **2.** Indokold meg a gyermekjátékban való együttműködés helyénvalóságát vagy helytelenségét!

ják megelőzni egymást a kívánt cél eléréséhez vezető úton.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Alkossatok hat csoportot a kölcsönhatás típusainak száma szerint! Mutassatok be az osztálynak rövid forgatókönyv-példákat a sikeres és sikertelen kölcsönhatásra! Ha szükséges, kérjeteK segítséget a tanártól a választott kölcsönhatás tartalmával kapcsolatban! Fogalmazzatok meg indokolt véleményt arról, hogy mi segítette és mi akadályozta a sikeres kölcsönhatásokat az eseteket bemutató példáitokban!

A kölcsönhatás sikere nagymértékben függ a résztvevők erkölcsi kultúrájától. A kölcsönhatás nem lehet sikeres, ha az egyik résztvevő tisztességtelen, nem becsüli a beszélgetőpartnerét, megalázza stb. Amikor a másikkal kölcsönhatásba lép, minden ember azt reméli, hogy meghallgatják, megértik, válaszolnak neki, és választ kap a

kérdéseire. Annak érdekében, hogy pozitív eredményeket érjen el a másokkal való kölcsönhatásban, szükség van az erkölcsi normákon alapuló kommunikációs készségek fejlesztésére.

2. Együttműködés

Amikor a diákok új anyagot tanulnak az osztályban, helyénvaló **együttműködésről** beszélni.

SZÓTÁR

Együttműködés – közös tevékenység, munka valakivel egy bizonyos cél elérése érdekében.

Az együttműködés egy vagy több emberrel való közös munkát jelent egy feladat elvégzése vagy valamely cél elérése érdekében. Ez olyan folyamat, amelyben több ember közösen cselekszik, megosztva a feladatokat és szerepeket, segítve egymást, összehangolva az erőfeszítéseket és egy cél érdekében dolgozva.

Az együttműködés az érintettek közötti szolidaritás és a közös felelősség erkölcsi értékein alapul. Nagy jelentősége van az olyan csoportos és csapatmunkáknak, amelyek különböző feladatokban jártas szakemberek bevonását igénylik. Érdemes megjegyezni, hogy a kiscsoportokban végzett munka szintén az együttműködés példája.

Az együttműködés az emberi élet legtöbb területén létezik: tudomány, technika, üzleti élet, mindennapi élet, oktatás, művészet stb. A *csapatmunka* kifejezést gyakran használják az együttműködés szinonimájaként.

Csoportos megbeszélés.

Dolgoztál már valaha csapatban egy csoportos feladaton? Szerinted mi szükséges ahhoz, hogy egy ilyen együttműködés sikeres legyen?

Együtt többet érhetünk el, mint egyedül

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos megbeszélés. Az Ötletelés interaktív tanulási módszer segítségével készítsetek egy listát a sikeres együttműködés szabályairól kiscsoportban vagy munkapárban!

3. Együttműködés a nemzeti érdekekért

Minden államnak van valamije, ami nélkül nem tud fennmaradni. A **nemzeti érdek** fogalmát e szükségletek összességére alkalmazzuk. Az állam nemzeti érdekeinek megvalósításához kollektív erőfeszítésekre és polgári állandó együttműködésére van szükség.

Az állam érdeke a katonai biztonság, a gazdasági jólét elérését és az állami szuverenitás erősítését célzó elképzelések és cselekvések összessége.

SZÓTÁR

Nemzeti érdekek – a társadalom minden tagjának érdeke, amelyet az állam politikájában megvalósít.

Hazánk lakosságának léte függ a nemzeti érdekektől. Átfogó jellegük minden polgár együttműködését teszik szükségessé.

MUNKA A FORRÁSOKKAL

Ukrajna törvényéből: Ukrajna nemzeti biztonságáról (2018)

Ukrajna nemzeti érdekei az egyén, a társadalom és az állam létfontosságú érdekei, amelyek megvalósítása biztosítja Ukrajna állami szuverenitását, progresszív demokratikus fejlődését, valamint biztonságos életkörülményeit és polgárainak jólétét.

Dolgozzatok párban! Vitassátok meg és határozzátok meg: **1.** Mik Ukrajna nemzeti érdekei? **2.** Mondjatok példákat Ukrajna nemzeti érdekeinek megvalósítását célzó intézkedésekre! **3.** Hogyan értelmezed a *szuverenitás* fogalmát?

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Kettő – négy – együtt* interaktív tanulási módszer segítségével határozzátok meg, mit tehetnétek közösen Ukrajna nemzeti érdekeinek megvalósítása érdekében!

GONDOLKODJ EL!

Az államok nem egy-egy dinasztián alapszanak, hanem a nép saját belső egységén és erején (Olena Teliha XX. századi ukrán költő).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Lehet-e sikeres a társadalom együttműködés és kölcsönhatás nélkül? Mondd el a véleményed!
2. Készítsetek egy listát azokról a jelenségekről (törekvés, vágy, tudás), amelyekről véleményetek szerint az együttműködés megvalósulása és fejlődése függ!

3. Készítsetek előadást a közös tevékenységek fontosságáról az emberek és a társadalom számára! Mondjátok el érveiteket!
4. Magyarázd meg, hogyan értelmezed az állítást: Én képes vagyok arra, amire te nem vagy képes, te képes vagy arra, amire én nem vagyok képes; együtt nagy dolgokra vagyunk képesek (Teréz anya, XX. századi katolikus apáca)! Mondj példákat véleményed alátámasztására!
5. Rendeztetek versenyt az együttműködés szimbolikus ábrázolásairól!
6. A kritikai gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Senkan*-módszer segítségével írjatok verset a kölcsönhatásról vagy együttműködésről a tanult anyag alapján!
7. Az interaktív tanulás együttműködési *Közös projekt* módszerét alkalmazva készítsetek egy projektet a *Hogyan lehet sikert elérni közös tevékenységgel* témában!
8. **Dolgozzatok párban!** Adjatok elő párbeszédet, amelyben bebizonyítjátok partnereteknek az együttműködés előnyeit egy adott kérdésben!
9. Egy interjúban Alain de Botton kortárs brit író azt mondta: Szeretek emberekkel dolgozni. Hiszem, hogy a változás csak együttműködéssel jöhet létre. Mondd el a saját megalapozott véleményedet arról, hogy tetszik-e az együttműködés folyamata és miért!
10. Írj példázatot (rövid történetet erkölcsi üzenettel) az együttműködésről egy közös cél elérése érdekében!

7.§. Tolerancia. Intolerancia és az elnyomással szembeni fellépés

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi a tolerancia és milyen megnyilvánulásai vannak;
- mi az intolerancia és az elnyomás, és hogyan lehet ellenük fellépni.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Találkoztál már olyanokkal, akiknek más elképzeléseik és értékrendjük van, mint neked? Hogyan érezted magad mellettük emiatt?
2. Mit gondolsz, hogyan tudsz közös nevezőre jutni az ilyen emberekkel?
3. Milyen erkölcsi alapelveket kell követni, amikor olyan emberekkel kommunikálsz, akiknek mások a nézeteik?
4. Mondj példákat az emberek különböző okokból történő elnyomására!
5. Hogyan viszonyuljon az erkölcsi normák által vezérelt személy az elnyomás és az intolerancia megnyilvánulásaihoz?

1. Tolerancia. A különböző eszméket és értékeket valló emberek közötti kölcsönhatás

Minden közösség különböző tulajdonságokkal rendelkező embereket egyesít. Ezek jelenléte természetes jelenség, amely minden egyes ember egyediségét hangsúlyozza. Az emberek különböznek megjelenésükben, jellemükben, preferenciáikban, jövedelmi szintjükben, nézeteikben stb. És ez így van jól, mert a világ ilyen, rendkívül sokszínű. A különböző emberek sikeres együttélését a közösségben az egymás iránti **tolerancia** meglétének tekintik.

SZÓTÁR

Tolerancia – a különböző közösségek képviselőinek jóindulatú vagy legalábbis visszafogott hozzáállása az egyéni és csoportos (kulturális, vallási, nemzeti stb.) különbségekhez.

A tolerancia olyan tulajdonság, amelynek minden művelt ember és a civilizált társadalom egésze sajátjának kellene lennie. A másokkal való kapcsolatokban harmóniára törekvő, magabiztos ember nem kerüli el, hogy összevesse nézeteit másokéval, higgadtan áll az eszmék versengéséhez, és nem fél attól, hogy a dolgok és események eltérő szemlélete hátrányosan befolyásolja világképét.

ÉRDEKES TÉNYEK

1995-ben egy új ünnepet vezettek be a világon, a Tolerancia Nemzetközi Napját. November 16-án az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) elfogadta a tolerancia alapelveiről szóló nyilatkozatot.

A tolerancia fontossága a társadalmi fejlődés szempontjából

Kollektív megbeszélés. Véleményetek szerint milyen pozitív hatása van még a toleranciának a társadalom fejlődésére?

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! **1.** Mondjatok egymásnak példákat a toleranciára a saját és a társadalom életében! **2.** Megbeszélés során derítsétek ki, hogy a különböző elképzelésekkel és értékekkel rendelkező embereknek hogyan kellene együttműködniük egymással! **3.** A *Kettő – négy– együtt* interaktív tanulási módszerrel állítsatok össze egy toleráns viselkedési kódexet!

2. Intolerancia, elnyomás és következményei

A tolerancia ellentéte az **intolerancia**. A sajátjuktól eltérő meggyőződések, nézetek, csoportos és egyéni jellemzők tiszteletének hiányát jelenti. Az intolerancia miatt elutasítják azokat az embereket, akiket másnak tartanak, például, bizonyos társadalmi vagy nemzeti közösség tagjait, vagy azokat, akik más politikai nézeteket vallanak, más kulturális preferenciákkal rendelkeznek, más vallásúak stb. A másokkal szembeni intolerancia sokféleképpen megnyilvánulhat, a kapcsolatot kerülő magatartástól kezdve a nyílt gyűlöletig és az el nem fogadott személy fizikai bántalmazására irányuló kísérletekig.

SZÓTÁR

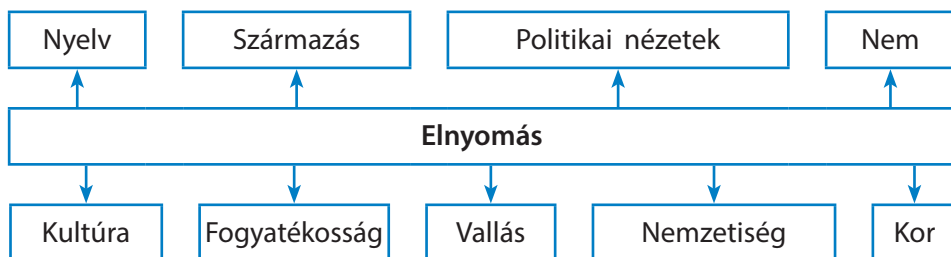
Intolerancia – a hajlandóság hiánya vagy képtelensége arra, hogy eltűrjünk valamit vagy valakit.

Elnyomás – valaki jogainak vagy tevékenységének erőszakos, tisztességtelen korlátozása.

Az intolerancia az **elnyomás** különböző formáinak megnyilvánulása, amikor egyes személyekkel azonos helyzetekben másoknál rosszabbul bánnak, pusztán azért, mert bizonyos csoportokhoz tartoznak. Az embereket különböző okokból elnyomják.

Tekintsd meg az *Ismertető jelek, amelyek alapján az embereket korlátozások alá lehet vetni* című ábrát. Az elnyomás akadályozza az embereket abban, hogy fejlesszék képességeiket, munkához, lakhatáshoz, egészségügyi ellátáshoz, oktatáshoz stb. jussanak. Az elnyomás gyakran széles körben elterjedt előítéleteket tükröz, és akadályozza bizonyos társadalmi csoportok tagjait abban, hogy aktívan részt vegyenek a közéletben.

ISMERTETŐ JELEK, AMELYEK ALAPJÁN AZ EMBEREKET KORLÁTOZÁSOK ALÁ LEHET VETNI

Mondjatok példákat az elnyomásra a fenti ábra szerint!

Az intolerancia és az elnyomás megléte a társadalomban az emberi jogok megsértését eredményezi. Az ilyen társadalmak ott alakulnak ki, ahol az egyént megfosztják attól a lehetőségtől, hogy szabadon és akadálytalanul megvalósítsa az önmagában és másokban rejlő lehetőségeket.

MUNKA A FORRÁSOKKAL

Ukrajna törvénye: A diszkrimináció megakadályozásának és leküzdésének elveiről Ukrajnában (2012)

Az elnyomás a személy és/vagy személyek egy csoportja számára olyan nemkívánatos magatartás, amelynek célja vagy hatása az, hogy valamilyen okból megalázzák őket vagy feszültséget, ellenséges, sértő vagy tiszteletlen légkört teremtenek az ilyen személlyel vagy személyek csoportjával szemben.

Csoportos megbeszélés. Mondjatok példákat az elnyomás különböző fajtáira, és határozzátok meg, hogy a forrásban felsorolt jellegzetességekkel rendelkeznek-e!

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Kiscsoportos munka. A kritikus gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Klaszterek* módszer segítségével dolgozzátok fel a 2. rész anyagát: Intolerancia, elnyomás és következményei!

3. Az elnyomás elleni küzdelem egy bizonyos elv szerint

A jogállamnak tekintett Ukrajnában a jogszabályok az élet minden területén megakadályozzák az elnyomás különböző formáinak megnyilvánulásait. Ezenkívül a közvélemény általában elítéli ezt. A vallás, a nyelv, a nemzetiség stb. alapján történő üldözést a társadalom és a hatóságok elutasítóan ítélik meg.

Ha mégis elnyomást tapasztalsz, ne felejtsd el, hogy a törvény Ukrajna minden állampolgárát egyformán védi. A következő órákon többet tanulhatsz ezekről a normákról.

Az egyén és a társadalom életében az elnyomás megnyilvánulásai elleni küzdelem elérhető eszközei az erkölcsi elítélés, a társadalomra gyakorolt negatív hatásokról szóló információk terjesztése, és mindenekelőtt az, hogy az egyén megtagadja, hogy ezeket bárkivel szemben alkalmazzák.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos megbeszélés. Javasoljatok tömör és tartalmas szlogeneket, amelyek arra szólítják fel hazánk polgárait, hogy lépjenek fel bármilyen elnyomás és az intolerancia megnyilvánulásaival szemben!

Az elnyomás és az intolerancia elleni küzdelem

Dolgozzatok párban!

1. Hogyan ítéli el a kép szimbolikusan az elnyomást és az emberekkel szembeni intoleranciát?
2. Javasoljatok néhány módszert az elnyomás és a diszkrimináció ellen! Tartsátok szem előtt, hogy ezeknek összhangban kell lenniük az erkölcsi normákkal!

GONDOLKODJ EL!

Nem minden rossz, amit nem értesz (Hrihorij Szkovoroda, XVIII. századi ukrán gondolkodó).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mi a tolerancia jelentősége az ember és a társadalom számára?
2. A XVIII. századi francia gondolkodó, Voltaire a következő gondolatokat foglalta írásba: *A véleményed mélységesen ellenszenves számomra, de kész vagyok az életemet adni azért a jogodért, hogy elmondhasd.* Alkalmazhatók-e ezek a szavak a tolerancia értelmezésére? Miért?
3. Készítsetek plakátot *Toleránsnak lenni: mit jelent ez számomra?* címmel a témával kapcsolatos gondolataitok és rajzaitok közlésével!
4. **Munka kis csoportokban.** Készítsetek tanulási projektet általatok választott témában: *Toleránsnak lenni könnyű, Az elnyomás elleni küzdelem: lépéseim!*
5. **Csoportos megbeszélés.** A kritikus gondolkodás fejlesztését szolgáló *Vita* módszerrel beszéljétek meg a *Hogyan kell kezelni az elnyomást egy bizonyos elv szerint* kérdést az elnyomás egyik fenti típusa szerint!
6. Irmel Mensa-Schramm XX. századi német pedagógus írta: *Nem hiszem, hogy a tolerancia abban áll, hogy el kell viselni az intoleranciát.* Fejezd ki a hozzáállásod ehhez a véleményhez és magyarázd el!
7. Készíts szóbeli vagy írásbeli eszmefuttatást *Az intolerancia a tehetetlenség jele* témáról!
8. Írj elbeszélést arról, hogy a tolerancia és az intolerancia hogyan mutatta meg, milyen lenne az életünk, ha valamelyikük felülkerekedne!

8.§. Barátság, megértés, kölcsönös segítségnyújtás és áldozatvállalás az emberi kapcsolatokban

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mit jelent a barátság;
- a megértés és a kölcsönös segítségnyújtás fontosságát;
- az áldozatvállalás jelentését.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mondj példákat olyan személyekre, akik iránt baráti érzéseket táplálsz!
2. Hogyan viszonyulsz azokhoz, akik iránt szeretettel viseltetsz?
3. Szerinted miben kell állnia a kölcsönös segítségnyújtásnak a személyközi kapcsolatokban?
4. Szükséges-e az áldozathozatal? Miért?

1. Barátság

Az emberek közötti kölcsönhatás és együttműködés szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy az emberek hogyan bánnak egymással. Ha fennáll a kölcsönös baráti viszony, az együttműködés sikeres lesz, ha nem, az ellenkező hatást eredményez.

SZÓTÁR

Barátság – az egyén pozitív érzésének kifejezése egy vagy több másik személy iránt.

A baráti viszony előfeltétele a kapcsolatfelvételnek és a közös tevékenység megvalósításának. A jövőben szilárdabb kapcsolatokhoz vezethet, például barátságához, szerelemhez stb. Ugyanakkor a baráti viszony nem jelenti a közös érdekek, nézetek vagy hobbik meglétét. Csak a további kölcsönhatásra irányuló baráti magatartást jelzi. E nélkül a további sikeres együttműködés lehetetlen. Ezt kell szem előtt tartani, amikor az emberek kisebb-nagyobb társulásokban együttműködnek.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Készítsetek és mutassatok be az osztálynak olyan jeleneteket, amelyek bemutatják, hogy a barátságosság vagy a barátság hiánya hogyan befolyásolja a csoport munkáját!

2. Kölcsönös megértés és segítségnyújtás

A barátságos hozzáállás mellett a kölcsönhatásban és együttműködésben lévő embereknek szükségük van a **kölcsönös megértésre és segítségnyújtásra.**

SZÓTÁR

Kölcsönös megértés – mások megértése, egymás cselekedeteinek és tetteinek az összhangja.

Kölcsönös segítségnyújtás – egymás támogatása a közös tevékenység során.

A kölcsönös megértés lehetővé teszi az emberek számára, hogy sikeresen hajtsanak végre közös tetteket, miközben felismerik, hogy mit, kinek és hogyan kell tennie. Ha nem értik meg egymást, és nem tudnak megállapodni, akkor nem valószínű, hogy vállalkozásuk sikeres lesz. Így a nem megfelelő összehangolás miatt többlet erőfeszítést fognak tenni, és sok felesleges dolgot fognak végezni.

A kommunikáció nélkülözhetetlen a kölcsönös megértéshez

Csoportos megbeszélés. Egyetértesz azzal az állítással, hogy kommunikáció nélkül nem lehet egyetértésre jutni? Mondd el a véleményed!

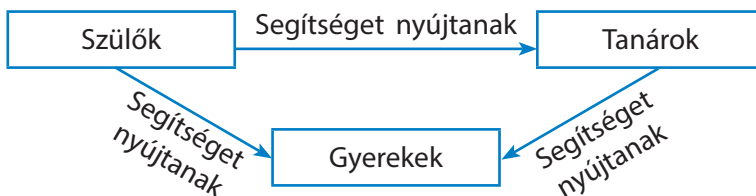

Hogyan támogassunk valakit, amikor szüksége van rá

Dolgozzatok párbán! 1. Milyen példák láthatók az illusztrációkon a segítségnyújtásra? **2.** Mondjatok olyan példákat a saját életetekből, amelyek megfelelnek ezeknek a helyzeteknek.

KÖLCSÖNÖS SEGÍTSÉG AZ OKTATÁSI FOLYAMATBAN

Mondj példákat a kölcsönös segítségnyújtásra az oktatási folyamatban az oktatási intézményekben!

Ahhoz, hogy még a legnehezebb helyzetben is képesek legyünk megtalálni a közös nyelvet egymással, az erkölcsi ismeretek, az emberi kapcsolatok kultúrája, a diplomácia és a konfliktuskerülés képességének ötvözésére van szükség. A másokkal való kölcsönös megértés keresése nehéz út, amelyen az ember élete során végighalad. A fontos, hogy meglegyen benned a szándék közös nyelvet találni másokkal.

A sikeres tevékenység szintén lehetetlen **kölcsönös segítségnyújtás** nélkül. Ennek köszönhetően a közös cselekvések során az emberek segítenek annak, akinek nehézséget okoz egy-egy feladat elvégzése vagy egy esetleges válsághelyzet leküzdése. A kölcsönös segítségnyújtás

Csoportos megbeszélés.

1. Véleményed szerint mi a kölcsönös segítségnyújtás szerepe az iskolai sportcsapatban?
2. Mondjatok példákat a kölcsönös segítségnyújtásra iskolai életetekből!

Iskolai sportcsapat

rendkívül fontos azok számára, akik csapatban dolgoznak: ilyenek a sportolók, katonák, tűzoltók, orvosok stb.

A siker kulcsa az olyan egyetemes erkölcsi erényeken alapuló kölcsönös támogatás, mint a **tisztelet**, a **segítségnyújtás** és az **őszinteség**. Fontos megértenünk, hogy az erkölcsi erényeken alapuló támogatás nélkül az együttműködés sikere lehetetlen. Valóban, lehetséges-e ezt tenni anélkül, hogy ne tisztelnénk azokat, akiknek segítünk, hogy ne lenne tudatos igényünk arra, hogy segítsünk másokon, és hogy őszintén cselekedjünk? Kétségtelen, hogy e nélkül lehetetlen a valódi segítségnyújtás.

SZÓTÁR

Tisztelet – megbecsülés, valakinek az érdemei és pozitív tulajdonságai elismeréséből fakadó elismerő magatartás.

Segítségnyújtás – mások felé irányuló cselekedet, amelynek célja, hogy megkönnyítsék és támogassák őket valamiben.

Őszinteség – olyan személyiségjegy, amely a becsületességében, igazságosságában, a másik személlyel vagy embercsoporttal szembeni valódi érzések és szándékok közötti harmóniájában nyilvánul meg.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok kis csoportokban! A *Gondolatok szintézise* interaktív tanulási módszer segítségével derítsétek ki, mit jelent az emberek közötti megértés és kölcsönös segítségnyújtás számukra és a társadalom egésze számára!

3. Áldozathozatal

A fejlett erkölcsi érzékű egyének közötti társadalmi kölcsönhatás fontos megnyilvánulása **az áldozathozatal**. A társadalom nagy tisztelettel viseltetik eme emberi tulajdonság iránt. Azokat, akik áldozatot hoznak, felmagasztalják, és példaképként állítják mások elé.

SZÓTÁR

Áldozathozatal – olyan emberi tulajdonság, ami által képes feláldozni valamit, ami az övé, mások javára.

Az áldozatvállalásra számos példa van körülöttünk. A szülők például gyakran feláldozzák saját érdekeiket gyermekeik javára. A fuldokló segítségére olykor teljesen idegen siet. A harci műveletek során a katonák feláldozzák életüket a hazájuk jövőjéért. Az említett példákban egy valami a közös: az erkölcsösség. Ez arra ösztönzi az embereket, hogy a személyes életük megóvása helyett mások érdekeit helyezték előtérbe.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok kis csoportokban! 1. Keressetek képeket az áldozathozatalról a tanár által ajánlott kiegészítő források között, és mutassátok be azokat az osztálynak! **2.** Magyarázzátok el, szerintetek miért fontosak az áldozatos cselekedetek a társadalom számára!

GONDOLKODJ EL!

Elődeink hősiességének és áldozatvállalásának emléke utódainkban él tovább, és idővel legendákban öltött testet, dalokban és a költészetben (Ivan Bahrianyi, A Gecsemáné kertje).

ÉRDEKES TÉNYEK

Az ukrán ortodox egyház tíz kitüntetésének egyike az *Ukrajna iránti áldozatvállalásért és szeretetért* kitüntetés. Ezt a kitüntetést aktív állampolgári tevékenységükért, hősiességükért és önfeláldozásukért kapják a Méltóság Forradalma idején, Donbász és Krím védelméért, valamint az ukrán hadseregnek nyújtott önzetlen segítségért.

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mennyire fontos a barátság az emberi kapcsolatokban és együttműködésben?
2. Készítsetek és mutassatok be az osztálynak egy rövid közleményt érvekkel alátámasztva a megértés és a kölcsönös segítségnyújtás fontosságáról az egyén és a társadalom számára!
3. A történelmi múlt egyik gondolkodója úgy vélte: megértéssel a kis dolgok nagy dolgokká válnak, megértés hiányában pedig a nagy dolgok is szétesnek. Egyetértesz ezzel? Miért? Mondj példákat a véleményed alátámasztására!
4. **Dolgozzatok kis csoportokban!** A kritikai gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Megvitatandó kérdés* módszerét alkalmazva beszéljétek meg a következő témákat (választható): 1) hogyan lehet kifejezni az emberek iránti tiszteletet; 2) hogyan lehet segíteni az embereknek; 3) mennyire fontos az őszinteség az emberek közötti kapcsolatokban!
5. Van olyan vélekedés, hogy az áldozatvállalás nem csak a hősi viselkedésre korlátozódik. A mindennapi életben is szükség van rá. Fogalmazzátok meg saját érveiteket e nézet alátámasztására vagy cáfolatára!
6. Írjatok egy történetet arról, hogy a barátság, a megértés, a kölcsönös tisztelet és az áldozatvállalás miképpen segítette az embereket abban, hogy megtanuljanak egymás mellett élni!

III. FEJEZET. AZ EMBERI KAPCSOLATOK VILÁGA

9.§. Az ember a társadalomban. Ukrajna és a világ

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- az ember cselekedetei hogyan befolyásolhatják azt a társadalmat, amelyben él;
- mi a társadalom és mik az összetevői.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mi a társadalom?
2. Mondj példákat olyan közösségekre, amelyeknek az ember másokkal való érintkezése során részese lehet!
3. Elképzelhető-e, hogy az ember a társadalom tagjaként nem befolyásolja azt tetteivel? Miért?

1. Mi a szocium?

Amikor az emberi társadalmi élet tartalmát és megnyilvánulásait próbáljuk feltárni, minden bizonnyal szembe kerülünk a *közösség* és a *társadalom* fogalmával. Ezek megértése nélkül nehéz meghatározni az emberi közösségek közötti kapcsolatokat.

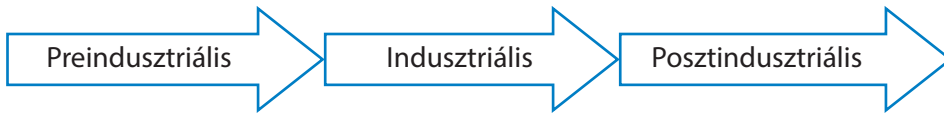
SZÓTÁR

Társadalom – a történelmi fejlődés egy bizonyos szakaszában lévő, jellegzetes viszonyokkal rendelkező emberek egysége.

Szocium – integrált társadalmi rendszer; egy bizonyos fajta – családi, nemzeti, területi stb. – stabil emberi közösség.

Amikor a társadalom kifejezést használjuk, leggyakrabban az emberek között a közös élettevékenységük során, fejlődésük egy bizonyos szakaszában – preindusztriális, posztindusztriális, ipari stb. fejlődési szakaszban – fennálló kapcsolatok összességét értjük. Ezzel szemben a szociu-

AZ EMBERI TÁRSADALOM FEJLŐDÉSÉNEK SZAKASZAI

Dolgozzatok párban! A tanár által ajánlott kiegészítő források segítségével derítsétek ki, hogy az emberi társadalom ezen szakaszaiban milyen főbb emberi tevékenységfajták alakultak ki!

mok alatt a társadalmon belüli közösségeket értjük: rokonok csoportjai, nemzeti szövetségek, helyi közösségek stb.

ÉRDEKES TÉNYEK

Az ókori görög gondolkodó, Platón úgy vélte, hogy a szocium az emberek egymásra való utaltságának eredményeként jön létre, Arisztotelész pedig az embereknek a különböző szociumok kialakítására irányuló cselekedeteit a veleszületett ösztönük megnyilvánulásának nevezte.

Egyetértés-e azzal a gondolattal, hogy az embereknek szükségük van egymásra?

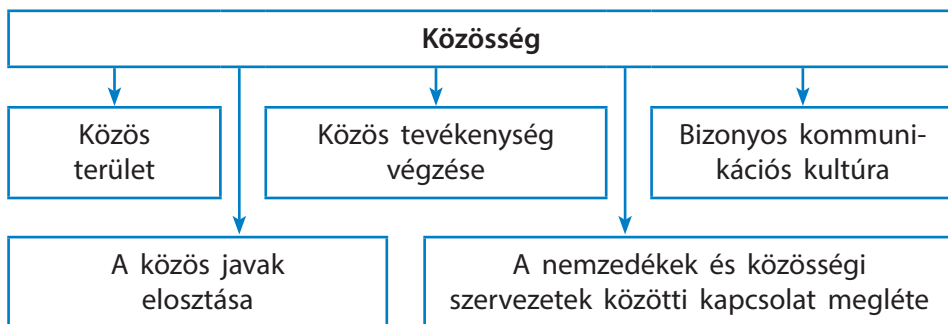
DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! A *Kettő – négy – együtt* interaktív tanulási módszer segítségével oldjátok meg a következő feladatokat! A XIX–XX. század német gondolkodója, Max Weber azt állította, hogy a szocium elsősorban az egyének közötti kölcsönhatásból alakul ki! Beszéljétek meg a szociumnak mint a különböző emberek közötti kölcsönhatásnak a jellegzetességeit!

2. Az egyén a szociumban: közvetlen környezet, iskolai közösség, helyi közösség

Valamennyien egyidejűleg különböző szociumok tagjai vagyunk, egyazon társadalmon belül maradva. Tagjai

A SZOCIUM ISMERTETŐ JELEI

Dolgozzatok párbán! Mondjatok példákat arra, hogy ezek az ismertető jelek milyen mértékben vannak jelen bizonyos szociumban (választás szerint)!

vagyunk a családnak, iskolai csoportnak, helyi közösségnek, különböző önkéntes érdekcsoportoknak

Az egyének ezen meglehetősen különböző szerveződési formáit az a körülmény egyesíti, hogy a szociumon belül a különböző emberek együttélésének és együttműködésének megnyilvánulásai. A személyközi kommunikáció és a közös tevékenység jellemzi őket. Az ilyen kölcsönhatás során az egyén cselekedetei hatással vannak a környezetükre és viszont. Mindez elengedhetetlen ahhoz, hogy az egyén felismerje társadalmi értékrendjét. Emellett ily módon formálódik a közösség képviselőinek magatartása, amelyben élnek. Ezért az embert cselekedetei-

Tekinthetjük-e ezt az ábrát az emberi kapcsolatok bemutatásának a szociumban? Mondd el a véleményed!

ben a szociumban elismert erkölcsi értékeknek kell vezérelniük. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznie az *erkölcs aranyszabályáról* sem. Időnként érdemes elgondolkodni azon, hogy mit tehetünk személy szerint a környezetünkért és a közösségért, amelyhez tartozunk.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Csoportos megbeszélés* interaktív tanulási módszerrel vitassátok meg a problémát: az ember hogyan nyilvánul meg a különböző szociumokban, és ennek milyen következményei vannak!

3. Az erkölcsi normákat betartó személy cselekedeteinek hatása az ukrajnai és a világ történéseire

Az emberi szociumok az államok keretein belül alakulnak ki. Bizonyos emberi közösségek történelmi fejlődésének eredményeként jönnek létre, amikor rájönnek, szükségük van arra, hogy saját államot hozzanak létre.

Az ukrán államot az európai kontinensen az ukrán nép hozta létre saját fejlődésének biztosítása érdekében. Minden ukrán állampolgár meg van győződve arról, hogy

A különböző hivatású emberek munkájukkal hozzájárulnak az egész nemzet jólétéhez

Gondolkodj el azon, hogyan köthető az iskolai oktatás az országépítéshez!

az állam minden helyzetben védelmet nyújt neki, garantálja a méltó életszínvonalat és a megfelelő szintű szociális védelmet. Az ukrán állami intézmények tevékenysége arra irányul, hogy az országban tiszteletben tartsák az emberi jogokat. Az emberi jogok megsértésének minden megnyilvánulását az állam szigorúan bünteti.

Nyilvánvaló, hogy az állam sikere az állampolgárok cselekedetein múlik. Ugyanis ők azok, akik munkájukkal és tevékenységükkel biztosítják a magas életszínvonalat Ukrajnában. Érdeemes megjegyezni, hogy országunk jóléte mindannyiunkon múlik.

GONDOKODJ EL!

Ne azt kérdezd, mit tehet érted az állam, azt kérdezd, mit tehetsz te érte (John F. Kennedy, az Egyesült Államok 35. elnöke).

Ha más országokban utazunk, érdemes figyelembe venni, hogy ezek az államok az azokat formáló emberi közösségek erőfeszítéseinek és kemény munkájának az eredményei. A kulturált egyén, saját erkölcsiségétől vezérelve, tiszteletben tartja a különböző országokban általánosan elfogadott viselkedési szabályokat és normákat, és igyekszik azokat nem megsérteni. Ugyanakkor egy másik országból származó ember magatartása, ami egy adott állam lakossága számára elfogadhatatlan, gyakran negatív hozzáállás kialakulását okozza minden honfitársával szemben.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Közös projekt* interaktív tanulási módszer segítségével készítsetek egy listát a helyes és helytelen viselkedésre vonatkozó tanácsokról, amikor Ukrajnában és más országokban tartózkodtok!

GONDOLKODJ EL!

Az államok hasonlítanak az emberekhez: emberi jellemből erednek (Platón, ókori görög gondolkodó az i. e. V-IV. századból).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mi a szocium?
2. **Dolgozzatok párban!** A kritikai gondolkodás fejlesztésének *Vastag és vékony kérdések* módszerét alkalmazva készítsetek egy listát a különböző típusú kérdésekről a vizsgált anyaghoz!
3. Készítsetek cikket az iskolaújság számára *Az ember a szociumban: egy iskolai közösség példája* témában!
4. Fejtsétek ki, hogy véleményetek szerint az erkölcs arany szabályának betartása hogyan befolyásolja az emberi viselkedést és magatartást a különböző szociumokban!
5. Tartsatok az osztályban mesemondó versenyt képzeletbeli szereplőkről *Az egyén cselekedeteinek hatása a szociumra, amelyben él* témában!
6. Készítsetek interjút családtagokkal, tanárokkal és osztálytársakkal a *Hogyan hatnak az egyén cselekedetei a szocium fejlődésére, amelyben él* témában!
7. Mondjatok néhány példát arra, hogy Ukrajna polgárai hogyan befolyásolják cselekedeteikkel az országunkban kialakult helyzetet!
8. Írj egy mesét társadról egy furcsa és számára szokatlan társadalomban egy másik bolygón!

10.§. Hogyan lehet befolyásolni az ember viselkedését

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- felismerni az emberek viselkedésének befolyásolási módjait, és példákkal alátámasztani azokat;
- megérteni, hogyan befolyásolja az emberek viselkedését a meggyőzés;
- megnevezni a negatív és veszélyes hatások ellensúlyozásának módjait, amelyek nem felelnek meg az erkölcsi normáknak.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mi az emberi viselkedés?
2. Mondj példákat az erkölcsi normáknak megfelelő és nem megfelelő viselkedésre!
3. Miért próbálják mások befolyásolni az ember viselkedését?

1. A viselkedés befolyásolásának leggyakoribb módjai

Bármilyen szocium befolyásolja az egyén viselkedését. A szocium különböző módon próbálja megváltoztatni az **ember viselkedését**, a célszerű és a nem célszerű, a kívánatos és a nem kívánatos elképzeléseknek megfelelően.

Az emberi viselkedést biológiai és társadalmi tényezők határozzák meg. Így a viselkedés olyan jellemzői, mint az érzelmek, az agresszivitás, a szeretet, az utódokról való gondoskodás, az önfenntartás ösztöne stb. biológiai természetűek. Az embernek a közösség viselkedési szabályaihoz való viszonya társadalmi természetű.

SZÓTÁR

Emberi viselkedés – a személy belső és külső ingerekre adott válaszreakciójának megnyilvánulásai egész életében.

A modern világban a társadalmi tényezők jelentősége az utóbbi években egyre nagyobb szerepet kap. Az egyén

sikeressége a szociumban nagymértékben függ attól, hogy képes-e bizonyos viselkedési normák betartására.

Az emberi viselkedés társadalmi befolyásolásának leggyakoribb módjai a **tekintély**, a **meggyőzés** és a **kényszer** hatása.

SZÓTÁR

Tekintély – olyan elismert befolyás, amelyet az emberek meggyőzése és viselkedése révén más egyének vagy szervezetek gyakorolnak.

Meggyőzés – 1) határozott meggyőződés valamiről; hit valamiben; 2) a másik személy gondolatainak és cselekedeteinek befolyásolása.

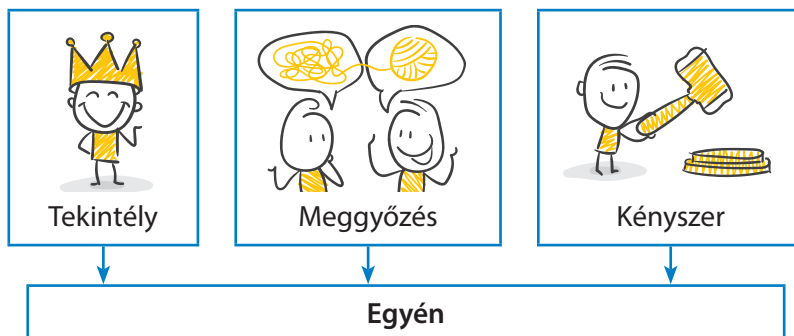
Kényszer – valaki más által gyakorolt nyomás, kényszerítés.

Valószínűleg a tanárok tekintélyét az iskolában a diákok befolyásolásaként értelmezik. Ez a tanári képességek elismerésén alapul, ami a tanár tetteibe és elképzeléseibe vetett bizalmat vonja maga után.

A meggyőzés alkalmazásának példája az érvelés beszélgetés során, ami segít meggyőzni a másik személyt egy adott álláspont helyességéről.

A kényszer azt jelenti, hogy egy személy nyomást gyakorol a másokra azért, hogy bizonyos cselekedeteket

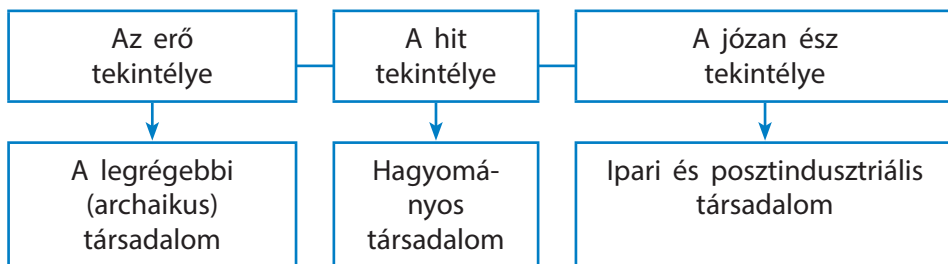
AZ EMBERI VISELKEDÉS TÁRSADALMI BEFOLYÁSOLÁSÁNAK LEGGYAKORIBB MÓDJAI

hajtson végre. Vagyis az egyént vagyonától, munkájától, áttelepítéstől, bírósági határozatok végrehajtásától, gyógykezeléstől stb. való megfosztásra kényszeríthetik.

Történelmileg a tekintélynek három fő formája van.

A TEKINTÉLY FŐ FORMÁI AZ EMBERISÉG TÖRTÉNELMÉBEN

Dolgozzatok párbán! Mondj példákat a tekintély gyakorlására az említett történelmi társadalomformákban!

ÉRDEKES TÉNYEK

Az emberiség történetében a tekintély kifejezést először az Ókori Rómában használták a szenátus hatalmának leírására.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Közös projekt* interaktív tanulási módszerét alkalmazva beszéljétek meg a tekintély, a meggyőzés és a kényszer mint az emberi viselkedés befolyásolása módjainak lényegét, megnyilvánulásait, példáit és hatékonyságát!

2. Meggyőzés pozitív és negatív cézzal

Ahhoz, hogy meggyőzzünk valakit egy adott dologról, magyarázatokat adunk, megfelelő érvekkel alátámasztva. A meggyőzés célja, hogy bizonyos cselekedetekre bírjunk rá valakit. Ez történhet pozitív és negatív szándékkal is.

A tekintélynek tekinthető személy az, akinek az ítéleteiben megbíznak, és akinek a véleményére adnak. Mindez annak az eredménye, hogy az illető már korábban megbízhatónak bizonyult. Tekintélyt érdemlő személynek mondható egy egyetemi tanár

Például, amikor a tanár elmagyaráz egy jelenséget, érvekkel igyekszik meggyőzni téged az igazságról.

Néha azonban előfordul, hogy a meggyőzést arra használják, hogy az egyik személy a másik kárára előnyököt szerezzen. Ha az első típusnak nem célszerű ellenállni, a meggyőzés második fajtáját érdemes elkerülni.

SZÓTÁR

Manipuláció – személy szándékos kényszerítése arra, hogy olyasmit tegyen, ami ellentétes az érdekeivel.

ÉRDEKES TÉNYEK

A személyközi kommunikációban a meggyőzésnek számos módja létezik. A *homéroszi szabály* szerint a következő sorrendet tartják a legjobbnak az érvek közül: erős – közepes – az egyik legerősebb. A *szókratészi módszer* szerint ahhoz, hogy egy számodra fontos kérdésben pozitív döntést hozz, azt javasoljuk, hogy helyezd a harmadik helyre. Először is fel kell tenni az illetőnek két rövid, egyszerű kérdést, amire habozás nélkül igennel válaszol.

Megállapították, hogy minél nagyobb tiszteletnek örvend valaki, annál meggyőzőbbnek tűnnek az érvei. És akit kedvelünk, azt meggyőzőbbnek tartjuk.

Néhány tipp, amely segít meggyőzőbbnek lenni egy beszélgetésben:

Pozitív kommunikációs eredmény az, amikor mindenki elégedett, és a közjó érdekében folyik a párbeszéd

- kezd valami olyasmivel, ami közelebb hoz a beszélgetőpartneredhez!
- vedd figyelembe mindenképp előtt az emberek érdekeit és szükségleteit!
- fordíts nagyobb figyelmet a beszélgetőpartner érzelmi szférájára!
- adj az érveidhez megfelelő érzelmeket!

MUNKA A FORRÁSOKKAL

Szókratész, i. e. V–IV. sz. ókori görög gondolkodó a meggyőzés pozitív és negatív szándékairól

Aki elég erősnek érzi magát ahhoz, hogy befolyásolja mások cselekedeteit, az soha nem fog erőszakot alkalmazni. Hiszen miért távolítson el egy más nézettű személyt, ha a személyes érdeke az, hogy baráti meggyőzéssel megnyerje magának.

Dolgozzatok párban! Beszéljétek meg és állapítsátok meg, hogy a forrás szerzője miben látta a pozitív szándékú meggyőzés előnyét a negatív szándékú meggyőzéssel szemben!

3. A negatív és veszélyes hatások leküzdése

Napjainkban széles körben elterjedtek azok a kísérletek, amelyek különböző formában próbálnak negatív és veszélyes befolyást gyakorolni az emberekre. Ezért meg kell tanulni fellépni ellenük. Ezek gyakran egyszerű, de

hatékony eszközök, amelyek mindenki számára elérhetőek. Valószínűleg a családot már tanácsolta neked, hogy ne beszélj idegenekkel az utcán, ne fogadj el ajánlatokat, ne menj el velük sehova stb.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok kis csoportokban! A kritikus gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Gondolatok plakátja* módszer segítségével javaslatok módszereket a negatív és veszélyes hatások elhárítására!

GONDOLKODJ EL!

Kedvelem az érvelést. Szeretem a vitát. Nem várom el senkitől, hogy csak üljön és értsen egyet velem – nem ezt kell csinálni... Én a meggyőzés politikusam vagyok (Margaret Thatcher, XX. sz. brit politikus).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Magyarázd el példákkal az emberi viselkedés befolyásolásának leggyakoribb módjait!
2. **Dolgozzatok párban!** Beszéljétek meg, készítsétek elő és mutassatok be az osztálynak olyan élethelyzeteket, amelyekben a meggyőzés erejét pozitív vagy negatív szándékkal használják!
3. Készítsetek szóbeli vagy írásbeli történetet egy fiúról és egy lányról, akik jól értettek a mások meggyőzéséhez! Az egyik pozitív, a másik negatív szándékkal tette ezt, milyen eredménnyel jártak.
4. Tegyetek javaslatokat a *Hogyan lehet felismerni, hogy a meggyőzés szándéka pozitív vagy negatív* témakörben!
5. A kritikus gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Fishbone-módszer* segítségével készítsétek sematikus ábrát a negatív és veszélyes befolyások ellensúlyozásának módjairól!

11.§. Magatartás szociális környezetben. Az egyén és közvetlen környezete közötti kölcsönhatás

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- milyen viselkedés felelősségteljes és biztonságos a szociális környezetben;
- milyen elvek alapján történjék a kedvező kölcsönhatás a családi körben;
- hogyan kell figyelembe venni saját viselkedésedben az osztály és az iskolai közösség, a társadalom és az állam érdekeit.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mondj példákat a szociális és természeti környezetre!
2. Milyen viselkedés tekinthető felelősnek és biztonságosnak a szociális környezetben?
3. Mit tartasz a legfontosabbnak a csaldoddal való kapcsolatban?
4. Figyelembe kell-e vened mások érdekeit az osztályban és más közösségben, az országban? Miért?

1. A felelősségteljes emberi magatartás a biztonság kulcsa a nehéz helyzetekben

A társadalmi és természeti környezetben való lét megkövetel egy bizonyos viselkedési kultúrát. Ez azt jelenti, hogy az ember legyen képes felelősséget vállalni az otthoni és a nyilvános helyeken tanúsított magatartásáért, és az általánosan elfogadott erkölcsi normákhoz igazítani azt. Ezt a képességet az adott személy egész élete során sajátítja el.

Ahogy az egyén fejlődik, úgy veszi át a különböző társadalmi és természeti folyamatokra vonatkozó ismereteket. Különös figyelmet kell fordítani a vészhelyzetben való biztonságos viselkedés szabályaira. Vannak olyan különleges utasítások, amelyek meghatározzák az emberekre veszélyes helyzetekben való viselkedésmintákat. A **biztonságos viselkedés** szabályaira oda kell figyelnie,

hiszen ezek betartásán nemcsak a biztonság, hanem az emberi élet is múlhat.

SZÓTÁR

Biztonságos viselkedés – olyan magatartás, amely az egyén életéhez és cselekedeteihez való felelős hozzáállást tükrözi.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

A felelőtlen embereket gyakran hasonlítják a strucc-hoz, amely a mondás szerint veszély esetén homokba dugja a fejét. Valóban lehetséges úgy elkerülni a veszélyt, hogy *homokba dugjuk a fejünket*?

A FELELŐS ÉS A FELELŐTLEN MAGATARTÁS KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉG

Felelős magatartás	Felelőtlen magatartás
Azokra az egyénekre jellemző, akik képesek felelősséget vállalni tetteikért.	Azokra az egyénekre jellemző, akik képtelenek felelősségteljesen cselekedni.
A szabályok betartása	A szabályok figyelmen kívül hagyása
A személy biztonságérzete és pszichológiai komfortérzete	A biztonságérzet és a pszichológiai komfort hiánya
Mások védelme a veszélyes helyzet kedvezőtlen hatásaitól	Mások életét és biztonságát veszélyeztető magatartás
A személy saját és mások biztonságérzete és lelki békéjének megőrzése	Bizonytalanság és szorongás keltése önmagában és másokban
A kockázatfelmérés képességének fejlesztése	A helyzet objektív értékelésére való képesség hiánya

Dolgozzatok párban! Beszéljétek meg és végezzétek el a feladatot!

1. Mondjatok példákat a felelős és a felelőtlen viselkedésre.
2. Felelős vagy felelőtlen emberrel lennétek szívesebben nehéz helyzetben? Miért?

2. A közvetlen környezettel való pozitív kölcsönhatás alapelvei

Az, ahogyan az egyén a közvetlen környezetével kölcsönhatásba lép, nagy jelentőséggel bír az illető számára. Ebben nyilván kulcsszerepet játszanak a családi körben kialakuló kapcsolatok. Sikeres, kedvező kölcsönhatás olyan családokban valósul meg, ahol kölcsönös tisztelet, egymás támogatása és a kötelességek igazságos elosztása a jellemző.

SZÓTÁR

Kölcsönös tisztelet – az emberek egymás iránti tisztelete, amely az egymás iránt érzett kölcsönösség érzésén alapul.

A **kölcsönös tisztelet** azt jelenti, hogy az illető képes megérteni és méltányolni másokat, azok gondolkodásmódját és életvitelét, valamint tiszteletben tartani mások érdekeit, szükségleteit és aggodalmait. Ugyanakkor ez a magatartás akkor lehetséges, ha a másik személy is képes ugyanígy bánni veled. A kölcsönös tiszteletet a következő mondás tükrözi: Ahhoz, hogy tiszteljened, neked is tisztelettel kell lenned mások iránt.

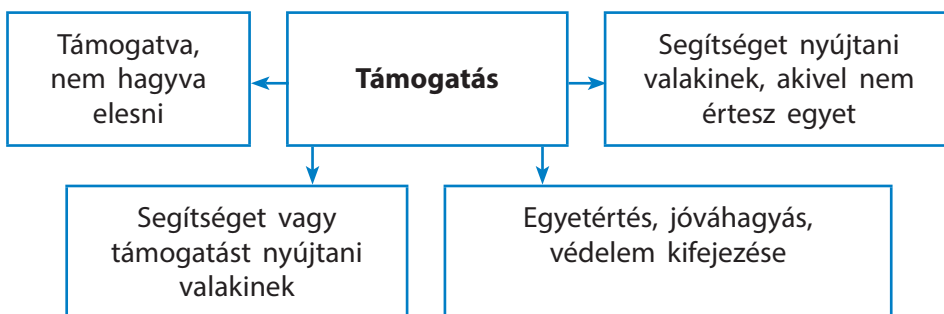

Az embereknek fontos, hogy mások – rokonok, barátok, ismerősök – támogassák őket

A közös háztartási munkák elvégzése a kölcsönös segítségnyújtás és a csapatmunka példája

ASSZOCIATÍV BOKOR A TÁMOGATÁS FOGALMÁHOZ

 Dolgozatosok párbán! Beszéljétek meg és javasoljatok saját képzettársításokat a *támogatás* kifejezéssel kapcsolatban!

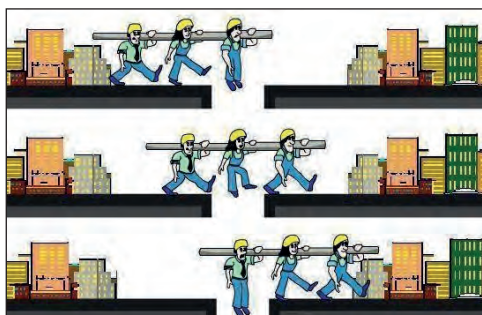
A legtöbb embernek szüksége van szerettei támogatására ügyei intézésében. Néha elég csak meghallgatni minket, és megbizonyosodunk arról, hogy szerintük minden rendben van. A pszichológusok azt tanácsolják: *ahhoz, hogy harmónia legyen a családban kölcsönösen kell tudnunk átadni egymásnak az érzelmek melegét, amire mindenkinek szüksége van.*

A családi körben a pozitív kölcsönhatás szempontjából ugyanolyan fontos a kötelességek igazságos elosztása. Ne

A kölcsönös támogatás segít a közös cél elérésében

 Hogyan értelmezed a fenti képet?

Csapatmunka ábrázolása

 Szerinted a kép a csapatmunka mely jellemzőjét szemlélteti?

tegyünk különbséget ilyen tekintetben férfiak és nők, felnőttek és gyermekek között. Meg kell értenünk, hogy azok, akiknek lehetőségük van rá, megteszik, ami szükséges. Az embernek a csapat tagjaként végzett tevékenysége is azokra az elvekre épül, amelyek meghatározóak a családi kör számára.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! Az *Együtt* interaktív tanulási módszer segítségével mondjatok példát a kölcsönös tiszteletre, támogatásra és a felelősség megosztására a családban vagy csapatban.

3. Az osztály és más közösségek, az ország érdekeinek figyelembevétele a saját magatartásodban

Az egyén társadalmi élete összefügg azzal, hogy különböző közösségek – csoportok, csapatok, osztályok, helyi közösségek, országok stb. – részese és tagja. Azok érdekeit is figyelembe kell vennie tevékenysége során.

Egy bizonyos közösséghez tartozni és annak törekvéseivel ellentétesen cselekedni általában nem helyénvaló. Az egyén akkor érhet el sikert, akkor csökkentheti erőfeszítéseit egy kívánt cél érdekében, ha úgy érzi, hogy a közösség része. Az illető tudja, hogy a közösség szükség esetén támogatni fogja őt.

Fontos, hogy megtanulja figyelembe venni a különböző közösségek képviselőinek érdekeit. E nélkül a közösségben élő fejlődő személyként az ember nem lesz képes érvényesülni a társadalomban.

GONDOLKODJ EL!

Add meg szerettednek azt a melegséget, amire szükségük van, ne pedig azt, amire nincs szükséged (Irina Manukovszka kortárs ukrán művész)!

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Csoportos megbeszélés* interaktív tanulási módszerét használva készítsetek és mutassatok be az osztálynak példákat arra, hogy az ember tevékenysége során hogyan veszi figyelembe annak a közösségnek az érdekeit, amelyhez tartozik!

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mondd el, mit értesz azon, hogy az embereknek felelőseknek kell lenniük az otthoni és a nyilvános helyeken tanúsított viselkedésükért!
2. **Munka kis csoportokban.** Beszéljétek meg, készítsetek és mutassatok be a biztonságos vagy nem biztonságos viselkedésre példát!
3. XI.–XII. sz. perzsa költő, Omar Khájjám írta: *Amíg csak tudod, támogasd szeretteidet a nehézségekben. Akinek segítettél, az melletted lesz.* Magyarázd meg, hogyan érted ezeket a szavakat! Osztod a költő véleményét? Miért?
4. Mondj néhány példát arra, hogyan tartottad szem előtt az osztályod, a helyi közösséged és az állam érdekeit a saját viselkedésedben!
5. A kritikai gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Barométer* módszer segítségével mondd el a véleményed a következő állításról: *Az embernek nem kell mindig figyelembe vennie a helyi közösség és az állam érdekeit!*
6. Írjatok példázatot (rövid történetet erkölcsi tanulsággal) az ember szeretteihez fűződő kapcsolatának fontosságáról!

12.§. A közös tevékenység eredményét meghatározó tényezők

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- a közös tevékenységben résztvevők érzelmi állapotának, meggyőződésének és magatartásának az eredményre gyakorolt hatását;
- a csoportos csapatmunka néhány alapelvét;
- hogyan lehet sikeresen együttműködni új emberekkel, alkalmazkodni az új helyekhez és helyzetekhez.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

A *Folytasd a mondatot* interaktív tanulási módszer segítségével végezd el a feladatot!

- 1) Az érzelmek ...
- 2) A pozitív érzelmek közé tartoznak ...
- 3) A negatív érzelmek közé tartoznak ...
- 4) Az ember meggyőződése ...

1. Az érzelmi állapot, a meggyőződés és a viselkedés hatása a közös tevékenységben résztvevők eredményeire

Életünk során a másokkal való közös tevékenység különböző formáiban kell részt vennünk. Ezeknek sikere nagymértékben függ a résztvevőktől. A tevékenység kimenetelét befolyásoló tényezők közül érdemes figyelmet fordítani az együttműködő felek érzelmi állapotára, meggyőződésére és viselkedésére.

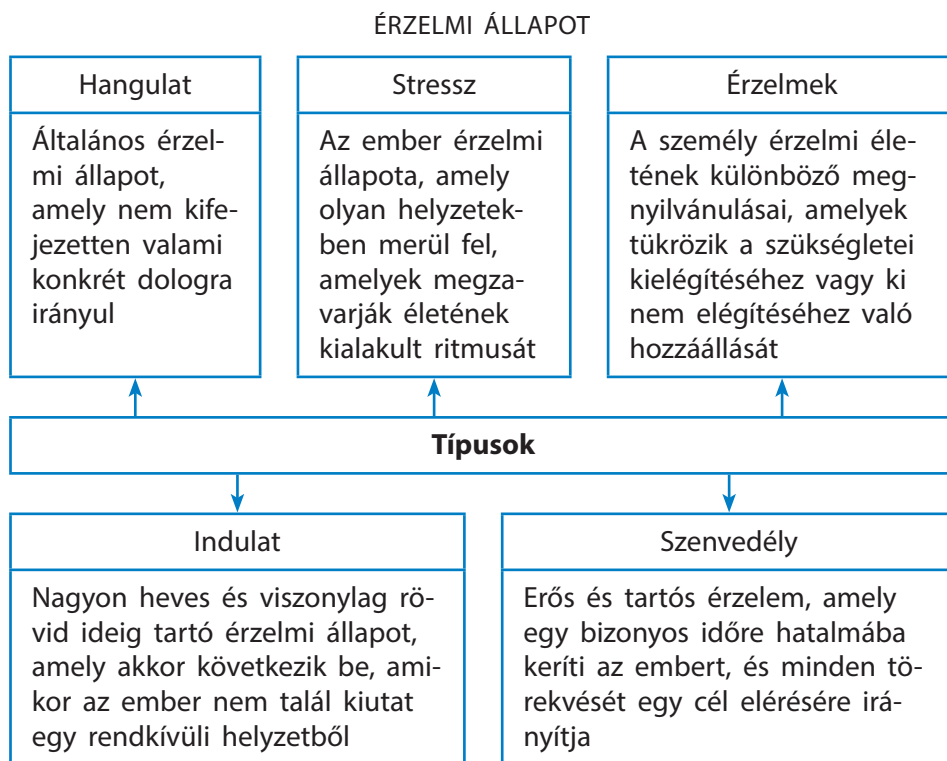

SZÓTÁR

Érzelmi állapot – az egyén érzéseinek és élményeinek megnyilvánulása, amelyet egy bizonyos tárgyhoz való személyes viszonyulása vált ki.

Határozd meg az ábrázolt érzelmeket!

Dolgozzatok párbán! Beszéljétek meg és hozzatok példákat a javasolt érzelmi állapotok típusaira!

Az együttműködés résztvevőinek érzelmi állapota jelentősen befolyásolja magát a folyamatot és egymást is. Bizonyára észrevetted, hogy nehéz együttműködni, ha a párod rossz hangulatban van, ha pedig jó kedved van, akkor úgy tűnik, könnyebben mennek a dolgok.

Mit gondolsz, milyen hangulatban vannak a képen látható emberek? Fogalmazz meg egy feltételezést arra vonatkozóan, hogy a munkájuk hatékony lesz-e ilyen körülmények között!

Az együttműködés nehézségei az eltérő meggyőződések miatt merülhetnek fel. Ez különösen akkor káros, ha valaki próbálja ráerőltetni azokat másokra. Érdemes észben tartani, hogy a közös siker csak akkor érhető el, ha mindenki a csapat érdekeiért dolgozik, nem pedig a sajátjáért.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kicsoportokban. Készítsetek és mutassatok be az osztálynak egy színjátékot arról, hogy az együttműködők érzelmi állapota, meggyőződése és viselkedése hogyan befolyásolja a tevékenységüket!

2. Részvétel a csapatmunkában

Eleinte a *csapat* kifejezést csak a sportolókkal kapcsolatban használták. Ma már olyan személyek jól szervezett csoportjára is utal, akik különböző területeken hatékonyan működnek együtt.

SZÓTÁR

Csapat – kis létszámú, általában háromtól 12 főig terjedő csoport, akik együtt dolgoznak egy adott feladat elvégzésén.

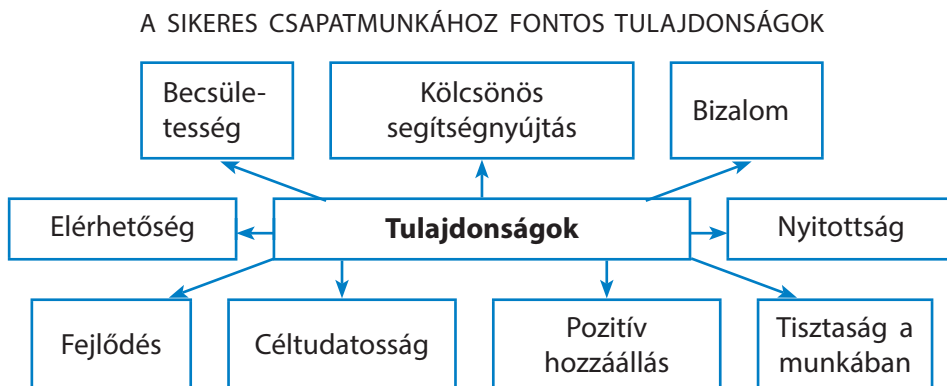

A sportcsapatok edzésére szolgáló programok megtanítják, hogyan kell megfelelően együttműködni a játék során

Az emberiség történelmében a csapat egyik legrégebbi típusa a katonai alakulat. Tagjainak minden cselekedete az ellenség legyőzésére irányul. A csoport minden katonája összehangoltan, átgondoltan cselekszik a cél elérése érdekében.

Több olyan tulajdonság is kiemelhető, amelyet a csa-

patmunkában az emberi kölcsönös viszony megszervezése szempontjából fontosnak tartanak.

Dolgozzatok párbán! Véleményed szerint milyen tulajdonságokkal kellene kiegészítened az ábrán felsoroltakat. Magyarázd meg a véleményed!

ÉRDEKES TÉNYEK

A XIX. sz., a XX. sz. elejének amerikai üzletembere, Andrew Carnegie írta: *A csapatmunka az a képesség, hogy együtt haladjunk egy közös jövőkép felé. Egyéni tervek irányításának képessége a kitzűzött célokban. Ez az üzemanyag, amely képessé teszi a hétköznap embereket rendkívüli eredmények elérésére.* Carnegie egyike volt azoknak, akik létrehozták az acélipart az Egyesült Államokban. Élete végén felidézte, hogy ezt egyedül, a csapat egységes közös célja nélkül lehetetlen lett volna megvalósítani.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Az *Ötletek köre* interaktív tanulási módszer segítségével oldjátok meg a következő feladatot! Beszéljétek meg és tegyetek javaslatokat a csoportmunka közös szabályaira az osztályotokban! Indokoljátok meg ezek helyességét és szükségességét!

3. Hogyan lépünk kapcsolatba új emberekkel, és miként alkalmazkodjunk új helyekhez és helyzetekhez

A csapatmunkában való részvétel megköveteli a különböző emberekkel való építő jellegű együttműködés képességét. Építő jellegűnek tekintjük a céltudatos, rugalmas elveken és nézeteken alapuló együttműködést, valamint a partner egyéni jellemvonásainak megértését. Ez az egymás érdekeit szem előtt tartó személyek közös tevékenysége, akik az adott feladat megoldására és a felmerülő nézetkülönbségek leküzdésére törekednek.

Mindenkinek szüksége van a konstruktív együttműködés képességére. Ez segít abban, hogy különböző helyzetekben kapcsolatot teremtsünk mind a kortársakkal, mind az idősekkel, és hogy az mindkét fél számára előnyös legyen. A konstruktív együttműködés elsajátítása révén az ember a maga javára fordíthatja a nehéz helyzetet.

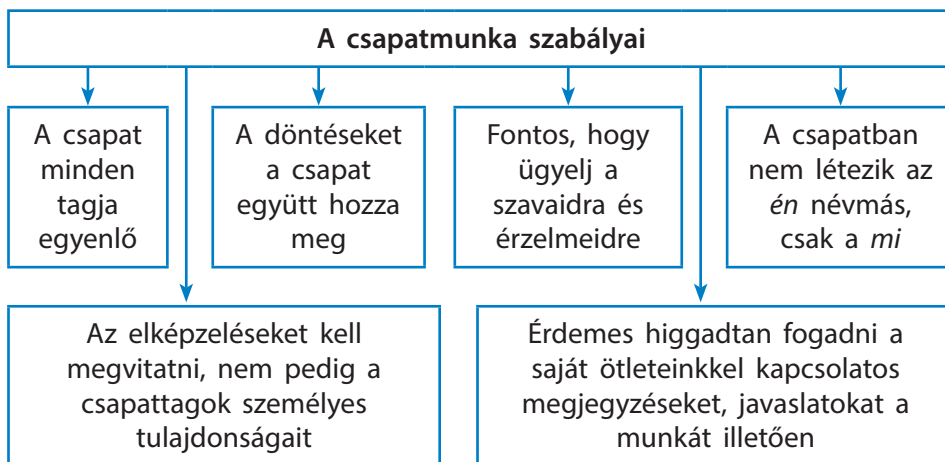
A csapatmunkában és általában a társadalmi életben való sikeres részvételhez ugyanilyen fontos a fejlett **szociális alkalmazkodóképesség**. Ez összefügg azzal, hogy az ember jelentős nehézségek nélkül képes alkalmazkodni

Hogy gondolod, mit kell tenni, ha egy új tag csatlakozik a csoporthoz?

Életed során különböző emberekkel kell majd kapcsolatba lépned. Ezért fontos, hogy fejleszd a velük való érintkezés készségeit

A CSAPATMUNKA SZABÁLYAI

Egyetértesz ezzel a szabálylistával? Mit szeretnél megváltoztatni vagy kiegészíteni?

az új feltételekhez, helyekhez és helyzetekhez. Ehhez meg kell tanulni elemezni az élethelyzeteket, és résztvevőként meghatározni az abban rejlő lehetőségeket. Az is fontos, hogy megtanuld ennek megfelelően építeni a további viselkedésedet egy új helyzetben.

SZÓTÁR

Szociális alkalmazkodóképesség – az ember alkalmazkodása a szociális környezethez és a vele való kölcsönhatás.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Az *Ötletkör* interaktív tanulási módszer segítségével oldjátok meg a következő feladatot! Ehhez alakítsatok egy kicsoportot olyan tanulókból, akikkel még soha nem dolgoztatok együtt! Beszéljétek meg a *Szerintetek mi a legfontosabb a sikeres együttműködéshez, és miért?* problémát! A csoportmunka eredményei alapján határozd meg az új partnerekkel való együttműködés sajátosságait és az új helyzethez való alkalmazkodási képesség szint-

jét! Elemezd az együttműködés során felmerült nehézségeket, és mondd el, hogyan küzdötted le azokat!

GONDOLKODJ EL!

A csapatmunkában az a legszebb, hogy mindig van melletted valaki (Margaret Court, XX. sz. ausztrál teniszező).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Hogyan függ a közös tevékenység eredménye a résztvevők érzelmi állapotától, meggyőződésétől és viselkedésétől?
2. Készítsetek és mutassatok be az osztálynak érvekkel alátámasztott szöveget *A csoportos együttműködés szerepe* témában!
3. A XIX. sz. német zeneszerzője, Robert Schumann azt mondta: *Ha mindannyian úgy döntünk, hogy az első hegedűn játszunk, akkor nem alkotunk együttest. Ezért minden zenészt a saját helyén kell megbecsülni.* Szerinted ez az idézet tükrözi a csapat minden egyes tagjának értékéről alkotott elképzelést? Fejtsd ki a véleményed.
4. **Munka kiscsoportokban.** A *Megvitatandó kérdés* című kritikai gondolkodási gyakorlat segítségével vitassátok meg a következő problémát (nem kötelező):
1) Hogyan befolyásolják az érzelmek és a meggyőzések az emberek kapcsolatait? 2) Hogyan léphetünk fel mások veszélyes meggyőződése ellen? 3) Mitől lesz sikeres egy csapat?
5. Hogyan értelmezed ezt az állítást: *az ember számára fontos az új helyekhez és helyzetekhez való alkalmazkodás képessége?*
6. Írjatok történetet néhány kortársatok kalandjairól egy erdei, hegyi stb. táborozáson, amelyben megnyílvánul a sikeres csapatmunka!

13.5. Konfliktusok

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- a konfliktusok természetét és szerepét az emberi életben;
- a konfliktusok leküzdésének, megoldásának és mérséklésének főbb módjait;
- a konfliktusok megoldásának hatékony módjait.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Milyen helyzet nevezhető konfliktusnak?
2. Mondj példákat az általad ismert konfliktushelyzetekre!
3. Hogy oldottad meg az életedben előfordult konfliktusokat?

1. A konfliktusok természete és szerepük az ember életében

A konfliktusok az emberi élet és minden társadalom fejlődésének szerves részét képezik. Negatív tulajdonságaik ellenére megoldják a társadalomban felmerülő vitás helyzeteket. A lényeg, hogy a konfliktusban résztvevők hogyan viselkednek, hogyan próbálják leküzdeni azt.

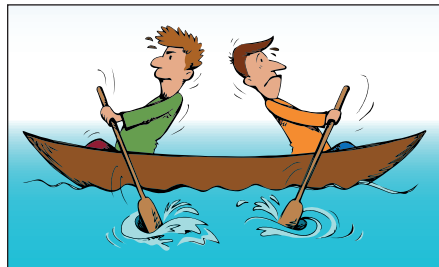

SZÓTÁR

Konfliktus – ellentétes érdekek, nézetek, vélemények, értékítéletek, értékrendek ütközése.

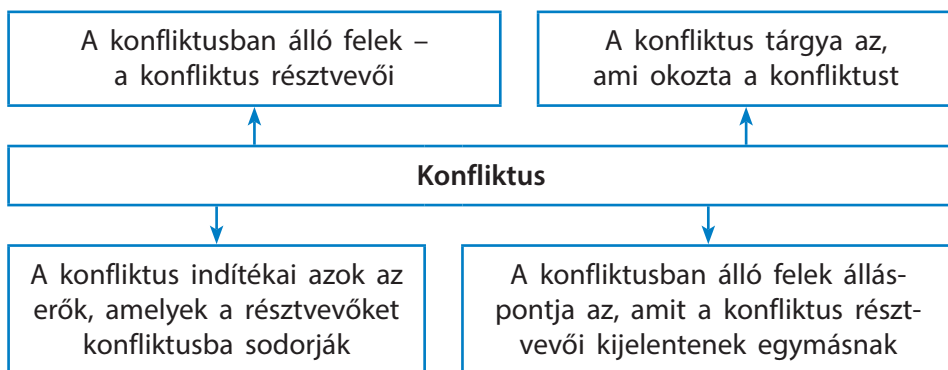

Mondj példát a képnek megfelelő konfliktushelyzetre!

Magyarázzátok meg az ábrázolt helyzetet! Van-e konfliktus az adott helyzetben?

A KONFLIKTUS ÖSSZETEVŐI

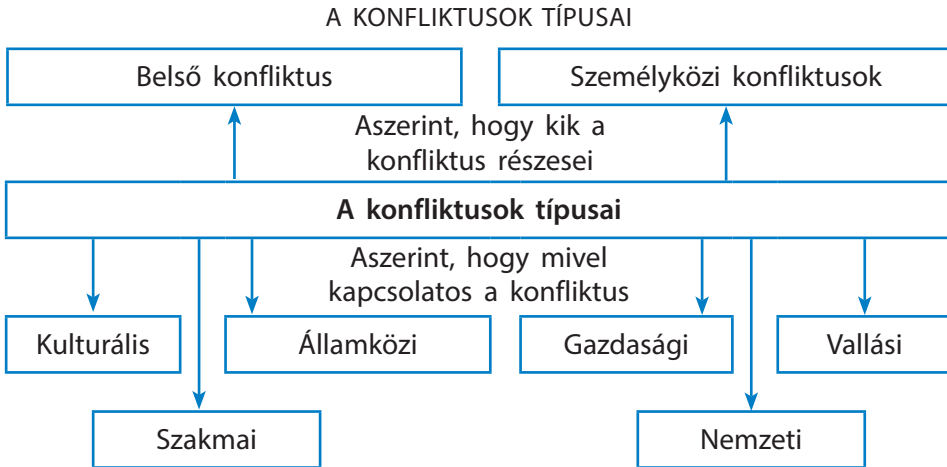
Dolgozzatok párbán! Egy konfliktushelyzet példája alapján azonosítsátok annak összetevőit!

A konfliktusokat külön tudomány, a konfliktológia tanulmányozza. Minden konfliktusnak vannak részesei, azaz résztvevői, valamint az ügy, ami magát a konfliktust képezi.

Ugyanakkor az egyénben is keletkezhet konfliktus, például a vágyai és képességei között. Az ilyen konfliktust belső konfliktusnak nevezzük.

A konfliktusok leggyakoribb oka a konfliktusban részt vevő felek közötti nézeteltérések a szükségletek, érdekek, célok, felfogások, eszmék, meggyőződések stb. tekintetében. A konfliktustípusok közül a leggyakoribbak a személyközi konfliktusok. Ezek előfordulhatnak barátok és rokonok közötti viták, nyilvános helyeken idegenek közötti érdekütközések stb. formájában. A konfliktusok főbb típusai közé tartoznak:

- államközi – államok közötti viták a területek, befolyási szférák és érdekek miatt;
- gazdasági – a résztvevők számában eltérő közösségek között az erőforrások és a pénzügyek tekintetében;
- kulturális – a kulturális fejlődés problémái okán;

Dolgozzatok párbán! Mondjatok példákat az ábrán látható konfliktusokra!

- vallási – a felekezetek különbözősége miatt;
- szakmai – egy bizonyos szakmai csoport képviselői között szakmai érdekeik kapcsán;
- nemzeti – különböző nemzetiségek képviselői között a saját fejlődésükhöz való jogaik védelme miatt.

Az emberek életében zajló konfliktusok hatásukat tekintve eltérőek. Természetesen a tömegközlekedésben egy szabad helyért kialakult konfliktus vagy egy családi veszekedés sokkal kisebb jelentőségű, mint az államok közötti, felekezeti vagy nemzeti konfliktusok. Az 1947–1948-as indiai-pakisztáni államközi konfliktusban mintegy 1 millió ember halt meg.

Minden konfliktus célja, hogy az egyik fél bizonyos előnyöket szerezzen a másik rovására.

ÉRDEKES TÉNYEK

A konfliktusok jellegük szerint a következő típusokra oszthatók:

- rivalizálás - a személyes eredmények és kreatív képességek mások általi elismeréséért folytatott küzdelem;

- verseny – a rivalizálás egy speciális formája, amely az előnyök megszerzésén vagy az értékes erőforrásokhoz való hozzáféréseken alapul;
- konfrontáció – különböző érdekeltségű egyének vagy közösségek közötti ellentét. Leggyakrabban ez nyílt összecsapások nélkül történik, de az ellenfélre gyakorolt nyomással jár.

Versengés

Konkurencia a természetben

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! A kritikus gondolkodás fejlesztésére szolgáló *Insert* módszerrel dolgozzátok fel *A konfliktus természete és szerepe az ember életében* című pontot!

2. A konfliktusok leküzdésének, rendezésének és mérséklésének módjai

Egyetlen konfliktus sem szűnik meg véglegesen. Ez különösen igaz a családi konfliktusokra, melyek gyakran súlyos lelki traumához és stresszhez vezetnek.

A konfliktus időtartama mindig kisebb, mint a konfliktus utáni átélések. Például, egy goromba munkahelyi vezető okozta stressz körülbelül hússzor nagyobb, mint a konfliktus pillanatában. A konfliktus utáni tapasztalatok mellett, hogy romboló hatással vannak az

A családi kapcsolatokban fontos, hogy a felmerülő vitás kérdéseket idejében megbeszéljük, és olyan megoldást találjunk, amely minden felet kielégít. Ez segít csökkenteni a konfliktushelyzetek számát.

emberi szervezetre, jelentősen csökkentik a munkaképességet és hatással vannak másokra is. Ezért jobb megelőzni a konfliktusokat, mint azok következményeivel bajlódni.

Sajnos, a konfliktusokat nem tudjuk elkerülni. Meg kell értenünk, hogyan keletkeznek a konfliktusok, és hogyan lehet leküzdeni azokat. A konfliktusok lefolyásának több szakasza van:

- a konfliktushelyzet kialakulása;
- a résztvevők tudatosítják a közöttük kialakult konfliktushelyzetet;
- a felek áttérése a konfliktusos viselkedésre;
- a konfliktus megoldása.

A konfliktusok leküzdésének különböző lehetőségei öt fő megoldási módba csoportosíthatók:

- 1) tárgyalás – békés párbeszéd a két fél között a probléma megoldásának módjainak megtalálása érdekében;
- 2) kompromisszum – a probléma megoldása kölcsönös engedményekkel;
- 3) döntőbírótság – a megfelelő hatáskörrel felruházott különleges hatósághoz való fordulás;
- 4) közvetítés – olyan harmadik fél által nyújtott segítség igénybevétele, amely a konfliktusban részt vevő valamennyi fél számára hiteles;
- 5) erő alkalmazása – az erő egyoldalú alkalmazása a konfliktusban részt vevő, erre képes fél által.

 Hogy értelmezed a képet?

DOLGOZZUNK EGYÜTT! _____

Munka kis csoportokban.

A tanár által megadott információforrások segítségével keressetek példákat a konfliktusok megoldására, vagy hozzatok saját példákat!

3. A konfliktusok megoldásának módjai

Mivel a konfliktusok az emberi élet szerves részét képezik, ezért kezelni kell azokat. Így jelentősen csökkenthetők a konfliktusok káros hatásai.

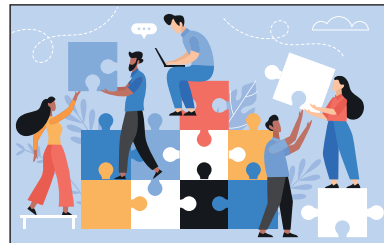
A konfliktusok megoldásának öt fő módja van.

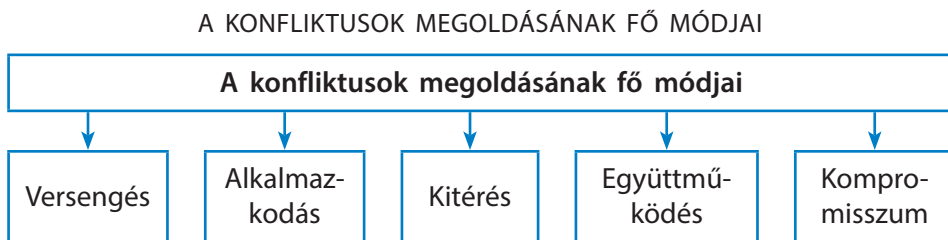
- 1) **A versengés módszere.** Ezzel a módszerrel a személy aktívan cselekszik, és önállóan igyekszik megoldani a konfliktust. Nem érdekelt a másokkal való együttműködésben, és képes határozottan cselekedni. Ez a módszer akkor hatékony, ha az egyén rendelkezik összpontosított erővel, és meg van győződve arról, hogy ez a helyes módja a probléma megoldásának.
- 2) **Az alkalmazkodás módszere.** Az egyén a konfliktusban részt vevő másik féllel együtt cselekszik anélkül, hogy saját érdekeit védeni próbálná. Ezt a módszert akkor alkalmazzák, ha a konfliktus megoldása fontosabb a másik fél számára. Akkor lehet hasznos, ha a másik félnek nagyobb hatalma van, vagy ha úgy gondolod, hogy jobb fenntartani a jó kapcsolatot, mint a saját érdekeidet védelmezni.

- 3) **A kitérés módszere.** Ennek a módszernek az alkalmazása során az illető nem érvényesíti a jogait, és nem akar együttműködni a probléma megoldása érdekében. Ez a módszer akkor célszerű, ha nem akarsz energiát fordítani a probléma megoldására, vagy ha úgy érzed, hogy reménytelen helyzetben vagy. Akkor is használható, ha rájöttél, hogy a másiknak van igaza, nagyobb a hatalma, vagy egyszerűen nem akarsz vele továbbra is kapcsolatban maradni.
- 4) **Az együttműködés módja.** Ezt a módszert követve az ember aktívan részt vesz a konfliktus megoldásában, megvédi a saját álláspontját, miközben igyekszik figyelembe venni a másik fél érdekeit is. A többi módszerhez képest ez több erőfeszítést igényel: először is, a felek álláspontja nyíltan nyilvánosságra kerül, majd megvitatják azokat, és keresik a vitás kérdések leküzdésének módjait. Akkor célszerű követni, ha a konfliktus megoldása mindkét fél számára fontos, ha hosszú távú kapcsolatban áll a partnerével, ha a konfliktusban részt vevő mindkét fél egyenlő hatalommal rendelkezik.
- 5) **A kompromisszum módszere.** Lehetővé teszi a konfliktusban részt vevő felek érdekeinek részleges kielégítését. Akkor a leghatékonyabb, ha mindkét fél ugyanazt akarja elérni, és rájönnek, hogy nem tudják azokat egyszerre megvalósítani. Gyors, akár átmeneti megoldást szeretnének találni, és ennek érdekében beleegyeznek abba, hogy feladják eredeti céljukat.

A konfliktusok megoldásának leírt módjai közül melyik illik a legjobban a képhez?

Dolgozzatok párbán! Vitassátok meg és határozzátok meg a konfliktushelyzetekben a felek nyereségét és veszteségét az adott megoldási módok alkalmazásával!

A kompromisszum ugyanakkor lehetővé teszi a felek számára a jó viszony fenntartását.

A konfliktushelyzetek sikeres leküzdése érdekében javasoljuk, hogy a következő tanácsokat is vedd figyelembe.

- Az elfajuló konfliktusban mindkét fél veszít, és nincs nyertese a konfliktusnak. Nincs értelme keresni, ki a nagyobb vétkes. Jobb, ha te teszed meg az első lépést a megbékélés felé, mert az bizonyítja a jellemed erejét és az önbecsülésedet.
- Kezdd a beszélgetést konkrét körülmények leírásával, amelyek nem felelnek meg neked! Próbáld meg pártatlan lenni! Minél részletesebbek és konkrétabbak az érveid, annál jobb.
- Írd le a saját érzéseidet ebben a helyzetben! Sok konfliktust a ki nem mondott gondolatok nehezítik. Olykor ezek ismertetése azonnali változást eredményezhet. Használj egyszerű és őszinte kifejezéseket (nem értettem, nem számítottam rá, kényelmetlenül éreztem magam stb.)!
- Próbáld meg meghallgatni és megérteni a másik felet! Fontos, hogy ne felejtsük el, eltérő véleményetek van, és másképp látjátok a helyzetet, ez okozta valójában a konfliktust. Figyelmesen hallgassátok meg egymást,

ne szakítsátok félbe és ne vitatkozzatok! Ezzel a másik fél számára is bizonyítani fogod, hogy szeretnél megegyezésre jutni. Ugyanakkor értsd meg, hogy a másik félhez hasonlóan te sem vagy tévedhetetlen, csupán a saját álláspontodat fejezed ki!

- Próbálj konkrét javaslatokat tenni a helyzet megváltoztatására! Hívd fel a másik fél figyelmét arra, hogy a helyzet megváltoztatása milyen előnyökkel járna számára!

GONDOLKODJ EL!

A jó emberekkel mindig meg lehet állapodni (ukrán közmondás).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mi a konfliktus? Mondj egy példát a konfliktusra!
2. Készíts rövid, érvekkel alátámasztott beszámolót *A konfliktus helye az ember életében* témakörben!
3. **Munka kis csoportokban.** A kritikai gondolkodás fejlesztésének *Klaszterek* módszerét alkalmazva hozzatok létre egy klasztert a *A konfliktusok leküzdésének módjai* fogalomhoz!
4. **Csoportos megbeszélés.** A *Vita* interaktív tanulási módszer segítségével vitassátok meg a *Mit tehetek a konfliktus megoldása érdekében* problémát!
5. Készítsetek egyéni vagy csoportos projektet *A konfliktus leküzdése – 1., 2., 3. lépés...* címmel!
6. Keressetek közmondásokat és szólásokat a konfliktusról a tanár által ajánlott kiegészítő információforrásokban! Mutassátok be a számotokra leginkább tetszőket az osztálynak, és magyarázzátok meg, miért tetszenek nektek!
7. Írj elbeszélést olyan személyről, aki tanácsot kért, hogyan éljen konfliktusmentesen másokkal!

IV. FEJEZET. ERKÖLCSI KAPCSOLATOK A TÁRSADALOMBAN

14.§. Irgalom, együttérzés és érzékenység

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- az irgalom és az együttérzés lényegét;
- hogyan lehet szavakkal és tettekkel kifejezni az irgalmasságot és az együttérzést;
- milyen tulajdonságok rejlenek egy érző emberben.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Mondjatok példákat az irgalmasságra, ahogyan ti értelmeztétek!
2. Az irgalmasság megnyilvánulásainak általad adott példái alapján értelmezd azt!
3. Milyen helyzetekben és milyen célból gyakorolnak az emberek együttérzést egymás iránt?
4. Miben kell megnyilvánulnia az érzékenységnek az személyközi kapcsolatokban?

1. Irgalom és együttérzés

Az irgalom, az együttérzés és az érzékenység fontos erkölcsi tulajdonságok. Ezek határozzák meg azt, hogyan alakulnak az emberek közötti kapcsolatok a társadalomban.

SZÓTÁR

Irgalom – az a törekvés, hogy segítsünk mindenkinek, aki rászorul.

Együttérzés – barátságos, együttérző hozzáállás valakinek az átélt tapasztalata iránt.

Érzékenység – az emberek iránti figyelmes és szívélyes viszonyulás.

Az irgalmasság olyan emberi tulajdonság, amely abban nyilvánul meg, hogy pusztán önzetlen motívumok vezérlik az embert, és nem az önérdek. Ez a tulajdonság megkívánja, hogy az ember ne csak a saját problémáival

törődjön, hanem arra is találjon időt, hogy másoknak is segítsen azok megoldásában. Más szóval, az a törekvés, hogy segítsünk másokon anélkül, hogy cserébe bármit is kapnánk. Ez a tulajdonság mindenkiben ott rejlik, csak fel kell fedeznünk magunkban.

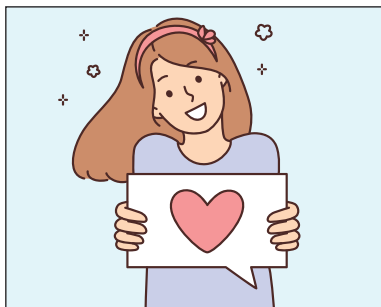
Az irgalmasság nem azt jelenti, hogy ugyanazokat az érzéseket kell átélni, vagy sajnálkozni a másikon. Irgalmasnak lenni annyit jelent, hogy segítsünk a másiknak elviselni a nehéz helyzetet és leküzdeni azt.

Az együttérzés olyan támogatás, amelyet az egyik ember nyújt a másiknak. Érdeemes megjegyezni, hogy maga az *együttérzés* szó szerkezete sugallja a jelentését: együtt érezni, együtt, közösen megélni valamit. Azzal, hogy valaki együtt érez másokkal, látszólag osztozik az érzéseiben, átveszi annak egy részét, amelyet azok éreznek, és ezáltal enyhíti esetleges fájdalmukat.

ÉRDEKES TÉNYEK

A középkori európai keresztény teológus, Aquinói Szent Tamás úgy vélte, hogy az együttérzés olyan emberi tulajdonság, amely szívből jövő azonosulást eredményez egy másik ember nyomorúságával (szenvetésével), ami arra ösztönöz bennünket, hogy mindent megtegyünk, hogy segítsünk.

Milyen téma egyesíti ezeket a képeket? Készítsetek illusztrációt, amely kifejezi a könyörületeség vagy irgalmasság fogalmát!

Az embereknek éppúgy szükségük van együttérzésre, mint könyörületre. Mindannyian olyan országban szeretnénk élni, ahol mindenki mosolyog. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a bánatot átélt személy nem lesz jó hangulatban. Viszont mások együttérzése segít visszanyerni az életbe vetett hitüket, és érezni, hogy nincsenek egyedül.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

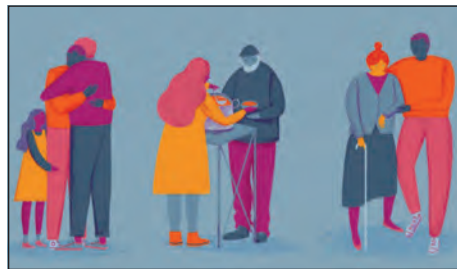
Munka kis csoportokban. A *Megvitatandó kérdés* kritikai gondolkodás fejlesztése módszer segítségével határozzátok meg a viszonyokat az irgalmasság és az együttérzés helyével és szerepével a modern világban!

2. Hogyan tanúsítsunk irgalmasságot és együttérzést

Milyen emberi cselekedetekben kell megnyilvánulnia az irgalmasságnak és az együttérzésnek? Napjainkban ez a kérdés egyre fontosabbá válik. A személyes haszonszerzés hajszolásában az emberek gyakran nem veszik észre mások problémáit, és nem hajlandók megállni, hogy másokon segítsenek. Érdeemes azonban emlékezni arra, hogy az életben bárkinek szüksége lehet egyszer mások segítségére.

Az ember kis fáradozása is értékes segítséget jelenthet mások számára

Milyen példák láthatók az ábrán?

A szeretet az irgalmasság egyik megnyilvánulásának tekinthető. Az emberek vágya, hogy idejüket és erőfeszítéseiket mások, nemcsak rokonok vagy szomszédok, hanem idegenek megsegítésére is fordítsák

Ahhoz, hogy megtanuljuk, hogyan mutassunk irgalmat és együttérzést, fontos, hogy legyen belső igényünk erre. E tulajdonságok különböző megnyilvánulásait könnyen felismerhetjük. Az ember azonban csak saját lelke hívására tud irgalmat és együttérzést tanúsítani, nem pedig kényszerből.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Beszéljétek meg és oldjátok meg a következő feladatokat! **1.** Készítsetek listát a rendelkezésetekre álló irgalmasság formáinak megnyilvánulásairól! Adjatok ötleteket arra vonatkozóan, hogy ezek hogyan hatnak más emberekre! **2.** Keressetek példákat a tanárotok által ajánlott médiumokban a mások iránti könyörületesség kifejezésére! Hasonlítsátok össze azokat! **3.** Mondjatok néhány példát arra, hogyan fejezhetitek ki együttérzéseiteket különböző helyzetekben!

3. Érzékenység

Érzékenynek nevezzük azt a személyt, aki mindig kész támogatni nehéz pillanatban mind együttérzéssel, mind valódi segítséggel. Nem várja, hogy megkérjék rá, hanem akkor segít, amikor úgy érzi, hogy szükséges.

Az érzékeny ember tulajdonságai:

- képesség arra, hogy kifejezze az együttérzését;
- készség, hogy tiszteletet, önzetlen jóindulatot és nagylelkűséget tanúsítson mások iránt;
- hibái beismerésének képessége;
- képesség, hogy bocsánatot kérjen tettei miatt;
- segítségnyújtás az embereknek, ha szükségük van rá;
- az emberek elismerése olyannak, amilyenek;
- nemes lelkű magatartás nemcsak az emberekkel, hanem az állatokkal szemben is.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! Beszéljétek meg és végezzétek el a feladatot! 1. Mondjatok példákat az érzékeny embert jellemző tulajdonságokra! 2. Javasoljatok olyan tulajdonságokat, amelyeket szerintetek fel lehetne venni a listára!

Nincs egységes vélemény arról, hogyan alakul ki az együttérzés az emberben. Egyes tudósok úgy vélik, hogy ez veleszületett képesség, míg mások meg vannak győződve arról, hogy az empátiát már gyermekkorban, a nevelés során belénk nevelik. Meglehetősen elterjedt

Az együttérzés nem függ az életkortól

azonban az a vélemény is, hogy az ember akkor válhat érzékennyé, ha érzi az arra való igényt, és megfelelő erőfeszítéseket tesz. Ennek a nézetnek a hívei meglehetősen egyszerű tanácsokat adtak arra vonatkozóan, hogyan lehet ezt elérni:

- tárd ki a lelked és a szemed arra, mi történik körülötted! Segíts annak, akinek szüksége van rá!
- képzelj magad azok helyébe, akik nehéz helyzetben vannak!
- próbálj meg kedvesebben viselkedni másokkal! Legyen szabály, hogy minden nap legalább egy jócselekedetet teszel!
- oszd meg a boldogságodat másokkal!

ÉRDEKES TÉNYEK

A pszichológusok javasolják, hogyan kezdjük el fejleszteni az empátiát. Ezt úgy kell megtenni, hogy azokkal kommunikálsz, akik valóban nem tudnak szóbeli választ adni a tetteidre – állatokkal és növényekkel. Ha jól bánsz velük, és szavak nélkül megérted szükségleteiket, az elősegíti az ember belső erkölcsi és spirituális tulajdonságainak kiteljesedését.

Az érzékeny emberek több alapvető tulajdonsággal rendelkeznek:

- figyelmesen meghallgatják mások mondanivalóját;
- mások szokásai, tapasztalatai és tudása iránti érdeklődés hajtja őket;
- elfogadják annak lehetőségét, hogy tévedhetnek;
- figyelnek saját szavaikra.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos munka. Ötletelés interaktív tanulási módszer segítségével fogalmazzátok meg a segítőkéss magatartás jellemzőit!

Kutyamenhely

Vadon élő állatok etetője

Tekinthető-e az érzékenység és az irgalom példájának, ha segítünk az állatokon? Indokold meg véleményed.

GONDKODJ EL!

Az irgalmasság olyan hatalmas erő, amely összeköti és egyesíti az embereket. Az irgalmasság közelebb hozza az embereket, mint a vérrokonság és a hűséges barátság (Teréz anya, XX. sz. katolikus szerzetesnővér).

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mit gondolsz, mi az irgalmasság és az együttérzés lényege?
2. Magyarázd el, hogyan értelmezed az irgalmasságnak a közmondásokban rejlő jellemzőit!
 - 1) Az irgalmasság az erősek ékessége (iráni közmondás).
 - 2) Az irgalmasság lefegyverzi a harcost (indiai közmondás).
 - 3) Az Isten megjutalmazza azokat, akik jót tesznek (ukrán közmondás).
 - 4) Az irgalmasság otthon kezdődik (angol közmondás).

3. Készíts rövid szóbeli vagy írásbeli beszámolót érvekkel *Az együttérzés szerepe az emberi kapcsolatokban* témában!
4. Karen Armstrong kortárs brit gondolkodó szerint *a család az együttérzés iskolája, mert ott tanulunk meg együtt élni másokkal*. Fejtsd ki véleményed erről az állításról!
5. Mondj néhány példát arra, milyen alkalomhoz illő kifejezésekkel fejezhetjük ki részvételünket egy családtagját elvesztett személynek!
6. **Dolgozzatok párokban!** Beszéljétek meg és készítsétek el a feladatot! Jean Baptiste Suare, a XVIII. sz. – XIX. sz. elején élt francia író úgy vélte, hogy *a segítőkészség nemcsak a szavaidban fejeződik ki, hanem a megjelenésedben, a tekintetedben, a beszédmódodban és a hangodban is*. Mondj példát arra, hogyan használhatjátok ezeket a jellemzéseket ahhoz, hogy kifejezzétek egymás iránti segítőkészségeteket!
7. **Csoportos megbeszélés.** A *Képzeletbeli mikrofon* interaktív tanulási módszer segítségével fejtsétek ki a véleményeteket a következő témáról (nem kötelező)! 1) Miért fontos, hogy empatikusak legyünk? 2) Miért fontos empatikusnak lenni másokkal?
8. Írjatok elbeszélést arról, hogy az irgalmasság, az együttérzés és a segítőkészség hogyan vitatkozik azon, melyik a legfontosabb az emberek számára!

15.§. Altruizmus és egoizmus az ember viselkedésében

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi az altruizmus és az egoizmus;
- az altruizmus és az egoizmus milyen módon nyilvánul meg az ember viselkedésében;
- hogyan lehet a fogyatékkal élő emberek iránt tiszteletet tanúsítani.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Írd le annak az egyénnek a jellemzőit, aki a legjobbnak és legfontosabbnak tartja magát. Képzeljétek el, ez a személy hogyan viszonyulna másokhoz!
2. Hogyan viselkedik az, aki egyenlőnek tartja magát a többi emberrel? Hogyan alakulnak a kapcsolatai a társadalomban?
3. Miért kell figyelmet fordítanunk a fogyatékkal élő emberekre?

1. Mi az altruizmus és az egoizmus

Az altruizmus és az egoizmus olyan fontos jellemzők, amelyek segítenek képet alkotni az ember erkölcsi szintjéről.

SZÓTÁR

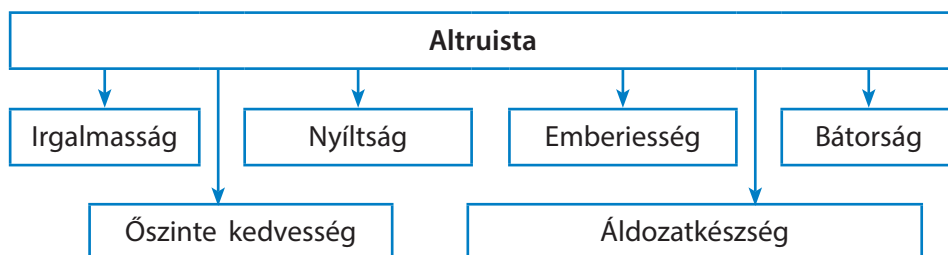
Altruizmus – olyan önkéntes viselkedést jelent, amely mások javát szolgálja, a jutalmazás reménye nélkül.

Egoizmus – a személy olyan jellemvonása, aki saját érdekeivel, jólétével és előnyével törődik, gyakran mások rovására; túlzott figyelmet fordít saját szükségleteire, viszont mások szükségletei nem érdeklik.

Az altruizmus az ember mások iránti jóságának és törődésének olyan megnyilvánulása, amelyből neki személyesen nem származik haszna. Ha például valaki pénzt adományoz egy állatmenhelynek, ez a cselekedet önzetlennek tekinthető, mivel nem hoz számára anyagi hasznot.

Az altruizmus szinonimája az *önzetlenség*. Az altruista lemond az előnyökről és juttatásokról mások javára anélkül, hogy hálát vagy jutalmat várna a segítségéért. Az altruista cselekedeteket az ember belső erkölcsi meggyőződései motiválják.

AZ ALTRUISTA FŐ TULAJDONSÁGAI

Dolgozzatok párbán! Beszéljétek meg és hozzatok példákat arra, az altruista ember hogyan nyilvánítja ki a fenti tulajdonságokat!

Az egoistára jellemző, hogy viselkedésében és cselekedeteiben a saját személyes jólétét és érdekeit helyezi előtérbe. Ez gyakran együtt jár azzal, hogy figyelmen kívül hagyja más emberek szükségleteit.

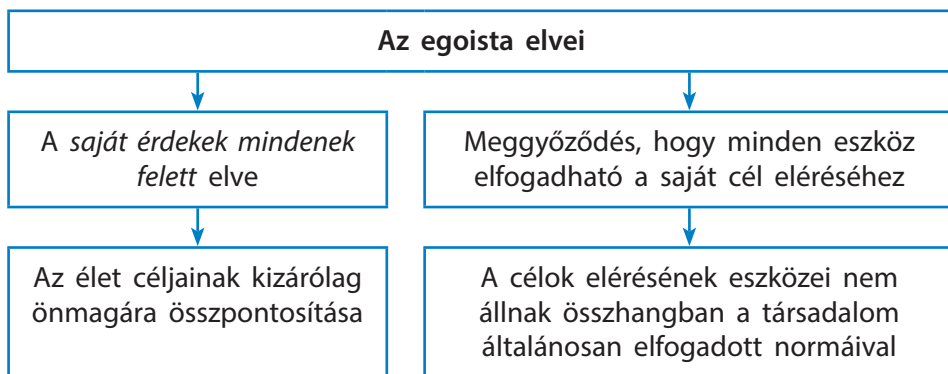

ÉRDEKES TÉNYEK

Az *egoista* kifejezés a latin *ego* szóból származik, ami azt jelenti, hogy *én*. A kifejezést először Európában használták a XVIII. században a felvilágosodás idején.

Az egoizmus nem tekinthető sem jónak, sem rossznak. Mindannyiunkban ott van, és ez teljesen normális. Azt szokták mondani, hogy szeretnünk kell önmagunkat, azaz gondoskodnunk kell a saját szükségleteinkről. De ha valaki teljesen figyelmen kívül hagyja mások érdekeit, az egoizmus negatív értelmet nyer.

AZ EGOISTA FŐ ELVEI

Dolgozzatok párbán! Beszéljétek meg és mondjatok példákat arra, hogy ezek a jellemzők hogyan nyilvánulnak meg az egoisták viselkedésében és cselekedeteiben.

Az egoizmus mint negatív jelenség fő jelei a következők:

- képtelen és nem hajlandó meghallgatni másokat beszélgetés során;
- bármilyen észrevétel elutasítása;
- önmagán kívül bárkit hibáztat a kudarcaiért;
- folyamatos meggyőződés a saját igazában;
- állandó kérkedés a saját sikereivel;
- meggyőződés a saját tökéletességéről;
- mások manipulációjának élvezete;
- folyamatos erőfeszítés a figyelem felkeltésére;
- saját előnyeinek bemutatása másokkal szemben.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Insert* kritikus gondolkodás módszerét alkalmazva dolgozzátok fel a *Mi az altruizmus és az egoizmus* című szövegrészt, és vitassátok meg a megállapításaitokat!

2. Az altruizmus és az egoizmus megnyilvánulásai és következményei

Az altruizmusra számos példát találunk a történelemben az emberek cselekedeteiben. Annak magyarázatához, milyen ember az altruista, érdemes megemlíteni Teréz anya katolikus szerzetesnőt. Őt világszerte elismerik azért, mert életét a szegény és beteg emberek önzetlen megsegítésének szentelte. A második világháború idején Oskar Schindler német iparmágnás önzetlen tevékenységéről vált híressé. Több mint 1000, gyárában dolgozó zsidó életét mentette meg a náci gyilkosoktól. Később könyvet írtak róla, és játékfilmet is forgattak *Schindler listája* címmel. Ezeket és más embereket egyesítette az tény, hogy tetteik hozzájárultak a világ és a társadalom jobbá válásához.

Úgy tekintik, hogy az altruizmus pozitív jelentősége abban nyilvánul meg, hogy:

- az altruisták valódi elégedettséget éreznek, ha másokon segítenek;

MUNKA A FORRÁSOKKAL

Teréz anya mondásaiból

- A családalapításhoz elég szeretni. És ahhoz, hogy megmentsd a családot, meg kell tanulnod türelmesnek és megbocsátónak lenni.
- Nagy öröm, ha az ember mások szolgálatára szenteli magát.
- Szeretet: minél többet tudsz adni másoknak, annál többet kapsz.

Teréz anya

Hogyan értelmezik a fenti kijelentéseket? Egyetértetek velük?

- az altruisták tetteikkel hozzájárulnak az emberek tudatában és társadalmi viszonyaiban bekövetkező jobb változásokhoz;
- néha az altruisták megpróbálják jóvátenni az életükben elkövetett rossz cselekedeteiket.

Ezzel egyidejűleg nem könnyű altruistának lenni. Ez azzal kapcsolatos, hogy:

- az ember figyelmen kívül hagyja saját szükségleteit és vágyait, előnyben részesíti azt, amire másoknak szüksége van. Ez néha lelki és fizikai kimerüléshez vagy akár halálhoz is vezethet;
- az önzetlen tetteket az önző emberek saját hasznukra használhatják fel.

AZ ALTRUIZMUS KÖVETKEZMÉNYEI

Előnyök	Hátrányok
Több jószág és igazságosság lesz a világban	Az altruista hozzászokik, hogy alábecsüli saját érdekeit, korlátozza önmagát, hogy másokon segítsen.
Az altruista harmóniában él a lelkiismeretével	Az altruista gyakran megfeledkezik a saját szükségleteiről, és előnyben részesíti azokat a tennivalókat, amelyekhez az ő részvételére van szükség
Mások segítségével az ember maga is pozitív érzelmeket kap	Az önzetlenségtől elragadtatva az ember túlbecsülheti saját képességeit, és emiatt bonyolítja a helyzetet
A társadalom és az emberek tudatosságának javítása, akik altruisztikus cselekedetek tanúi	A lelki, erkölcsi és fizikai kimerülés vagy az élet elvesztésének kockázata

Dolgozzatok párban! Beszéljétek meg és fogalmazzátok meg véleményeteket az altruizmus jelentőségéről az egyén és a világ számára!

Gondolkozz el azon, hogy a családod valamely tagja emlékeztetett-e már arra, hogy meg kell osztanod a holmidon, például a játékokon! Mit gondolsz, miért hívták fel erre a figyelmedet?

A döntés, hogy az emberek szolgálatának szenteli magát valaki, és ennek megfelelő hivatást vagy társadalmi tevékenységet választva altruistává válik, tudatos és felelősségteljes kell, hogy legyen.

Az egoizmus, mint már említettük, bizonyos mértékig minden ember sajátja. Ezért az altruizmus alapelveinek követése mellett sem kell teljesen lemondani a szükségleteinkről és érdekeinkről. Más szóval, az egyén egoizmusa egyfelől nevezhető egészségesnek vagy helyesnek, illetve egészségtelennek és károsnak.

Az egészséges egoizmus megnyilvánulásai közé tartoznak:

- szükség esetén mások segítségét kérni;
- az egyedüllét vagy a pihenés iránti vágy, ha erre szükség van;
- vágy, hogy megváltoztasd az élethelyzetedet, hogy abbahagyd a kommunikációt valakivel, ha úgy érzed, hogy az számodra nem kívánatos stb.

Az egészségtelen egoizmus megnyilvánulásai közé tartoznak a következők:

- csak a saját jóléted és boldogulásod iránti érdekeltség;
- más emberek kihasználása;
- kapzsiság és nem hajlandóság arra, hogy másoknak bármit is adjon;
- saját érdekei és szükségletei fontosabbak, mint mások érdekei és szükségletei.

MUNKA A FORRÁSOKKAL

A XX. sz. amerikai-német gondolkodója, Erich Fromm az egoizmusról

Az egoistát csak saját maga érdekli, mindent magának akar, nem tud örömmel adni, csak elvenni akar. Nem érdekli a külvilág. Csak azon gondolkodik, mit kaphat onnan. Nem érdeklődik mások szükségletei iránt, nem tiszteli mások méltóságát és sértetlenségét. Csak önmagát látja, mindenkit a hasznossága szempontjából ítél meg, és elvileg képtelen a szeretetre.

Dolgozzatok párban! Beszéljétek meg és határozzátok meg az egoisták jellemzőit!

Az egoizmus következményei a megnyilvánulási formájával kapcsolatosak. Az egészséges egoizmus nem káros az emberre és környezetére. Mindössze kordában kell tartani, hogy ne váljon egészségtelen egoizmussá, amely problémává válik a személy és környezete számára.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. Az Ötletek köre interaktív tanulási módszer segítségével beszéljétek meg az önzetlenség, az egészséges és egészségtelen önzés példáit az osztállyal!

Magyarázd meg, miért van az, hogy a fogyatékkal élők nagyobb valószínűséggel szorulnak mások segítségére!

Ma Ukrajnában több mint 2,7 millió fogyatékkal élő ember él. Amellett, amit az állam tesz értük, mindannyiunknak lehetősége van arra, hogy segítsünk nekik és kimutassuk önzetlenségünket.

A hallássérültek számára egyes tévécsatornák és kormányzati szolgáltató központok jelnyelvre szinkronizálják a hangközvetítéseket.

Nevezetek meg fogyatékkal élők számára készült eszközöket!

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Csoportos munka. A *Gondolatok szintézise* interaktív tanulási módszerrel készítenek listát a fogyatékkal élők iránti érzékenység jeleiről és megnyilvánulásairól, amelyek elérhetőek számodra!

GONDOLKODJ EL!

Amikor teszel valamit másokért, anélkül, hogy elvárnád, hogy megköszönjék, valaki lejegyzí a sors könyvébe, és olyan boldogságot küld neked, amiről nem is álmoddál. Angelina Jolie, amerikai filmszínésznő)

Milyen fogyatékkal élők számára készült alkalmatosság látható itt? Magyarázd el az ilyen eszközök szükségességét!

ÉRDEKES TÉNYEK

1992-ben az ENSZ december 3-át a Fogyatékkal Élők Nemzetközi napjává nyilvánította. 2021-ben ezen a napon történt eseményeket A fogyatékkal élők aktív részvételének biztosítása a társadalom életében témával egyesítették.

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Hasonlítsd össze az önzetlenség és az önzés lényegét!
2. Archibald Cronin XX. sz. skót író a következő megállapítást tette: *Amit másokra fordítunk, az soha nem vész kárba.* Szerinted ez a kijelentés az altruizmus vagy az egoizmus lényegét tükrözi? Fejtsd ki a véleményed!
3. Bette Midler kortárs amerikai színésznő, egyik általa alakított karaktere szavaival mondta: *De elég volt rólam, beszéljünk inkább rólad. Hogy tetszem ma neked?* Mondj megalapozott véleményt arról, hogy az általa játszott nő önzetlen vagy önző volt-e!
4. Mondj példákat az altruizmusra és az egoizmusra!
5. **Csoportos megbeszélés.** A *Sajtó* interaktív tanulási módszer segítségével vitassátok meg a következő kérdéseket (nem kötelező)! 1) Szükség van-e arra, hogy önzetlenek legyünk? 2) Hogyan kerülheti el az ember, hogy egészségtelen egoista legyen?
6. Indokoljátok meg, miért kell odafigyelni a fogyatékkal élőkre!
7. Írj mesét egy olyan bolygón élő emberekről, ahol mindenki önző volt, és egy altruista földönkívüli nevelte meg őket!

16.§. Jótékonykodás (adakozás). Önkéntesség

EBBEN A RÉSZBEN MEGTUDHATOD:

- mi a jótékonykodás;
- mi az adakozás és a nagylelkűség lényege;
- az önkéntesség fontosságát a társadalom számára.

MONDD EL A VÉLEMÉNYED!

1. Hogyan értelmezed a *jót tenni* kifejezést?
2. Mit tudsz a jótékonykodásról Ukrajnában irodalmi művekből és a médiából?
3. Mi a jótékonykodás jelentősége a társadalom számára?

1. A jótékonykodás lényege és megnyilvánulásai

A jótékonykodás minden állam társadalmi életének szerves része, amely egyúttal tükrözi a polgárok erkölcsi színvonalát is.

SZÓTÁR

Jótékonykodás (adakozás) – a rászorulóknak önkéntes megsegítése magánemberek, vállalatok és az állam által.

A jótékonykodásnak köszönhetően mindannyian erőfeszítéseket tehetünk azért, hogy a körülöttünk lévő világot jobbbá tegyük. A jócselekedetekhez nem kell pénz, sokkal fontosabb, hogy ne legyünk közömbösek mások gondjai iránt.

A jótékonykodás fő ismérvei a következők:

- másoknak nyújtott, önzetlen segítségnyújtás;
- a segítségnyújtás önkéntes megválasztása és tartalma.

A jótékonykodásnak különböző típusai vannak a mai világban. Ősidők óta létezik a mai Ukrajna területén. A művészetek egyik első híres mecénása Nagy Volodimir kijevi herceg volt. Miután áttért a keresztény hitre, el-

Halska Hulevicsivna képével ellátott bélyeg

Anasztázia Zaszlavszka emlékműve Dubrovicában, Rivnei terület

rendelte, hogy jövedelmének tizedét, vagyis a tizedet az egyháznak adják. Ebből az összegből az egyház kórházakat, betegápoló intézményeket tartott fenn, támogatta a rászorulókat stb. A XVI–XVII. században a művészetek ismert mecénásai: Anasztázia Zaszlavszka-Holysanszka volinyi hercegnő, Halina Osztrozka, Halska Hulevicsivna és Szófia Csartorijszka. A XIX. században a Terescsenko, Harityonyenko, Rimarenko, Szimirenko, Alcsevszkij és más ukrán kereskedő családok képviselői váltak híressé mecenatúrájukról és emberbaráti szeretetükről. Hrisztina Alcsevszka például saját költségén alapított egy járási iskolát a Katerinoszlávi területen (ma Luhanszki terület) és egy női vasárnapi iskolát Harkivban. A XIX. sz. végének – XX. sz. elejének ismert ukrán filantropja volt a galíciai mágnás, Sztepan Fedak.

SZÓTÁR

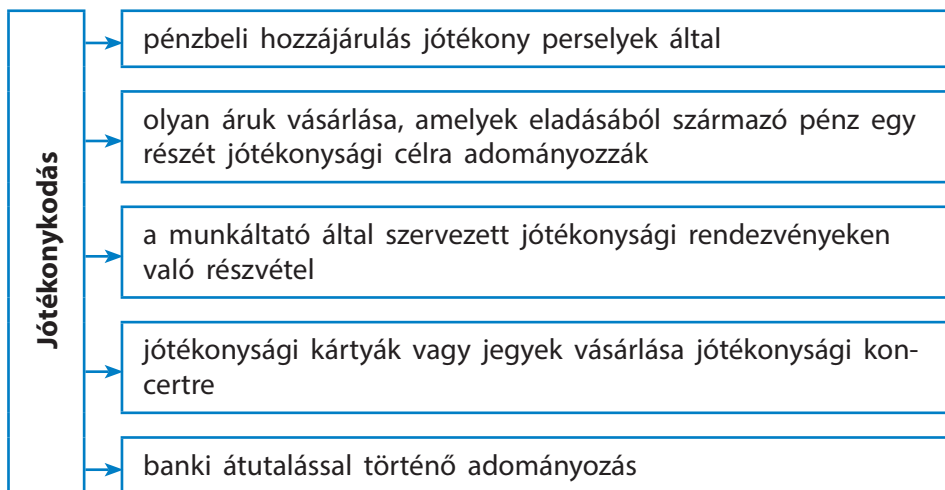
Mecénás – a tudomány és a művészet tehetős támogatója.

Filantropia – az emberek iránti szeretet és az ezzel kapcsolatos jótékonykodás, idejét, pénzét, pozícióját feláldozza jótékonykodásra, a rászorulóknak önzetlen megsegítésére és a számukra nyújtott pártfogásra.

Napjainkban Ukrajnában is elterjedt a jótékonykodás.

A 2021-ben készült *Jótékonyosság az ukránok szemével* tanulmány adatai szerint az ukrán lakosság csaknem 67%-a vesz részt a jótékonyosság különböző formáiban.

A LEGELTERJEDTEBB JÓTÉKONYSÁGI FORMÁK A MAI UKRAJNÁBAN

Bohdan és Varvara Hanenko (XIX. sz. második fele – XX. sz. eleje) a világ műkincseiből állított össze egy gyűjteményt, ebből a hagyatékából múzeumot hoztak létre. Így létesült Kijevben a Bohdan és Varvara Hanenko Nemzeti Művészeti Múzeum.

Vajon Bohdan és Varvara Hanenko cselekedete a jótékonyosság példája? Indokoljátok meg a véleményeteket!

ÉRDEKES TÉNYEK

Úgy tartják, hogy a jótékonyság mai normái a XIX. sz. – a XX. sz. eleji amerikai nagyiparos, Andrew Carnegie tevékenységéhez kapcsolódnak. Élete utolsó 18 évében jövedelmének 90%-át jótékonysági célokra adományozta. Mai pénzben kifejezve ez az összeg közel 80 milliárd dollár.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Gondolatok plakátja* kritikai gondolkodási gyakorlat segítségével elemezték *A jótékonyság lényege és megnyilvánulásai* című paragrafusban található anyagot!

2. Irgalmasság és nagylelkűség

Az erkölcsi viszonyok olyan jelenségei, mint az **irgalmasság**, a **nagylelkűség** és az **önkéntesség** az irgalom és jótékonyság megnyilvánulásával kapcsolatosak.

SZÓTÁR

Irgalmasság – a nehéz helyzetben lévő személyek irányában tanúsított gondoskodás megnyilvánulása, amely különböző segítség formájában nyilvánul meg.

Nagylelkűség – olyan személyiségjegy, amely az ember azon képességéhez kapcsolódik, hogy önzetlenül segít másoknak, megosztja velük a javait, és önzetlenül jót tesz velük.

Önkéntesség – önkéntes, közhasznú, társadalmilag hasznos tevékenység.

Az irgalmasság a fejlett erkölcsű ember azon vágyát tükrözi, hogy cselekedeteivel segítsen csökkenteni a társadalom anyagi megosztottságát.

Ősidők óta az ember motivációja arra, hogy alamizsnát adjon a rászorulóknak, a világ különböző vallási közösségeinek tevékenységével függ össze. A római pápa kezdeményezésére új *alamizsnafolyosók* nyílnak meg a

rászorulókat megsegítésére szerte a világon. Az egyház által fenntartott jótékonyági étkezdék, egészségügyi központok stb. kezdik meg működésüket. Ugyanakkor a keresztény és más egyházak is megjegyzik, hogy a jótékonykodás nemcsak a hívőkre hárul, de mindenkire, aki nem közömbös mások szenvedése iránt.

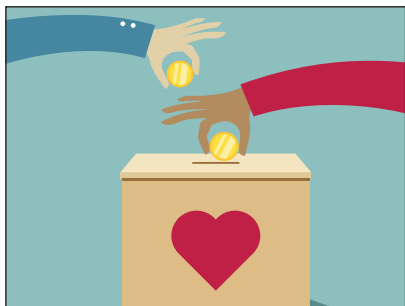
MUNKA A FORRÁSOKKAL

Julia Szabadisina újságíró cikkéből az irgalmas-ságról (2016)

Benedek püspök hangsúlyozta, hogy mindenkinek, aki irgalmat akar tanúsítani, meg kell gondolnia, hogy hol, kinek és hogyan adakozik. Egy bölcs azt mondta: *Talán jobb, ha nem az egész világot mentjük meg, hanem egy bizonyos emberen segítünk.* Csak alaposan meg kell vizsgálni, hogyan tudunk segíteni. Az adomány nem csak pénzt jelent. Még akkor is, amikor a tizedről van szó. Adjátok az időtök tizedét. Egy hét 40 munkaórából áll. Tölts hetente négy órát önkéntességgel, látogasd meg a betegeket vagy a katonákat a kórházban. Ez szintén adakozást jelent...

Dolgozzatok párban! Beszéljétek meg és válaszoljatok a következő kérdésekre! **1.** Hogyan értelmezi a cikk szerzője az adakozás jelentését a mai világban? **2.** Az adakozásnak a pénzen kívül milyen formái állnak rendelkezésetekre?

A nagylelkűség az emberben rejlő egyik legértékesebb tulajdonságnak számít. Ez lehet anyagi (vagyon, vagyontárgyak, egyéb dolgok stb. megosztása) és lelki (másokkal való önzetlen jótett). A lelki nagylelkűség olyan emberi tulajdonságokhoz kötődik, mint a jóindulat, a jótékonykodás, az empátia stb.

 Mit gondoltok, mit szimbolizálhat a kép?

 Vajon az ábrázolt helyzet a nagylelkűség példája?

ÉRDEKES TÉNYEK

Minden évben május 4-én ünneplik a világon a Nagylelkűség Világnapját. Az esemény alkalmával végrehajtott intézkedések arra irányulnak, hogy felébresszék az emberekben az egyik legjobb tulajdonságot – a nagylelkűséget. Bárki, még azok is, akik anyagilag nem tudnak segíteni másokon, adhatnak nekik a melegségből, együttérzésből, gondoskodásból és szeretetből.

A nagylelkű emberek példái az önkéntesek és minden olyan gondoskodó ember, aki segít és önzetlenül jót tesz másokkal.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Munka kis csoportokban. A *Gondolatok szintézise* interaktív tanulási módszer segítségével fejtsétek ki véleményeteket a nagylelkűség szükségességéről a mai világban!

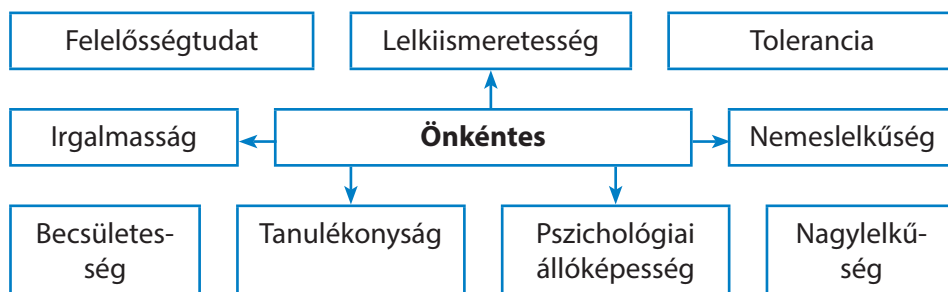
3. Önkéntesség

Az önkéntesség a világ számos országában a jótékonyág egyik formája és a polgári szerepvállalás megnyilvánulása. Résztvevői ezt önzetlenül és ingyenesen teszik,

saját vágyuktól vezérelve, hogy részt vegyenek a kívánt társadalmi változások megvalósításában.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete szerint a világon megközelítőleg minden hetedik ember, azaz 970 millió ember végez önkéntes szolgálatot. Természetesen ezek különböző emberek, de mindannyiukat egy közös alapgondolat köti össze: a törődés a körülöttük zajló események iránt.

AZ ÖNKÉNTESK FŐ TULAJDONSÁGAI

ÉRDEKES TÉNYEK

A világ első önkéntes mozgalmát 1859-re teszik. Jean Henri Dunant svájci üzletembert ekkor döbbsentette meg a solferinói csatában megsebesültek száma. Javasolta, hogy hozzanak létre egy szervezetet, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát, amelynek tagjai önkéntes, ellenszolgáltatás nélküli alapon dolgoznának, és elsősegélyt nyújtanának a csataterén lévő sebesülteknek. Az önkéntesek világszerte követni kezdték ezeket az eszméket.

A kép segítségével magyarázd meg, mivel foglalkoznak az önkéntesek.

Önkéntesség

Ma az önkéntesség az 1990-es Önkéntesek Egyetemes Nyilatkozatának alapelvei szerint működik.

Ukrajnában az önkéntességet 2003-ban ismerték el hivatalosan, és 2011 óta külön törvény szabályozza. E törvény szerint az önkéntesség: önkéntes, szociálisan orientált, nonprofit tevékenység, amelyet önkéntesek végeznek önkéntes segítségnyújtással.

Ukrajnában a lakosság 12–18%-a végez önkéntes tevékenységet, és ez a szám folyamatosan növekszik. Az önkéntesség mások megsegítése a társadalmi problémáik megoldásában. Az önkéntesek idejüket, erőfeszítésüket és képességüket a társadalom számára fontos kérdésekre fordítják. Ezzel hozzájárulnak az általuk kívánt jövő megteremtéséhez.

ÉRDEKES TÉNYEK

A mai körülmények között az önkéntesség fő típusai Ukrajnában a következők:

- a hadsereg támogatása – önkéntes munka a *Gyere vissza élve* jótékonyági alapon vagy sok más, országunkban létező alapítványban;
- állatvédelem – önkéntesek csatlakozása az állatmenhelyeken dolgozó önkéntesekhez vagy más állatvédelmi tevékenységek;
- nehéz élethelyzetben lévő emberek támogatása – a segítségre szorulókat támogatása; részvétel a *Caritas Ukrajna* projektben;
- környezetvédelmi tevékenység – önkéntes munka a hulladékválogató állomáson az *Ukrajna hulladék nélkül* projekt résztvevőivel együtt;
- intellektuális önkéntesség – többek között a médiaprojektekben való részvétel szakértőként, akik segítenek a világ számára az új Ukrajna felfedezésében;
- donorság – donorcsoportok koordinációja ukrajnai városokban a Blood Agents szervezettel közösen;
- nehéz élethelyzetben lévő gyermekek segítése – önkéntes munka a Jótévedők Klubja Alapítványnál;
- inklúzió – részvétel az *Érezd* és az *Elérhető UA* civil szervezetek tevékenységében;
- a veteránok megsegítése – részvétel a Veteran Hab közösség tevékenységében.

Az önkéntesek az állatokon is segítenek, például azzal, hogy menhelyeket létesítenek számukra

A lelki segítségnyújtás az önkéntesség egyik területe

Az ukrajnai önkéntes munkába való bekapcsolódáshoz egy jelentkezési lapot kell kitölteni az Ukrán Önkéntes Szolgálat honlapján, és meghívást kaphat az önkéntes projekteken való részvételre. Az *ENSZ Önkéntesek* online önkéntes platformja is rendelkezésre áll. Nemzetközi önkéntes programokhoz a *Salta* platformon is lehet csatlakozni. Emellett létezik egy *Volunteer* nevű mobilalkalmazás, amely segít megtalálni az önkéntes tevékenység lehetőségeit Ukrajna különböző városaiban.

DOLGOZZUNK EGYÜTT!

Dolgozzatok párban! Válasszatok témát a csoportos tanulási projektetekhez, és beszéljétek meg a munkatervet! A projektek témái: 1) Jótékonykodók és mecénások körülöttünk. 2) Miért érdemes önkéntesnek lenni? 3) Az önkéntesség. Mit tehetek az iskolában vagy a helyi közösségben. 4) A rászorulóknak segítése. 5) Kirándulás a jótékonykodás és az önkéntesség ukrajnai történetébe.

GONDOLKODJ EL!

Azt mondta a bölcs: Élj és tégy jót!

De ne kérj érte fizetséget.

A hit csak a jóságban és a legmagasabb igazságban van.

Az embert csak a jóságba és a legfőbb igazságba vetett hit különbözteti meg a majomtól és a vadállattól.

Keljen életre a régi igazság:

Az emberi mivolt a jósággal kezdődik.

(Ljubov Zabasta XX. sz. ukrán költőné)

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Mi a jótékonyság? Mi a lényege és a jellemzői?
2. Készíts listát a rendelkezésedre álló jótékonysági célokról.
3. Készítsetek és mutassatok be az osztálynak egy történetet vagy esszét az alábbi állítás alapján: *Jobb egy jó cselekedetet tenni, mint száz szép szót mondani* (Veselin Georgiev, XX. sz. – XXI. sz. eleji bolgár író)!
4. A tanár által ajánlott további források felhasználásával készítsetek beszámolót egy vagy több ukrán jótékonykodóról, mecénásról és filantrópról, akiknek a neve szerepel a tankönyvben! Mutassátok be az osztálynak, és magyarázzátok meg, miért döntöttetek úgy, hogy erről a személyről beszéltek!
5. A nagylelkűség milyen ismertető jelei tükröződnek az ukrán közmondásokban és szólásokban? 1) Minél szegényebb, annál nagylelkűbb. 2) Tégy jót és dobd a folyóba! 3) A nagylelkű embernek az egész világ a rokona. 4) A nagylelkű kezére a sólyom is ráül.
6. **Csoportos megbeszélés.** A *Sajtó* interaktív tanulási módszer segítségével beszéljétek meg a *Miért válnak az emberek önkéntesekké* kérdést!
7. **Dolgozatok párokban!** Játsszatok el egy jelenetet, amelyben az egyik partner elmagyarázza a másiknak, hogy miért és hogyan lehet bekapcsolódni az önkéntes munkába!

SZÓTÁR

Adakozás – a rászorulóknak önkéntes megsegítése magánemberek, vállalatok és az állam által.

Állampolgári kötelesség – számos, az állam jogi normái által rögzített cselekvés, amelyet az állampolgároknak feltétel nélkül végre kell hajtaniuk.

Áldozatkészség – olyan személyben rejlő tulajdonság, aki képes feláldozni valamit, ami az övé, mások javára.

Altruizmus – olyan önkéntes viselkedést jelent, amely mások javát szolgálja, a jutalmazás reménye nélkül.

Barátság – az egyén pozitív érzésének kifejezése egy vagy több másik személy iránt.

Becsület – az egyén sajátos erkölcsi viszonyulása saját magához, amely társadalmi helyzetének, foglalkozásának és erkölcsi értékének tudatával jár együtt tevékenységének és erkölcsi érdemeinek, valamint az ennek megfelelő viszonyulásnak a társadalom részéről.

Biztonságos viselkedés – olyan magatartás, amely az egyén életéhez és cselekedeteihez való felelős hozzáállást tükrözi.

Csapat – kis létszámú, általában háromtól 12 főig terjedő csoport, akik együtt dolgoznak egy adott feladat elvégzésén.

Egoizmus – a személy olyan jellemvonása, aki saját érdekeivel, jólétével és kívánságaival törődik, gyakran mások rovására; túlzott figyelmet fordít saját szükségleteire, viszont mások szükségletei nem érdeklik.

Emberiség – olyan személyiségjeggy, amely a mások iránti aktív együttérzésben nyilvánul meg.

Együttérzés – barátságos, együttérző hozzáállás valakinek az átélt tapasztalata iránt.

Együttműködés – bizonyos számú ember erőfeszítéseinek egyesítése egy cél közös elérése vagy szükségletek kielégítése érdekében.

Elnyomás – valaki jogainak, cselekedeteinek erőszakos, tisztességtelen korlátozása.

Emberi viselkedés – annak a megnyilvánulása, hogy az ember élete során képes reagálni a belső és külső ingerekre.

Erkölc – az emberek viselkedésének az erkölcsi normákhoz való igazodása.

Erkölc **értékek** – olyan erkölcsi normák és követelmények, amelyek segítenek az embernek a körülötte lévő világban való eligazodásban.

Erkölc **kapcsolatok** – olyan viszonyok és kötelek, amelyekben az emberek egymáshoz és a társadalomhoz való viszonyulása az általános erkölcsi normáknak megfelelően nyilvánul meg.

Erkölc **köteletség** – az ember társadalommal szembeni erkölcsi kötelezettségeinek összessége, amelyen viselkedése alapul.

Érzékenység – az emberek iránti figyelmes és szívélyes viszonyulás.

Érzelm **állapot** – a személy érzéseinek és tapasztalatainak megnyilvánulása, amelyet egy bizonyos objektumhoz való személyes hozzáállása okoz.

Filantropia – az emberek iránti szeretet és az ezzel kapcsolatos jótékonykodás, idejét, pénzét, pozícióját feláldozza jótékonykodásra, a rászorulóknak önzetlen megsegítésére és a számukra nyújtott pártfogásra.

Humanizmus (a latin *humanus* – ember szóból) – olyan nézetrendszer, amely meghatározza bármely személyhez, mint egyedi egyéniséghez való viszonyulást.

Igazságosság – valakivel vagy valamivel szembeni helyes, pártatlan, az erkölcsi és etikai normáknak megfelelő magatartás.

Igazságtalanság – helytelen, elfogult viszonyulás valakivel vagy valamivel szemben, amely nem felel meg az erkölcsi és etikai normáknak.

Intolerancia – a hajlandóság hiánya vagy képtelensége arra, hogy eltűrjünk valamit vagy valakit.

Irgalom – az a törekvés, hogy segítsünk mindenkinek, aki rászorul.

Jó – olyan kifejezés, amely pozitív erkölcsi értékeket jelöl.

Jótékonykodás (adakozás) – a rászorulóknak önkéntes megsegítése magánemberek, vállalatok és az állam által.

Kényszer – valaki más által gyakorolt nyomás, kényszerítés.

Konfliktus – ellentétes érdekek, nézetek, vélemények, értékítéletek, értékrendek ütközése.

Kölcsönhatás (társadalmi) – két vagy több ember kölcsönös befolyása egymás viselkedésére.

Kölcsönös támogatás – az emberek egymás támogatása közös tevékenységekben.

Kölcsönös tisztelet – az emberek egymás iránti tiszteletének kifejezése, a kölcsönösség érzésén alapul.

Közösség becsülete – a becsületről szóló elképzelés összessége, ami kapcsolatos a csoport megértésével, akiket közös cselekedetek kötnek össze a társadalom számára fontos ügy érdekében.

Közösség – olyan emberek csoportja, akiknek közös érdekeik vannak, és bizonyos tevékenységeket együtt végeznek.

Manipuláció – személy szándékos kényszerítése arra, hogy olyasmit tegyen, ami ellentétes az érdekeivel.

Mecénás – a tudomány és a művészet tehetős támogatója.

Megértés – mások megértése, valaki cselekedeteinek és tetteinek következetessége.

Meggyőződés – 1) szilárd bizalom valamiben; valamiben való hit; 2) egy személy befolyásának folyamata egy másik személy gondolataira és cselekedeteire.

Nagylelkűség – olyan személyiségtulajdonság, amely az ember azon képességéhez kapcsolódik, hogy önzetlen segítséget tud nyújtani másoknak, megosztja velük értékeit, és önzetlenül jót tesz velük.

Nemzeti érdekek – a társadalom minden tagjának érdekei, amelyeket az állam politikájában megvalósít.

Önkéntesség – önkéntes, közhasznú, társadalmilag hasznos tevékenység

Őszinteség – olyan személyiségjegy, amely az őszinteségben, az igazmondásban, a valódi érzések és szándékok közötti ellentétek nélküli, egy másik ember vagy embercsoport iránti őszinteségben nyilvánul meg.

Rossz – a negatív erkölcsi értékeket jelölő kifejezés.

Segítség – emberi cselekvések másokkal szemben, akik valamiben segítségre és támogatásra szorulnak.

Személyes tér – olyan terület, amelyet az ember sajátjának tekint, mások ott való megjelenése a figyelmének középpontjába kerül, és időnként fenyegetésnek tekinti.

Szeretet – egy másik személy vagy mások iránti pozitív érzés kifejezése.

Szociális adaptáció – az ember alkalmazkodása a társadalmi környezet feltételeihez és az azzal való együttműködés.

Szocium – integrált társadalmi rendszer; egy bizonyos fajta – családi, nemzeti, területi stb. – stabil emberi közösség.

Társadalom – a történelmi fejlődés egy bizonyos szakaszában lévő, jellegzetes viszonyokkal rendelkező emberek egysége.

Tekintély – olyan elismert befolyás, amelyet az emberek meggyőzése és viselkedése révén más egyének vagy szervezetek gyakorolnak.

Tolerancia – a különböző közösségek képviselőinek egyéni és csoportos (kulturális, vallási, nemzeti stb.) különbözőségeihez való baráti vagy legalábbis visszafogott magatartás.

KÉTNYELVŰ SZÓTÁR

(ДВОМОВНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК)

A

A jó – Добро

A rossz – Зло

Áldozathozatal – Жертовність

Állampolgári kötelesség – Громадянський
обов'язок

Altruizmus – Альтруїзм

B

Barátság – Приязнь

Becsület – Честь

Biztonságos viselkedés – Безпечна поведінка

C

Csapat – Команда

E

Egoizmus – Егоїзм

Együttérzés – Співчуття

Együtműködés – Кооперація

Együtműködés – Співпраця

Elnyomás – Утиски

Emberi viselkedés – Поведінка людини

Emberiség – Людність

Erkölc – Моральність

Erkölcsei döntés – Моральний вибір

Erkölcsei értékek – Моральні цінності

Erkölcsei felelősség – Моральна відповідальність

Erkölcsei kapcsolatok – Моральні відносини

Erkölcsei kötelesség – Моральний обов'язок

É

Érzékenység – Чуйність

F

Filantropia – Філантропія

H

Humanizmus – Гуманізм

I

Igazságosság – Справедливість

Igazságtalanság – Несправедливість

Intolerancia – Нетерпимість

Irgalmasság – Милостиня

Irgalom – Милосердя

J

Jótékonykodás (adakozás) – Добродійність
(благодійність)

K

Kényszer – Примус

Konfliktus – Конфлікт

Kölcsönhatás (szociális) – Взаємодія (соціальна)

Kölcsönös megértés – Порозуміння

Kölcsönös segítségnyújtás – Взаємопідтримка

Kölcsönös tisztelet – Взаємоповага

Közösség – Колектив

Közösségi becsület – Честь колективу

M

Manipuláció – Маніпулювання

Mecénás – Меценат

Meggyőzés – Переконавання

N

Nagylelkűség – Щедрість

Nemzeti érdekek – Національні інтереси

Ö

Önkéntesség – Волонтерство

Ő

Őszinteség – Щирість

S

Segítségnyújtás – Допомога

Sz

Személyes tér – Особистий простір

Szociális alkalmazkodóképesség – Соціальна
адаптація

Szocium – Соціум

T

Társadalom – Суспільство

Tekintély – Авторитет

Tisztelet – Повага

Tolerancia – Толерантність

TARTALOM

Kedves hatodikosok!.....3

BEVEZETÉS

1.§. Az erkölcs. Erkölcsi viszonyok a társadalomban.....5

I. FEJEZET. AZ ERKÖLCSI ALAPOK AZ EMBERI KAPCSOLATOKBAN

2.§. A jó és a rossz, az emberiség, az igazságosság és az erkölcsi döntés..... 11

3.§. A felelősségtudat mint erkölcsi tulajdonság. A kötelességtudat.... 21

4.§. Állampolgári kötelesség.
A becsület mint erkölcsi tulajdonság 27

II. FEJEZET. KÖLCSÖNHATÁS ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS AZ EMBER ÉS A TÁRSADALOM ÉLETÉBEN

5.§. Az ember személyes tere 34

6.§. Az emberek részvétele a társadalom és az állam életében 43

7.§. Tolerancia. Intolerancia és az elnyomással szembeni fellépés 50

8.§. Barátság, megértés, kölcsönös segítségnyújtás és áldozatvállalás az emberi kapcsolatokban..... 56

III. FEJEZET. AZ EMBERI KAPCSOLATOK VILÁGA

9.§. Az ember a társadalomban. Ukrajna és a világ 62

10.§. Hogyan lehet befolyásolni az ember viselkedését 68

11.§. Magatartás szociális környezetben.
Az egyén és közvetlen környezete közötti kölcsönhatás 74

12.§. A közös tevékenység eredményét meghatározó tényezők 80

13.§. Konfliktusok..... 87

IV. FEJEZET. ERKÖLCSI KAPCSOLATOK A TÁRSADALOMBAN

14.§. Irgalom, együttérzés és érzékenység..... 96

15.§. Altruizmus és egoizmus az ember viselkedésében..... 104

16.§. Jótékonykodás (adakozás). Önkéntesség 113

SZÓTÁR 123

KÉTNYELVŰ SZÓTÁR 128

Навчальне видання

**МАРТИНЮК Олександр Олександрович
ГІСЕМ Ольга Олександрівна**

ЕТИКА

**підручник для 6 класу з навчанням угорською мовою
закладів загальної середньої освіти**

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Переклад з української

Перекладач *Габор Ковач*
Угорською мовою

Редактор *Є. С. Сабов*
Коректор *Є. С. Сабов*

Художнє оформлення *В. І. Труфена, Т. В. Задорожної*
Комп'ютерна верстка *М. С. Лазорець-Стан*

Формат 70×90/16. Ум. друк. арк. 9,65. Обл.-вид. арк. 8,00.
Наклад 1263 прим. Зам. № 1723.

Видавець і виготовлювач МПП «Букрек»,
вул. Радіщева, 10, м. Чернівці, 58000.

Тел./факс: (0372) 55-29-43; +380664008705.

E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ЧЦ № 1 від 10.07.2000

ETIKA

- A tankönyv segít megérteni az emberi kapcsolatok fontos aspektusait a családban, a közvetlen környezetben, a csapatban, a közösségben stb.
- Az érdekes kiegészítő anyagok segítenek megérteni a spirituális értékek lényegét és természetét, valamint szerepüket az élet problémáinak megoldásában
- Különböző feladatok segítenek a tantárgy sikeres elsajátításában
- A tankönyv elektronikus interaktív kiegészítője megbízható tanulási segédeszközzé válik

i Internetsegítség

A tankönyv elektronikus interaktív melléklete QR kóddal vagy az rnk.com.ua/102701 linken érhető el